

antroji **KALBA** ankstyvajame amžiuje

*Patarimai pedagogams, mokantiems lietuvių kalbos
3–6 metų vaikus įstaigose, ikimokyklinio ir priešmokyklinio
ugdymo programose vykdančiose tautinės mažumos kalba*

antroji
KALBA
ankstyvajame amžiuje

*Patarimai pedagogams, mokantiems lietuvių kalbos
3–6 metų vaikus įstaigose, ikimokyklinio ir priešmokyklinio
ugdymo programose vykdančiose tautinės mažumos kalba*

Rengė

Zita Bartkevičienė
Nida Burneikaitė
Ineta Dabašinskienė
Gilma Plūkienė
Raminta Rupšienė

Ekspertavo

Henrika Prosnjakova
Marija Bareikienė

Konsultavo

Laimutė Jankauskienė
Rasa Šavareikaitė

Ilustravo

Živilė Šimėnienė

Maketavo

Lina Lingienė

ISBN 978-609-95724-0-6

© Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerija

© Nacionalinė švietimo agentūra
www.nsa.smm.lt

Turinys

ĮVADAS	7
I dalis. KALBINĖ VAIKO RAIDA	9
Gimtosios (pirmosios) kalbos įsisavinimo ypatumai	9
Dvikalbystės ypatumai: dvi kalbos vaikystėje	11
II dalis. VAIKŲ KALBINIO UGDYMO PRINCIPAI, METODAI IR PRIEMONĖS	17
Pagrindiniai kalbinio ugdymo principai	17
Vaikų kalbinio ugdymo metodai ir priemonės	18
Veiklos su garso ir vaizdo įrašais	19
Pasakojimai ir improvizacijos	22
Veiklos su eiliuotais tekstais	26
Muzikinės veiklos	28
Žaidimai	30
Interaktyvios mokomosios priemonės internete	48
III dalis. UGDOMŲJŲ VEIKLŲ ORGANIZAVIMO PAVYZDŽIAI	51
Teminių skyrelių struktūra	51
„Mano daiktai“	52
„Mano valgiai“	55
„Metų laikai, gamtos reiškiniai“	58
„Emocijos, jausmai“	73
„Drabužiai ir kūno dalys“	83
„Gyvūnai. Pasaka apie stebuklingą pirštinę“	89
„Profesijos“	103
„Aplinka, ekologija“	111
„Mano Lietuva“	119
„Pasidžiaukime kartu“	127
IV dalis. ATSAKYMAI Į DAŽNAI UŽDUODAMUS KLAUSIMUS	131
Tėvams / globėjams	131
Specialistams (pedagogams, logopedams)	134
LITERATŪRA IR ŠALTINIAI	136
Priedas. LIETUVIŲ KALBOS ABĖCĖLĖS RAIDŽIŲ KORTELĖS	137

Įvadas

Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programos Lietuvoje yra vykdomos ir lietuvių, ir tautinių mažumų kalbomis. Kad vaikai dar prieš lankydamiesi mokyklą greta gimtosios kalbos turėtų galimybę mokytis ir lietuvių kalbos, Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme numatyta, kad vaikų darželiuose ar mokyklose, kuriose priešmokyklinis ugdymas vykdomas tautinės mažumos kalba, lietuvių kalbai ugdyti skiriama ne mažiau kaip 4 valandos per savaitę. Tėvų pageidavimu ikimokyklinio ugdymo programos dalis gali būti vykdoma lietuvių kalba.

Metodinė priemonė „Antroji kalba ankstyvajame amžiuje“ skirta pedagogams, kurie 3–6 metų vaikus lietuvių kalbos moko įstaigose, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programos vykdančiose tautinių mažumų kalba.

Rengdami metodinę priemonę, autoriai vadovavosi Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu (2014) (toliau – *Aprašas*) ir Priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi bendrąja programa (2014) (toliau – *Programa*), todėl leidinyje pristatomos ir rekomenduojamos veiklos bei priemonės talkins pedagogams siekiant Apraše bei Programoje numatytų ugdymo(si) tikslų. Rengiant leidinį buvo vadovujamasi principais ir vertybėmis, kurie Programoje ir Apraše pabrėžiami kaip ypač svarbūs siekiant kokybiško ugdymo(si): vaikas pripažįstamas kaip aktyvus, smalsus, gabus ir protingas; žaidimas yra svarbi vaiko gyvenimo dalis, todėl mokymasis žaidžiant (stalo, judriuosius ir kitokius žaidimus, skaitant pasakas ar dainuojant daineles) yra tinkamiausias šio amžiaus vaikams; partnerystė su tėvais yra suprantama ir vertinama ir kt. Metodinėje priemonėje pateikiama patarimų pedagogams, kaip organizuojant kasdieninę veiklą darželyje ar mokykloje, lietuvių kalbos vaikai gali mokytis smagiai ir įdomiai.

Pirmoje dalyje aprašomi pagrindiniai 3–6 metų vaikų gimtosios kalbos raidos etapai, pateikiama įžvalgų apie antrosios kalbos ankstyvajame amžiuje mokymąsi ir veiksnius, lemiančius dvikalbystės raidą.

Antroje dalyje pedagogams rekomenduojami tinkamiausi šio amžiaus vaikams kalbinio ugdymo metodai ir priemonės, kurie atrinkti remiantis šiuolaikinėmis lingvodidaktinėmis teorijomis ir nuostatomis, pvz., žaidimai, pasakos, vaidyba, knygelės, dainelės, eilėraščiai, filmukai ir pan. Pateikiama praktinių patarimų, kaip organizuoti ugdomąsias veiklas atsižvelgiant į skirtingus vaikų pasiekimus, kaip parinkti ar pasigaminti priemones. Pa-

teikiama nuorodų į internetines svetaines, kuriose gausu interaktyvių mokomųjų išteklių, kuriuos pedagogai ir / ar vaikų tėveliai galėtų naudoti talkindami vaikams mokytis kalbos.

Trečioje dalyje pateikiama ugdomųjų veiklų pavyzdžių, demonstruojančių, kaip įvairūs ugdymo metodai ir priemonės, aprašyti antroje leidinio dalyje, gali būti taikomi praktiškai. Ugdomosios veiklos sugrupuotos pagal tematiką, teminės veiklų grupės orientuotos į skirtingo amžiaus bei skirtingo pasiekimų lygio vaikus. Kiekvienas teminis skyrelis pateikiamas pagal vienodą struktūrą:

- ▶ Supažindinama su numatomais vaikų pasiekimais, t. y. ko vaikas, dalyvaudamas siūlomoje veikloje, galėtų išmokti.
- ▶ Pateikiamas veikloms organizuoti reikalingų priemonių sąrašas.
- ▶ Rekomenduojama ugdomosios veiklos eiga.
- ▶ Pateikiama siūlymų, kurie galėtų talkinti pedagogams kartu su vaikais apibendrinti naujai išmokus dalykus, mokyti vaikus pačius įsivertinti savo pažangą.
- ▶ Siūloma idėjų, kaip būtų galima tęsti veiklas kituose kontekstuose (lauke, išvykose ir kt.).
- ▶ Kiekvienos veiklos pabaigoje duodama patarimų, kaip vaikai kartu su tėveliais namuose galėtų tęsti grupėje vykdytas veiklas – prisiminti, kokių naujų žodžių, dainelių ar skaičiuočių išmoko, ir kt.

Ketvirtoje dalyje atsakoma į tėvų dažniausiai užduodamus klausimus apie įvairius vaikų dvikalbystės aspektus, būdingus įvairaus amžiaus vaikams, gyvenantiems skirtingoje kalbinėje šeimos aplinkoje.

Metodinės priemonės pabaigoje yra naudotos ir naudotinos literatūros sąrašas bei aktualių ir naudingų internetinių šaltinių nuorodos, kuriomis pedagogai galės naudotis rengdamiesi konkrečiai veiklai.

Tokia struktūra siekiama, kad pateikiama medžiaga būtų lengvai pritaikoma praktiškai, taptų ne tik tam tikros informacijos šaltiniu, bet ir didaktine medžiaga pedagogams, mokantiems mažylis lietuvių kalbos. Tikimasi, kad pedagogai kūrybiškai pasinaudos pateikta medžiaga bei patys kurs naujas ugdomąsias veiklas, remdamiesi čia pateiktais praktiniais patarimais, idėjomis ir šaltiniais.

Metodinės priemonės „Antroji kalba ankstyvajame amžiuje“ elektroninę versiją galima rasti Švietimo ir mokslo ministerijos bei Ugdymo plėtotės centro internetinėse svetainėse (www.smm.lt; www.upc.smm.lt).

I dalis

KALBINĖ VAIKO RAIDA

Šioje dalyje pateikiama informacijos apie pagrindinius vaikų gimtosios kalbos raidos etapus, kalbos struktūrų įsisavinimo¹ ypatumus; aptariami dvikalbystės klausimai, supažindinama su daugiakalbių šeimų tipais ir jų taikomomis kalbų vartojimo strategijomis; pateikiama išvalgų apie ankstyvąją antrosios kalbos mokymąsi ir veiksnius, lemiančius dvikalbystės raidą.

Informacija apie kalbos vėlavimą, sutrikimą ir kitus dvikalbystei būdingus procesus, tikimasi, padės pedagogams geriau suvokti kalbos raidos specifika dvikalbystės sąlygomis ir suteikti naujų idėjų, kaip sėkmingai planuoti ir įgyvendinti ugdomąjį procesą dvikalbėje aplinkoje.

Gimtosios (pirmosios) kalbos įsisavinimo ypatumai

Įvairių kalbos lygmenų (fonetikos, leksikos, gramatikos ir t. t.) įsisavinimas yra sudėtingas ir dinamiškas procesas, nes vaikas, aktyviai domėdamasis aplinka, sužino vis daugiau naujų dalykų, kurie yra įvairiai įvardijami. Nuoseklus informacijos ir žinių kaupimas lemia vaikų kalbinių įgūdžių pokyčius. Pradėjęs nuo labai paprastų ir dažnų kalbos elementų, vaikas palengva į savo kalbą įtraukia vis daugiau sudėtingesnių kalbinių struktūrų.

Ankstyvajam kalbos įsisavinimo periodui (iki dvejų metų) būdingas dažnas ir taisyklingas kartojimas. Pasakymus, kartojamus kasdien, vaikas greičiau įsimena ir pasitaikius progai pakartoja. Vaikas ypač mėgsta garsažodžius ir įvairius posakius, neturinčius aiškios reikšmės bei formos, t. y. „garsų žaidimus“ (pvz., *bum bum, ka-ka-ka, da-da-da*). Kiek vėliau, jau įgijęs tam tikrų kalbinių žinių, vaikas ieško nuoseklių ir pasikartojančių modelių, o juos atradęs ir pamažu perpratęs, dėsningumus ir taisykles

pritaiko savo kalboje. Artėdamas prie trejų metų, vaikas jau taiko taisykles pagal analogiją, daro apibendrinimus, o tai reiškia, kad kalbą jis vartoja kūrybiškai, iš aplinkoje girdimos suaugusiųjų kalbos išsirinkdamas tipiškiausius, paprasčiausius ir dažniausius elementus.

Vėliau (3–4 metais) vaikas gali pereiti nuo paprastų kalbos dalykų prie sudėtingesnių: plečiasi jo žodynas, taisyklingai vartojamos visos galūnės. Kuo daugiau kalbinių žinių vaikas įgyja, tuo geriau supranta retesnes, sudėtingesnes konstrukcijas (pvz., neiginio kilmininko vartojimas, *matau namą → nematau namo*). Tuo laikotarpiu vaikas įsisavina visas pagrindines gramatines kategorijas: laiką, asmenį, giminę, linksnį. Tiesa, kaip sėkmingai vaikas mokosi naujų žodžių ir gramatinių struktūrų, priklauso nuo konkrečios kalbos ypatybių, nuo kalbinės aplinkos, suaugusiųjų kalbos įvairovės bei sudėtingumo ir individualių vaiko ypatybių.

¹Kalbos įsisavinimas – tai spontaniškas, nesąmoningas gimtosios arba kitos kalbos išmokymas natūralioje kalbinėje aplinkoje, t. y., kai kalba įsisavinama ją girdint, įsimenant, mėgdžiojant ta kalba bendraujančius gimtakalbius ir indukciškai kuriant tos kalbos taisyklių visumą. Taip savo gimtosios kalbos išmoksta vaikai, tą patį palankioje kalbinėje terpėje gali padaryti ir suaugęs kitakalbis. Šis procesas kartais priešingas išmokimui, kai kalbos išmokstama sąmoningai, t. y. formaliai (mokantis pamokoje, kalbos kursuose ir pan.) (Lingvodaktikos terminų žodynas, 2012).

Ankstyvoji komunikacija ir pirmieji garsai

Kalbos raidos procesas vyksta pamažu, tad iš pradžių vaikas supranta daugiau nei geba pasakyti. Pirmųjų gyvenimo metų laikotarpis, nors vaikas dar netaria nė vieno žodžio, yra labai svarbus komunikaciniams įgūdžiams formuotis. Ką tik čiauškęjęs kūdikis pradeda vardyti objektus, atpažinti žmonių vardus ir net kurti žodžius. Tokia greita pažanga įtraukia vaiką į kasdienį namų ar ugdymo įstaigos gyvenimą, jis tampa vis aktyvesnis bendros veiklos dalyvis.

Nė metų nesulaukę vaikai jau geba skirti garsus, tik patys dar negali jų ištart. Kai kurie vienerių metų mažyliai gali atpažinti net apie 50 žodžių, sudarytų iš labai skirtingų garsų, tačiau pačių vaikų kalbinės raiškos galimybės dar labai ribotos, nes jie gali ištart du ar tris

priebalsius bei vieną balsį. Neretai mažyliai turi savo mėgstamus garsus, kuriuos įterpia į daugelį žodžių, kiti – priešingai – tam tikrus garsus praleidžia. Priebalsiai paprastai taisyklingiausiai tariami žodžio pradžioje, vėliau – ir žodžio gale. Iki ketverių metų visi balsiai ir dvigarsiai aktyviai vartojami, tik kai kurie priebalsiai, pvz., l, r, vis dar gali kelti sunkumų. Esama tam tikrų tendencijų: vaikai supaprastina priebalsių sandūras, juos praleidžia, pvz., sako *kėtis* (skėtis), *kyba* (skrybėlė); praleidžia žodžio galo priebalsius, pvz., *obaliuka* (obuoliukas); praleidžia nekirčiuotus skiemenis, pvz., *nana* (bananas); vietoje r ir l vartoja j, pvz., *jatas* (ratas), *gėjytė* (gėlytė); pakartoja skiemenis, pvz., *baba*, *lialia*, *bubu* ir t. t.

Vaiko kalbos gramatikos raida

Gebėjimas suvokti gramatinę kategoriją tiesiogiai susijęs su vaiko pažintine raida. Iš pradžių lengviau ir greičiau įsimenamos tos žodžių formos, kurios sudarytos pagal aiškias taisykles, yra paprastos ir dažnos. Ankstyvajam kalbos raidos periodui būdingi vieno žodžio pasakymai. Vaikai vienu žodžiu mėgina pasakyti daug daugiau, nei gali atrodyti. Vaiko vieno žodžio pasakymų reikšmė glaudžiai siejasi su situacija, todėl žodis „mama“ gali reikšti ir „mamą“, ir „ateik čia“, ir „noriu valgyti“ (kai vaikas verkšlendamas žiūri į mamą ir pieno buteliuką).

Vadinasi, net ir tokį, gramatiškai paprastą, vaiko sakinį galima lengvai suprasti, jeigu atkreipsime dėmesį į kontekstą.

Laikotarpis, kai vaikas pradeda jungti du žodžius, yra labai svarbus vaiko gramatikos raidai: kalba įgyja struktūrą, linksta į reguliarumą. Paprastai nuo 18 mėnesių vaikas pradeda į nesudėtingas konstrukcijas jungti du žodžius. Tokių dvižodžių sakinių raida iš pradžių yra lėta, o vėliau pastebimai spartėja, nes daug naujų žodžių ir jų derinių atsiranda per labai trumpą laiką.

Vaiko žodyno raida

Pirmaisiais vaiko gyvenimo metais pastebima, kaip greitai keičiasi jo žodynas. Nuo to laiko, kai vaikas ištaria pirmąjį žodį, jo žodynas kasdien pamažu plečiasi. Iki 18 mėnesių daugelis vaikų gali pasakyti apie 50 žodžių, o suprasti – 5 kartus daugiau. Pirmieji vaiko žodžiai siejasi su čia ir dabar, t. y. vaikai kalba apie tai, kas vyksta aplinkui. Dauguma šių žodžių yra vardažodžiai, nes vaikai mokosi pavadinti savo žaislus, drabužius, maistą, juos

supančius žmones, tačiau pamažu įtraukia ir kitų gramatinių klasių žodžių, pvz., veiksmazodžių. Daiktavardžiai išmokstami anksčiau, nes vaikai gali parodyti objektą tuo pat metu, kai tariamas žodis. Žodynas plečiamas ir vėlesniais etapais. Skirtingai nuo fonologijos ir gramatikos, žodyno plėtimo procesas nesibaigia vaikystėje, nes leksikos raida itin priklauso nuo asmens intelektinės brandos.

Pokalbis vaikystėje: kalba socialiniame kontekste

Vaikai mokosi ne tik kalbos, bet ir bendravimo įgūdžių, gebėjimo kalbėti atsižvelgiant į socialinį kontekstą. Vaikai mokosi suvokti – ką, kur, kaip ir su kuo kalbėti: laikytis pokalbio taisyklių, vartoti mandagumo frazes ir t. t. Ankstyvoji vaikų pokalbio kompetencija yra susijusi su bendroju pažinimu. Kalbos vartojimo kontekstai – tai dažnai pasikartojančios kasdieninės situacijos: valgymas, žaidimai, pažįstami

veikėjai, įvykių eiliškumas. Pokalbio dalyviai aptaria, įvardija tai, ką daro, ką mato. Pokalbio dalyviai dažniausiai vartoja tuos pačius žodžius, ir ilgainiui jie tampa vaikui pažįstami. Taigi, mažylis jaučiasi patogiai, jau turi kompetencijos kalbėti su pažįstamais ar veikti įprastose situacijose. Galima sakyti, kad nuo dvejų metų vaikai pradeda dalyvauti tikrame pokalbyje su suaugusiais.

Kai vaikas labai mažas, jo kalbėjimas būna padrikas, neaiškus, tačiau išties jis jau daug ko išmokęs: pradėti pokalbį, įvairiais būdais palaikyti klausytojo dėmesį, tinkamai atsakyti į klausimą. Vaikas ypač pajunta socialinių veiksnių svarbą ir pradeda vartoti taisyklingą kreipinio formą, mandagumo frazes. Kiek vėliau vaikai išmoksta

numatyti pokalbio nesklandumų priežastis, todėl atitinkamai elgiasi – pakartoja neaiškius savo pasakymus arba patys klausia paaiškinimo. Dar prieš pradėdami lankyti mokyklą vaikai jau geba visiškai gerai ir laisvai bendrauti, dalyvauti pokalbyje panašiai kaip suaugę.

Kalbinė aplinka: suaugusiųjų vaidmuo

Bendravimas su suaugusiais, ypač su tėvais, pirmiausia būtinas dėl psichologinio ir emocinio vaiko saugumo ir brendimo, o tai siejama ir su vaiko kalbiniais bei komunikaciniais gebėjimais. Šiandien jau įrodyta, kad vaikų raštingumas yra tiesiogiai susijęs su ankstyvojoje vaikystėje patirta bendra veikla su tėvais, pvz., knygų skaitymu, jų aptarimu, kalbėjimu apie aprašytus įvykius, klausimų kėlimu ir atsakymu į juos ir t. t. Ketverių šešerių metų vaikai jau turi ankstyvųjų raštingumo gebėjimų: atsiranda domėjimasis knygomis, išlaikomas dėmesys, kai jiems pasakas garsiai skaito kiti žmonės. Ši veikla lemia teigiamus raštingumo ir kalbos raidos rezultatus.

Svarbu paminėti, kad namų raštingumo aplinka (vai-

kų ir suaugusiųjų drauge skaitomos paveiksliukų knygos; knygų, ypač vaikų literatūros, kiekis namuose; laikas, skirtas vaikui vienam žaisti su knygomis; ir kt.) viena-reikšmiškai daro teigiamą poveikį raštingumo raidai ir kitiems kalbos vystymosi aspektams, pvz., vaiko žodyno apimčiai ir rišliojo teksto kūrimo gebėjimams. Svarbu, kad vaikų tėvai / globėjai visada suvoktų savo vaidmenį ugdant vaikų kalbą ir raštingumą. O šis vaidmuo išties svarbus, nes vaikų kalbos raida tiesiogiai priklauso nuo suaugusiųjų kalbos, kurią vaikai girdi ankstyvajame amžiuje. Raštingumas reiškia ne tik gebėjimą rašyti ir skaityti, bet ir išplėtotą žodyną, geresnes kalbines žinias ir naujas mąstymo bei kalbinės raiškos perspektyvas.

Dvikalbystės ypatumai: dvi kalbos vaikystėje

Dvikalbystė gali būti apibūdinama labai įvairiai, bet dažniausiai dvikalbystė suprantama kaip gebėjimas bendrauti daugiau nei viena kalba, o abiejų kalbų mokėjimo lygis gali būti ir nevienodas. Pagrindiniai kriterijai, kuriais apibūdinama dvikalbystė, yra kalbų mokymosi laikotarpis (ankstyvojoje vaikystėje arba vėlai, po brendimo laikotarpio) ir kalbų mokymosi eiliškumas vaikystėje (dvi kalbos įsisavinamos vienu metu (vienalaikė dvikalbystė) ar jų mokomasi viena po kitos (nuoseklioji dvikalbystė). Ankstyvoji dvikalbystė siejama su laikotarpiu prieš brendimą ir gali būti vienalaikė arba nuoseklioji.

Vienalaikės dvikalbystės atveju vaikas nuo gimimo įsisavina dvi kalbas. Šis atvejis dažnas šeimose, kuriose tėvo ir motinos gimtosios kalbos skiriasi. Jeigu tėvai laikosi strategijos „vienas tėvas / motina – viena kalba“, vaikas nuo gimimo įsisavina dvi kalbas kaip gimtąsias,

todėl šis tipas vadinamas dvigubu gimtosios kalbos įsisavinimu.

Antrosios kalbos mokymasis jau susiformavus pagrindinėms gimtosios kalbos ypatybėms gali būti suprantamas kaip nuosekliosios dvikalbystės reiškinys. Tokia dvikalbystės forma dažna šeimose, kuriose vaikai namuose įsisavina vieną gimtąją kalbą, o antrosios, dažniausiai valstybinės šalies kalbos pradeda mokytis darželyje ar pradinėje mokykloje. Nuoseklioji dvikalbystė gali formuotis ankstyvojoje vaikystėje arba daug vėliau, net suaugus. Ankstyvoji nuoseklioji dvikalbystė apima maždaug ketverių šešerių metų laikotarpį (t. y. iki mokyklos). Vėlesnis antrosios kalbos mokymasis gali sutapti su pradinės mokyklos lankymo patirtimi (apie septintuosius–dvyliktuosius metus), kai vaikai formaliai mokosi viena (negimtąją) ar dviem kalbomis.

Dvikalbių (daugiakalbių) šeimų tipai

Skirtingų kalbų ir kultūrų žmonės tam tikroje gyvenamojoje vietoje formuoja daugiakalbę aplinką, kurią sudaro tautinių mažumų kalbos ir valstybinė kalba. Tokia kalbų sąveika lemia dvikalbių ar daugiakalbių šeimų, taigi ir dvikalbystės ar daugiakalbystės, radimąsi. Atsižvelgiant į

tai, ar šeimoje yra vartojama viena kalba ar kelios, ar viena iš šeimoje vartojamų kalbų yra valstybinė šalies kalba, įvertinus, kokios strategijos tėvai laikosi daugiakalbėje aplinkoje bendraudami vienas su kitu ir su vaiku, yra skiriami keli daugiakalbių šeimų tipai.

TIPAS	TĖVAI	BENDRUOMENĖ	STRATEGIJA
I tipas Vienas asmuo – viena kalba.	Tėvų gimtosios kalbos skirtingos, tačiau kiekvienas atitinkamu lygiu geba kalbėti su kitu jo gimtąja kalba.	Vieno iš tėvų gimtoji kalba yra tokia pat kaip ir valstybinė kalba.	Nuo pat vaiko gimimo tėvai su vaiku kalba kiekvienas savo gimtąja kalba.
II tipas Viena kalba – viena aplinka.	Tėvų gimtosios kalbos skirtingos.	Vieno iš tėvų gimtoji kalba yra tokia pat kaip ir valstybinė kalba.	Abu tėvai su vaiku kalba nevalstybine bendruomenės kalba. Vaikas su valstybine kalba susiduria tik už namų ribų (darželyje).
III tipas Namuose vartojama kalba yra nevalstybinė bendruomenės kalba.	Tėvų gimtosios kalbos yra tokios pat.	Tėvų gimtoji kalba skiriasi nuo valstybinės kalbos.	Tėvai su vaiku kalba savo gimtąja kalba. Nuo gimimo vaikai mokosi vienos kalbos.
IV tipas Dviguba namų kalba.	Tėvų gimtosios kalbos skiriasi.	Kiekvieno tėvų gimtoji kalba skiriasi nuo valstybinės kalbos.	Kiekvienas tėvų gimęs vaikas su juo bendrauja savo gimtąja kalba.

1 lentelė. Daugiakalbių šeimų tipai (sudaryta remiantis S. Romaine 1999: 288–289).

Pateiktoje lentelėje matyti, kad, pvz., pirmojo tipo šeimoje taikoma strategija vaikui suteikia sąlygas tapti viena laikiu dvikalbiu, nes abi kalbos įsisavinamos vienu metu. Antrojo tipo šeimoje tėvų taikoma strategija bendrauti kita nei valstybine šalies kalba suteikia vaikui galimybę įsisavinti vieną kalbą namuose, o kitą – pradėjus lankyti darželį ar mokyklą. Trečiojo tipo šeimų atveju vaikas nuo gimimo įsisavina vieną (abiejų tėvų) kalbą, o

antrosios išmoka pradėjęs lankyti darželį ar mokyklą. Ketvirtojo tipo šeimoje augantis vaikas nuo gimimo mokosi dviejų kalbų, o pradėjęs lankyti darželį ar mokyklą ima mokytis trečiosios kalbos. Aptarti atvejai rodo, kad vaikų galimybę tapti dvikalbiais ar daugiakalbiais kalbos vartotojais lemia šeimų ir šalies kalbinė įvairovė. Šeimos įvertinusios savo kalbinę situaciją, turėtų nuspręsti, kuris kalbinis modelis joms yra tinkamiausias.

Ankstyvasis antrosios kalbos mokymasis

Nuoseklosios dvikalbystės atveju vaikas antrosios kalbos pradeda mokytis jau turėdamas suformuotus pagrindinius pirmosios kalbos įgūdžius, todėl kitos kalbos mokymasis ikimokykliniame ar priešmokykliniame amžiuje nėra sudėtingas, vyksta greitai, lengvai ir gali būti toks pat sėkmingas kaip ir pirmosios kalbos įsisavinimas. Nustatyta, kad vaikai, kurie antrosios kalbos pradeda mokytis būdami trejų metų ir vyresni, pereina keletą kalbos raidos etapų. Namuose įsisavinę pagrindines pirmosios kalbos ypatybes ir į antrosios kalbos aplinką (darže-

lį, mokyklą) patekę vaikai pirmiausia naudojami turimos kalbos žiniomis – vartoja namų kalbą. Šis etapas trunka neilgai, nes vaikas greitai suvokia, kad namų kalbos vartojimas netenkina visų bendravimo poreikių: vaiko pasakymų gali nesuprasti kiti vaikai ar pedagogai.

Tada prasideda nekalbinis laikotarpis, kuris gali tęstis nuo kelių savaičių iki kelių mėnesių. Šis periodas yra labai svarbus mokantis antrosios kalbos: jo metu vaikai pasitelkia nekalbinę komunikaciją, stebi, klausia, siekdamie būti suprasti, gestikuliuoja. Tėvams svarbu suvokti,

kad nors vaikas nustoja kalbėti, jis nenustoja bendrauti. Vaikas tiesiog renka informaciją apie naują kalbą, eksperimentuoja su garsais, bando vartoti žodžius (vardija objektų, spalvų, skaičių pavadinimus) ar trumpus pasakymus. Prieš pradėdamas kalbėti naująja kalba, vaikas turi pereiti šį etapą: surinkti ir suvokti informaciją apie naująją kalbą. Tėvų noras, kad vaikas kuo greičiau pradėtų kalbėti antrąja kalba, ir pastangos keisti situaciją gali lėtinti antrosios kalbos mokymosi procesą. Šiuo laikotarpiu antrosios kalbos vartojimas vadinamas telegrafiniu, nes vaikas iš abiejų kalbų žodžių kuria neilgus pasakymus, atitinkančius viso sakinio modelį. Tokie pasakymai

dažnai yra netaisyklingi, tačiau leidžia vaikui bendrauti ir būti suprastam, taip pat eksperimentuoti su kalba.

Plėsdamas antrosios kalbos žodyną vaikas pradeda vartoti daugiau frazių ar sudėtingesnių pasakymų, taigi pereina į produktyvaus kalbos vartojimo etapą. Šiuo laikotarpiu vaikas kalbėdamas antrąja kalba daro klaidų, tačiau kalbos mokymosi procesui klaidos yra svarbios, nes rodo pažangą. Atpažinęs klaidas, lygindamas jas su tos kalbos struktūra, vaikas plečia žinias apie antrosios kalbos taisykles. Svarbu prisiminti, kad vaikas mokymasis antrosios kalbos supranta daug daugiau nei geba pasakyti naująja kalba.

Dvikalbystė: kalbos vėlavimas ar kalbos sutrikimas?

Antrosios kalbos žodyno plėtojimas ir gramatikos suvokimas vaikui yra svarbūs ne tik dėl galimybės bendrauti ta kalba, bet – svarbiausia – dėl pasirengimo mokyklai, nes žodyno apimtis yra svarbiausias raštingumo raidos komponentas. Reikia nepamiršti, kad kalbos mokymosi procesas yra laipsniškas, o dvikalbiai vaikai žodžių mokosi kitaip nei vienakalbiai. Dažnai teigiama, kad trejų ketverių metų vienakalbių vaikų žodynas yra platesnis už dvikalbių, tačiau tokiais atvejais vertinama tik viena kalba; iš tiesų dvikalbiai vaikai žodžius kaupia kitaip, t. y. jie gali tam tikro žodžio nemokėti viena kalba, bet jį suprasti kita. Taigi dvikalbių vaikų žodyno apimtis yra didesnė nei vienakalbių, tik tam tikru laikotarpiu (dažniausiai iki mokyklos) jie dar nebūna išmokę daugelio žodžių dviem kalbomis.

Tokie atvejai, kai dvikalbiai vaikai nemoka tam tikrų žodžių ar daro daugiau gramatikos klaidų nei bendraamžiai vienakalbiai, dažnai kelia nerimą tėvams ir pedagogams. Kai kurie tyrimai rodo, kad dvikalbių daromų gramatikos klaidų tipai yra panašūs į tuos, kurie pastebėti sutrikusios kalbos raidos atvejais. Nustatyti sutrikimą dvikalbiams vaikams yra sunkiau, nes manoma, kad kalbos vėlavimas ar dažnos klaidos yra dvikalbystės reiškinys, tačiau klaidų laikotarpis neturi tęstis ilgai. Kilus įtarimui, kad vaiko kalbinis elgesys neatitinka amžiaus, reikėtų kreiptis į specialistus (logopedus ar raidos psichologus). Esant kalbos raidos sutrikimui, jis dažniausiai reiškiasi abiejose kalbose, o ne vienoje. Pastebėtas didesnis kiekis gramatikos ar žodyno klaidų tik vienoje kalboje ar kalbų painiojimas greičiausiai bus susijęs su dvikalbyste, o ne kalbos sutrikimu.

Kad dvikalbiai vaikai pasivytyt vienakalbius, reikia mokytis mokykloje antrąja kalba maždaug 5–7 metus.

Fonologinė raida (kalbėjimas be akcento) gali tęstis dar ilgiau. Dažnai klausiama, ar dvikalbiai vaikai apskritai gali pasiekti vienakalbių kompetenciją, ar jie tik lėčiau mokosi dėl ribotos kalbinės aplinkos dviem kalbomis. Kas ir kaip vyksta vartojant dvi kalbas – ne taip paprasta atsakyti. Visada lengviau paaiškinti vienakalbio vaiko raidą, o dvikalbio situacijai apibūdinti reikia labai daug kontekstinės informacijos. Privalu žinoti šeimos tipą ir strategiją, kalbines nuostatas; reikia išsiaiškinti, kada vaikas pradėjo mokytis antrosios kalbos, kiek laiko ją vartoja, koks yra dviejų kalbų vartojimo santykis ir t. t.

Svarbiausia, reikia suprasti, kad dvikalbis nėra „du vienakalbiai viename“, kad kalbų mokymasis vyksta lėčiau, nes smegenų veikla dvikalbystės atveju yra intensyvesnė, daugiau laiko prireikia kalboms suvokti ir joms atskirti. Dažniausiai dvikalbiai vaikai pasiveja vienakalbius mokyklos laikotarpiu, bet tai priklauso nuo daugelio veiksnių, o ypač – nuo kalbinės aplinkos. Antrosios kalbos raidos sparta ir sėkmė priklauso ne tik nuo to, kiek laiko bus skirta kalbėti ta kalba, bet ir nuo kalbos kokybės: ji turi būti turtinga ir įvairi. Todėl net ir už švietimo įstaigos ribų vaikai turėtų rasti galimybių bendrauti antrąja kalba. Pedagogai savo užduotis turėtų orientuoti į grupių veiklas, kad vaikai mokytųsi antrosios kalbos ir iš savo draugų, skaitytų knygas ir pan.

Dvikalbystės (ypač nuoseklosios) atveju vaikai namų kalbą moka daug geriau nei valstybinę, todėl namų kalba tampa stipresnioji, o aplinkos – silpnėsi. Reikia laiko, kol geriau išmokstama silpnėsi kalba. Dvikalbių vaikų darželiuose ir mokyklose daugėja, todėl labai svarbu suprasti tokių vaikų kalbos raidą ir jos skirtumus nuo vienakalbių kalbos raidos.

Namų ir ugdymo įstaigos kalba (arba stipresnioji ir silpnesnioji kalba)

Nuosekliosios dvikalbystės atvejais vaikai pirmiausia įsisavina vieną – gimtąją – kalbą. Dažniausiai viena kalba tenkina vaiko poreikius: vaikas bendrauja su broliais, seserimis, tėvais, bendraamžiais, geba reikšti savo mintis, jaučiasi suprastas. Su antrąja kalba vaikas susiduria pasyviai: žiūrėdamas televizorių, parduotuvėje ir kitose žmonių susibūrimo vietose. Tikslinis antrosios kalbos mokymasis prasideda vaikui pradėjus lankyti priešmokyklinio ugdymo grupę ar mokyklą. Ilgainiui gimtosios kalbos vaikui nebepakanka, nes ši netenkina kalbinių poreikių už namų ribų (bendrauti su darželio draugais, suprasti pedagogų kalbą ir kt.), o antroji kalba gali padėti kompensuoti išsiplėtusius bendravimo poreikius ir

Kalbos kodų kaita ir funkcijos

Dažnai su dvikalbyste siejamas reiškinys – kalbos kodų kaita. Tai vienos kalbos elementų (žodžių, frazių) įterpimas į kitos kalbos sakinį ar frazę. Skiriamos trys priežastys, dėl kurių dvikalbiai painioja kalbos kodus: a) siekiama užpildyti spragas, atsirandančias dėl riboto žodyno, b) kalbos kodas keičiamas dėl konteksto ypatybių ar c) dėl simbolinių priežasčių.

Pirmuoju atveju kodai painiojami vystantis dvikalbio vaiko dviejų kalbų žodynams ir gramatinėms sistemoms. Kodų kaita žymi visų vaiko kalbinių išteklių plėtojamą: norėdamas išreikšti savo mintį vaikas naudojami abiejų kalbų galimybėmis. Dvikalbis vaikas painioja X kalbos žodžius vartodamas Y kalbą, nes nežino tinkamo žodžio Y kalboje. Vartodami silpnesnę kalbą vaikai į ją įterpia stipresnės kalbos žodžių, perkelia gramatikos elementus. Kartais tokių vienos kalbos žodžių ar junginių įterpimas į kitą kalbą įvyksta dėl specifinių sąvokų, kurios sunkiai išreiškiamos kita kalba. Svarbu paminėti, kad vienos kalbos elementų įterpimas į kitą dažnai būna gramatiškai taisyklingas, nes dvikalbiai vaikai, kaip ir suaugusieji, kodų kaitos atvejais remiasi dviejų kalbų gramatikos taisyklėmis. Šis reiškinys leidžia teigti, kad dvikalbis vaikas geba kūrybingai naudotis dviejų kalbų žodyno ir gramatikos ištekliais.

Kalbos praradimas

Mažiau kalbant gimtąja kalba gali rasti kalbinės sistemos pakitimų ar net gali būti prarasta kalba. Laipsniškam kalbos praradimo procesui būdinga gimtosios kalbos struktūros (su)irimas. Tai situacija, kai sumažėja gimtosios kalbos vartojimas antrosios kalbos aplinkoje, gimtojoje kalboje atsiranda kalbinių (leksikos ir gra-

lengviau integruotis daugumos bendruomenėje. Tokia situacija vaikui leidžia greitai suvokti gimtosios (namų) ir antrosios (valstybinės) kalbų socialinę vertę ar statusą. Ilgesnis laiko tarpas, praleistas antrosios kalbos aplinkoje, galimybė bendrauti ta kalba įvairiose situacijose sudaro sąlygas greitai išmokti ir dažniau vartoti daugumos kalbą. Namų kalbos funkcijoms siaurėjant, o valstybinės kalbos – plečiantis, ilgainiui gimtoji kalba gali tapti silpnesniąja ir užleisti vietą antrajai – stipresniajai kalbai. Retesnis gimtosios kalbos vartojimas gali lemti dvejopą jos likimą: gimtoji kalba gali būti išlaikyta ir vartojama namų aplinkoje, su šeimos nariais arba gali būti laipsniškai prarandama.

Antruoju atveju dvikalbis vaikas kodus keičia atsižvelgdamas į pokalbio kontekstą: temą, tikslą, pašnekovus, vietą ir kt. Įdomu, kad visai maži vaikai jau geba tinkamai vartoti kalbas atsižvelgdami į pokalbio dalyvį. Jeigu vaikas nuo pat gimimo augo dvikalbėje aplinkoje, kurioje tėvas ir mama kalbėjo kiekvienas savo gimtąja kalba, bendraudamas su vienu iš tėvų, vartos jo / jos gimtąją kalbą žymiai dažniau, negu kalbėdamas su kitu. Vaikai geba atitinkamą kalbą vartoti priklausomai nuo situacijos. Nustatyta, kad maždaug trejų metų vaikai gerokai rečiau keičia kodus bendraudami su vyresniais asmenimis (nepažįstamaisiais, tėvais), negu kalbėdami su bendraamžiais.

Trečiuoju atveju vaikai gali keisti kodus dėl simbolinės reikšmės, t. y. norėdami atskleisti savo dvikalbę tapatybę. Vaikams labai svarbu jaustis tam tikros socialinės ar etninės grupės dalimi, todėl kalbinių kodų kaita tampa gera strategija, padedančia atskleisti jo priklausomybę etninei grupei. Tapatybės savivokos raida užtrunka, tačiau kokiai etninei grupei vaikai save priskiria, atsispindi ir mažamečių kalbinėje elgsenoje. Pokalbio metu dažniau dominuojanti viena kalba gali žymėti stipresnį ryšį su tam tikra etnine grupe.

matikos) pokyčių, trukdančių sklandžiai vartoti gimtąją kalbą. Suaugusieji, kurie gerai mokėjo kalbėti gimtąja kalba, tą gebėjimą praranda pamažu: sunkiau prisimena žodžius ar netinkamai juos vartoja. Skirtingai nei suaugusieji, vaikai gali prarasti kalbą per trumpą laiką, po-kyčiai bus gerokai didesni. Vaikų kalboje tai gali apimti

ne tik leksikos, bet ir gramatikos lygmenį. Tokiu atveju vaikai ne tik netinkamai vartoja žodžius, bet ir sudaro

netaisyklingus žodžių junginius, vartoja netaisyklingas žodžių formas ir pan.

Gimtosios kalbos išlaikymas

Mokslininkai siekia išsiaiškinti, kas skatina galimybes išlaikyti gimtąją kalbą antrosios kalbos aplinkoje. Atlikti tyrimai rodo, kad kalbos išlaikymą lemia gyvenimo kitoje kalbinėje aplinkoje trukmė; amžius, kada asmuo pradėjo mokytis antrosios kalbos; išsilavinimas; kalbinės aplinkos kiekybė ir kokybė; bendruomenės, šeimos ir individo kalbinės ir integracinės nuostatos.

Amžius. Amžius yra svarbus veiksnys įsisavinant kalbą. Kritinio amžiaus hipotezė teigia, kad prasidedant brandai (apie tryliktuosius gyvenimo metus) aiškiai sumažėja gebėjimas lengvai ir be didelių pastangų išmokti naują kalbą. Kritinio amžiaus hipotezė yra grindžiama tuo, jog prarandamas smegenų elastingumas. Žmogaus gyvenimo pradžioje smegenys dar yra gana paslankios ir todėl galima geriau išmokti naują kalbą, laikui bėgant jos stangrėja, todėl mokytis tampa sunkiau. Amžius yra vienas iš svarbiausių veiksnių ne tik įsisavinant kalbą, bet ir ją prarandant. Teigiama, jog visiškai įsisavinus gimtąją kalbą ir ją vartojus tam tikrą laiką, pvz., iki šešerių metų, staigus gimtosios kalbos praradimas nėra tikėtinas.

Kalbinė aplinka. Mokantis kalbos svarbu, kad suaugusieji kuo dažniau kalbėtų su vaikais įvairiomis temomis. Be aplinkos kalbos, t. y. be suaugusiųjų, mokymasis nevyksta, o dėl nepakankamos kalbinės stimuliacijos (bendravimo) vaikai gali nepasiekti tokio lygio, kuris leistų laisvai vartoti kalbą. Tai tarsi uždaras ratas: dažniau girdima gimtoji kalba padeda geriau įsisavinti tą kalbą, geresni gimtosios kalbos įgūdžiai sudaro sąlygas vaikui dažniau ir įvairiuose kontekstuose ją vartoti, dažnesnis kalbos vartojimas reikalauja daugiau ir įvairesnių tos kalbos pavyzdžių ir t. t. Jeigu vaikas retai vartoja gimtąją kalbą, jis dažniau vartos antrąją, dėl to silpniau vysty-

Kalbų mokymosi nauda

Dvikalbiai vaikai nuo vienkalių skiriasi tuo, kad moka ne vieną, o dvi kalbas, kurias gali vartoti bet kuriose gyvenimo situacijose. Atlikti tyrimai paneigė vyravusią nuostatą apie dvikalbystės žalą, nes tiriamieji dvikalbiai vaikai pranoko savo vienkalius bendraamžius atpažindami ir pergrupuodami simbolius, o tai rodo didesnį jų protinį lankstumą. Mokslininkai išskiria sritis, kuriose dvikalbiai pralenkia vienkalius: klasifikavimo sugebėjimai, sąvokų formavimas, analitinis samprotavimas, orientavimas erdvėje, kūrybingumas, gebėjimas sutelkti dėmesį. Be to, kalbų mokymasis lavina atmintį, dėmesį, kriti-

sis gimtosios kalbos įgūdžiai ir tai lems vis retesnį jos vartojimą.

Tėvų ir vaikų kalbinės nuostatos. Kad nebūtų prarasta gimtoji kalba, svarbios tėvų, brolių, seserų, bendraamžių ir net bendruomenės nuostatos šios kalbos atžvilgiu. Vaikų nuostatos ir gimtosios kalbos išsaugojimas daugiausia priklauso nuo tėvų požiūrio: svarbu, kada, kaip dažnai ir su kuo tėvai bendrauja gimtąja kalba, kaip gimtoji kalba vertinama valstybinės kalbos aplinkoje. Nurodoma keletas strategijų, kurių tėvai turėtų laikytis norėdami, kad jų vaikai išsaugotų gimtąją ir gerai išmoktų antrąją kalbą: a) besitęsiantis gimtosios kalbos vartojimas ir raida (šeimos pokalbiai, apimantys daugiau nei namų temas), b) palaikomosios tėvų nuostatos gimtosios ir antrosios kalbų atžvilgiu, c) aktyvus tėvų įsitraukimas į vaiko kalbinę raidą (kasdieniai pokalbiai, paaiškinimai, šeimos pasakojimai, bendra veikla). Vaikams sunku įsisavinti ir išlaikyti tautinės mažumos kalbą, jeigu ta kalba nėra palaikoma šeimos ar pačios bendruomenės.

Išsilavinimas. Šeimos socialinė ir ekonominė padėtis taip pat prisideda prie gimtosios kalbos išlaikymo. Aukštesnio išsilavinimo tėvai labiau vertina ir puoselėja gimtąją kalbą, stengiasi išsaugoti kultūrinę tradicijas.

Apibendrinant galima teigti, kad veiksnių, lemiančių gimtosios kalbos išlaikymą antrosios kalbos aplinkoje, yra daug. Svarbu, kad tikslingai pradėjus mokytis antrosios kalbos nesumažėtų gimtosios kalbos vartojimas, jos plėtimas skaitant, rašant, bendraujant įvairiose situacijose. Ne mažiau svarbu, kad artimieji teigiamai vertintų ir gimtąją, ir valstybinę kalbą, tada vaikai neturės sunkumų vartoti abi kalbas pagal poreikį ir kontekstą.

nį mąstymą, brandina vertybes, toleranciją, kultūrinės nuostatos: vaikai patys patiria įvairovę, taigi plečiamas jų akiratis. Mokydamasis kitos kalbos vaikas turi galimybę lyginti ir suvokti garsų, gramatinių struktūrų, žodžių ir sakiniių svarbą, gilintis į visą kalbos sistemą. Kitos kalbos mokymasis motyvuoja vaikus domėtis savo kalba, skatina atkreipti dėmesį į tai, kas vienoje kalboje yra, o kitoje – ne, kas kartojasi gimtojoje ir antrojoje kalboje.

Svarbu paminėti, kad antrosios kalbos mokymas turi būti siejamas su jau turimais gimtosios kalbos įgūdžiais. Vaikų nereikėtų mokyti sudėtingų žodžių ar taisy-

klių, kurių jie nesuprastų gimtąja kalba. Itin svarbu tokio amžiaus vaikus mokyti pagal tam tikrą metodiką, skirtą ne paaugliams ar suaugusiesiems, bet vaikams mokytis. Maži vaikai mokosi žaisdami, bendraudami, todėl šios veiklos turėtų vyrauti mokantis antros kalbos ankstyvajame amžiuje. Svarbu palaikyti vaikų motyvaciją. Ne tik pedagogai, bet ir tėvai turėtų skatinti mokytis tiek gimtosios, tiek antrosios kalbos, domėtis, kaip vaikui sekasi.

Dvikalbystė yra daugiau nei gebėjimas vartoti dvi

skirtingas kalbas. Skirtingų kalbų vartojimas nuo vaikystės atveria platesnes mąstymo galimybes, bendresnį suvokimą apie pasaulį, gebėjimą galvoti ir kalbėti apie kalbą, gebėjimą lengviau išmokti dar daugiau kalbų. Žinoma, dvikalbiams vaikams reikia tėvų paramos ir teigiamo bendruomenės požiūrio, palaikančio motyvaciją mokytis, o vėliau ir vartoti abi kalbas. Dvikalbystės apraiškos yra skirtingos, tačiau daugiau nei vienos kalbos mokėjimas žmogų visuomet praturtina.

II dalis

VAIKŲ KALBINIO UGDYMO PRINCIPAI, METODAI IR PRIEMONĖS

Šioje dalyje pateikiama kalbinio ugdymo principai ir patarimai, kurie kalbinio ugdymo metodai ir priemonės geriausiai tinka ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikams mokantis lietuvių kalbos, pvz., žaidimai, knygelės, dainelės, filmukai ir pan.

Pateikiama konkrečių praktinių patarimų, kaip taikyti įvairius metodus ir priemones organizuojant ugdomąsias veiklas įvairaus amžiaus vaikų grupėse ir atsižvelgiant į skirtingus vaikų pasiekimus. Kai kurie patarimai skirti ne tik pedagogams, bet ir vaikų tėveliams, pvz., kaip kartu su vaiku klausytis radijo pasakų ar žaisti žaidimus.

Metodų ir priemonių aprašymuose esama ir nuorodų į internetines svetaines, kuriose gausu vaikams skirtų eilėraščių, pasakų, dainelių bei interaktyvių mokomųjų išteklių, kuriuos pedagogai ir / ar tėveliai galėtų naudoti talkindami vaikams mokytis kalbos.

Dauguma čia aprašytų veiklų ne tik padės vaikams mokytis lietuvių kalbos, bet ir skatins vaiko socialinę, emocinę, pažintinę raidą, plėtos estetinį suvokimą bei meninę raišką.

Pagrindiniai kalbinio ugdymo principai

Šiame leidinyje rekomenduojami lietuvių kalbos mokymo būdai grindžiami šiuolaikinėmis lingvodaktinėmis teorijomis ir nuostatomis. Mokydami lietuvių kalbos trejų–šešerių metų vaikus, pedagogai turėtų vadovautis tinkamais kalbinio ugdymo principais.

Komunikacinis kalbos mokymas

Komunikacija yra ne tik kalbos mokymo ir mokymosi tikslas, bet ir būdas. Komunikacija apima sakytines (klausymą / supratimą ir kalbėjimą) ir rašytines veiklas (skaitymą / supratimą ir rašymą). Vaikai, atlikdami savo amžiaus tarpsniui tinkamas, prasmingas ir įdomias kalbines veiklas, ugdomi šiuos gebėjimus:

- supranta lietuvių kalbą klausydamiesi suaugusiojo nurodymų, prašymų, aiškinimų, sekamų pasakų, is-

torijų ar skaitydami žodžius, užrašus, sakinius lietuvių kalba;

- aktyviai vartoja lietuvių kalbą atlikdami šiuos kalbinius veiksmus: atsako į klausimą, paklausia, pasako apie save, savo daiktus, pomėgius, veiklą, papasakoja apie matytus, patirtus dalykus, atpasakoja išgirstas istorijas bei užrašo pavienius žodžius, vardus, pavadinimus ir pan.

Sakytinės kalbos pirmumas

Kaip ir pirmosios / gimtosios kalbos, taip ir antrosios kalbos įsisavinimo procese vaikai pirmiausia susiduria su sakytine kalba, ją girdi savo aplinkoje, įvairiose gyvenimiškose situacijose – kieme, gatvėje, per televiziją, radiją ir pan. Būdami natūralioje kalbinėje aplinkoje, gir-

dėdami sakytinę kalbą, vaikai pirmiausia išsiugdo gebėjimą suvokti iš klausos. Vėliau patys pradeda vartoti antrosios kalbos žodžius, frazes, sakinius. Su rašytine kalba susiję gebėjimai (skaitymas ir rašymas) ugdomi vėliau.

Natūralusis mokymasis

Kaip ir pirmosios / gimtosios kalbos, taip ir antrosios kalbos vaikai geriausiai išmoksta, kai girdi tą kalbą natūraliai vartojamą savo aplinkoje. Rekomenduojama, kad pedagogas vartotų lietuvių kalbą panašiai, kaip vaiko tėvai vartoja gimtąją kalbą – įvardija daiktus, prašo atlikti kokius nors veiksmus, komentuoja situaciją, kalbasi,

klausia, aiškina ir pan. Vaikai gali vartoti tokią kalbą, kurią nori – gimtąją ar lietuvių – tačiau pedagogas turėtų siekti, kad ugdytiniai suprastų nurodymus, klausimus, aiškinimus lietuvių kalba. Pedagogui patartina naudoti kuo daugiau vaizdinių priemonių (daiktų, paveikslėlių), pasitelkti judesius, mimiką ir pan.

Į vaiką orientuotas ugdymas

Vaikams mokantis lietuvių kaip antrosios kalbos, stengiamasi atsižvelgti į kiekvieno vaiko individualią kalbinę ir mokymosi patirtį, kalbinę situaciją šeimoje, artimiausios socialinės aplinkos kontekstą, vaiko asme-

nines savybes, mokymosi tempą ir kitus ypatumus. Kiek įmanoma, siekiama įtraukti vaiko šeimą į lietuvių kalbos mokymąsi skatinančias veiklas.

Integruotas kalbinių ir kitų gebėjimų ugdymas. Daugialypis intelektas

Vaikų kalbinė veikla yra neatsiejama nuo jų įvairiapusės pažintinės veiklos, socialinės patirties, emocijų, estetinių išgyvenimų, fizinio aktyvumo ar meninės raiškos. Įvairios intelekto rūšys papildo viena kitą, tad mokymasis visais pojūčiais, integruojant įvairius gebėjimus, laikomas vienu veiksmingiausių ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbi-

nio ugdymo principų. Antrosios kalbos išmokstama geriausiai, kai kalbinė veikla integruota į visapusišką vaiko ugdymą, kai vaikas tiksliai kalba atlieka įdomias, įtraukiančias, motyvuojančias veiklas – tyrinėja, žaidžia, juda, kuria, dainuoja, skaičiuoja, grupuoja, bendrauja ir pan.

Vaikų kalbinio ugdymo metodai ir priemonės

Toliau pateikiami lietuvių kalbos mokymo(si) metodų ir priemonių aprašymai ir taikymo rekomendacijos. Metodai ir priemonės sugrupuotos pagal pobūdį:

- Veiklos su garso ir vaizdo įrašais** (animaciniai filmukai, radijo pasakos, televizijos laidos);
- Pasakojimai ir improvizacijos** (lėlės, pastatomos paveikslėlių knygelės, pirštukų žaidimai, vaidybinė veikla);
- Veiklos su eiliuotais tekstais** (eilėraštkai ir skanduotės, ritualai – pasisveikinimas ir atsisveikinimas);
- Muzikinės veiklos** (dainelės, rateliai-žaidimai);
- Žaidimai** (kortelių žaidimai, stalo žaidimai, judrieji žaidimai, „Paslapčių maišelis“);
- Interaktyvios mokomosios priemonės internete.**

Veiklos su garso ir vaizdo įrašais

ANIMACINIAI FILMUKAI

Kodėl verta žiūrėti animacinius filmukus?

- Žiūrėdami filmukus vaikai turi galimybę išgirsti, kaip lietuviškai kalba įvairūs žmonės (vyrai ir moterys, vaikai ir suaugusieji) bei pasakų personažai (gyvūnai, fantastinės būtybės ir pan.).
- Vaizdo medžiaga padeda vaikams geriau suprasti pasakojimo turinį ir kalbą, atpažinti žinomus žodžius ir kontekste suvokti naujų žodžių reikšmę.
- Žiūrėdami animacinius filmukus vaikai ugdomi klausymo ir supratimo gebėjimus, girdi lietuvių kalbą įvairiuose natūraliuose kalbos vartojimo kontekstuose. Atpažįstami jau žinomi žodžiai ir frazės, praplečiamas žodynas.
- Kalbėjimo gebėjimus galima plėtoti aptariant pagrindinius filmuko įvykius, įvardijant veikėjų vardus, emocijas, matytos istorijos vietą, laiką ir pan.
- Samprotaudami apie filmuko pagrindinę mintį, vaikai gali pasitelkti savo gimtąją kalbą arba pastebėjimus lietuviškai formuluoti padėdami pedagogo.

Kaip organizuoti animacinio filmuko peržiūrą?

- Prieš žiūrint filmuką rekomenduojama aptarti pavadinimą, pasiteirauti, ko vaikai tikisi iš filmuko.
- Pirmąjį kartą filmukas žiūrimas be pertraukos. Pažiūrėję pirmą kartą vaikai gali atsakyti į pedagogo klausimus, aptarti, ar / kuo filmukas patiko, trumpai apibūdinti jo veikėjus.
- Per antrąją ar vėlesnes peržiūras filmą galima sustabdyti tose vietose, kurios turinio ar kalbine verte yra aktualios, kur galima aptarti konkrečias situacijas, pasidalyti komentarais, pastebėjimais, pakartoti veikėjų ištartas frazes.

- Jei filmukas žiūrimas kelis kartus, galima išjungti garso ir paprašyti vaikų, kad jie „įgarsintų“ filmuką kalbėdami vietoj personažų ir / ar pasakotojo.

Kaip parinkti filmuką?

- Filmuko personažai, siužeto linija, trukmė turi atitikti vaikų amžiaus tarpsnio suvokimo gebėjimus. Trejų–ketverių metų vaikams rekomenduojama žiūrėti iki 10 min. trukmės filmukus, kurių siužetus jie žino ir savo gimtąją kalbą. Šiuo amžiaus tarpsniu prasmingiausia naudoti pasakų ekranizacijas, pvz., „Vilkas ir septyni ožiukai“. Penkerių–septynerių metų vaikams siūloma stebėti ilgesnės trukmės, mažiau žinomus filmukus, pvz., „Gaidys ir spalvos“ (www.youtube.com).
- Itin svarbu parinkti gero vaizdo ir kokybiško garso animacinius filmukus.

Detaliai aprašytą šios veiklos pavyzdį rasite III dalyje (tema „Emocijos, jausmai“).

Patarimai tėvams

Animacinius filmukus patartina žiūrėti kartu su vaikais – tai gali būti prasminga bendravimo veikla. Siūloma skatinti vaiką dalytis įspūdžiais, komentuoti filmuką. Vertėtų paklausinėti, kas patiko ir kodėl. Galima paraginti suformuluoti pagrindinę mintį – apie ką buvo filmukas; ko galima pasimokyti ir pan.

Internetiniai šaltiniai

- <http://www.vaikams.lt/filmukai/>
- <http://www.senoji-animacija.lt/>
- <http://www.pasakos.lt/senoji-animacija/>

RADIJO PASAKOS

Kaip radijo pasakų klausymasis lavina kalbą?

- Radijo pasakos suteikia vaikams galimybę girdėti literatūrinę kalbą skaitomą tekstą. Vaikai gali susikaupti, įsijausti, įsigilinti į pasakos siužetą, turinį, suprasti pasakos moralą.
- Aptardami pasaką vaikai geba įvardyti ir apibūdinti pasakos veikėjus, atpasakoti siužetą, suformuluoti pagrindinę mintį.
- Vaikai taip pat gali fantazuoti, įsivaizduoti (kas būtų, jei...), mėgdžioti pasakos veikėjus, vaidinti pasakos epizodus, atpasakoti pasakos tekstą.

Kaip parinkti pasakas? Į ką atsižvelgti?

- Pasakos turinys ir apimtis turi atitikti vaiko amžių.
- Pasaką galima susieti su aktualių metų laiku, tam tikra švente, renginiu.
- Pasaką tinka parinkti pagal jos moralą: kokią žinią, pamokymą norima perteikti vaikams.

Kaip organizuoti pasakos klausymo veiklas?

- Pasakos klausymo veiklas rekomenduotina suplanuoti trimis etapais: prieš klausymą, klausant ir po klausymo.
- Patartina tinkamai paruošti patalpą – patiesti kilimėlį, padėti pagalvėlių ar sėdmaišių, kad vaikai galėtų patogiai įsitaisyti.
- Su vaikais tiktų aptarti pasakos pavadinimą, paspėlioti, apie ką ši pasaka.
- Pirmą kartą klausomasi visos pasakos. Tai visuminis, globalusis klausymas, kai nesigilinama į detales, bandoma suvokti pasakos esmę, leidžiama vaikui į pasaką įsijausti, ją išgyventi.
- Klausant antrą kartą siūloma žodinę informaciją siekti su vaizdine: vaikai gali iš eilės sudėti paveikslėlius, vaizduojančius pasakos scenas.

- Trečio klausymo metu skiriamos sudėtingesnės užduotys, pvz.:
 - ▶ Suploti rankomis, išgirdus pagrindinio veikėjo vardą.
 - ▶ Išdalijus vaikams pasakos veikėjų, daiktų paveikslėlius pasiūlyti parodyti paveikslėlį, kuriame vaizduojamas minimas veikėjas ar daiktas.
 - ▶ Paprašyti vaikų gestais, mimika, judesiu ar garsu mėgdžioti sutartus veikėjus.

Ką veikti išklausius pasakos?

- Patartina vaikų paklausinti, kaip jie jautėsi klausydami pasakos, kas labiausiai patiko, ką jie mano apie pagrindinį veikėją, kokia pagrindinė pasakos mintis.
- Siūloma vaikams padėti atpasakoti girdėtą pasaką, pataisyti kažką pamiršus ar supainiojus. Pvz., sekama pasaka vis kažką painiojant, o reaguojant į prieštaravimus taisoma.
- Patartina pabandyti su vaikais suvaidinti labiausiai patikusią pasakos sceną.

Patarimai tėvams

Radijo pasakų rekomenduojama klausyti ir namuose drauge su visa šeima. Ši veikla ne tik suartins šeimos narius, bet ir lavins vaiko fantaziją, praturtins jo lietuvių kalbos žodyną, mokys atskirti gėrį nuo blogio. Siūloma padėti vaikui suprasti pasakos turinį, išklaustą pasaką aptarti, pasiteirauti, ar / kas patiko, kodėl, kas labiausiai įsiminė ir pan. Diskutuoti galima savo gimtąja kalba, ypač, jeigu vaikui kilo klausimų, buvo neaišku.

Internetiniai šaltiniai

- http://www.lrt.lt/mediateka/laidos/V/65569/vakaro_pasaka
- https://www.youtube.com/watch?v=W_Nm-vJOSM
- <http://www.lrt.lt/apie-lrt/programeles>

TELEVIZIJOS LAIDOS

Kaip televizijos laidos padeda mokytis lietuvių kalbos?

- Žiūrėdami televizijos laidas vaikai klausosi įvairaus turinio tekstų apie aplinką, įvykius, reiškinius, taip pat stebi laidos vedėjų bendravimą, seka pokalbio eigą ir pan. Vaikai gali plėtoti klausymo / supratimo gebėjimus, turtinti pasyvų žodyną.
- Kalbėjimo gebėjimai yra plėtojami, kai vaikai pateikia suvokto turinio interpretaciją, įvardija išgirstus faktus, atsakinėja ar patys užduoda klausimus, susijusius su laidos informacija.
- Kalbėdami apie matytą laidą vaikai gali vartoti gimtąją kalbą, o pedagogas perteikia, perfrazuoja, pakartoja vaikų mintis lietuviškai.

Ką turime žinoti apie televizijos laidų panaudojimą lietuvių kalbos mokymui?

- Lietuvos televizijos transliuojamų laidų („Gustavo enciklopedija“, „Linksmoji knyga“) įrašus galima rasti LRT mediatekoje: http://www.lrt.lt/mediateka/laidos/G/1422/gustavo_enciklopedija, http://www.lrt.lt/mediateka/laidos/L/1892/linksmoji_knyga/archyvas.
- Pasirenkant laidą patariama atsižvelgti į šiuos aspektus: vaikų susidomėjimas viena ar kita laida; vaikų amžiaus tarpsnis ir suvokimo gebėjimai; ugdymo procesui aktuali laidos tema.
- Rengiantis laidos peržiūrai rekomenduotina:
 - ▶ Iš anksto susipažinti su mediatekos laidos turiniu.
 - ▶ Jei reikia, organizuoti veiklas, supažindinančias su laidoje vartojamu sudėtingesniu žodynu.
 - ▶ Numatyti veiklas, žaidimus, kuriuose vėliau bus praktiškai išbandomos laidos idėjos.
 - ▶ Parinkti konkrečias su laidos tema, vedėjais ar veiklomis susijusias užduotis, klausimus, su kuriais vaikai supažindinami prieš laidos peržiūrą.
- Prieš žiūrint laidą aptariamas laidos pavadinimas, jos vedėjai, personažai. Aptarime aktyviai dalyvauja vaikai, kurie laidas žiūri kartu su tėveliais namuose.

- Žiūrint laidą svarbu pasirūpinti gera vaizdo, garso kokybe, kiekvienam vaikui sudaryti sąlygas saugiai ir patogiai stebėti įrašą.

Ką galima veikti pažiūrėjus televizijos laidas?

- Pažiūrėjus laidą svarbu išklausti vaikų įspūdžius, padrašinti juos samprotauti ir vertinti.
- Laidos peržiūra įprasminama konkrečia jos turinį atspindinčia veikla, kai vaikai gali patys išmėginti laidoje matytas veiklas, patenkinti savo smalsumą ir susidomėjimą. Pažiūrėjus televizijos laidas, galima inicijuoti tokias veiklas:

„Gustavo enciklopedija“:

- ▶ gaminamas patiekalas pagal laidoje pateiktą receptą;
- ▶ skaitomos ar inscenuojamos istorijos, legendos, kurias pasakojo Gustavas;
- ▶ mokomasi laidoje girdėtų dainų.

„Linksmoji knyga“:

- ▶ atliekamas laidoje matytas eksperimentas;
- ▶ išbandoma pristatyta dailės technika;
- ▶ kuriamas darbelis pagal pateiktą technologiją;
- ▶ mokomasi šokio žingsnelių, matytų laidoje.

Patarimai tėvams

„Gustavo enciklopediją“, „Linksmąją knygą“ siūloma žiūrėti namie visai šeimai. Šios laidos visapusiškai naudingos – jos plėtoja lietuvių kalbos gebėjimus, pažinimą, pasaulio suvokimą. Patartina kartu su vaikais gaminti laidoje matytus patiekalus, atlikti eksperimentus, kurti dailės darbelius, mokytis šokio žingsnelių. Svarbu padėti vaikams suprasti laidų turinį – atsakyti į vaikų klausimus gimtąja kalba, įsitikinti, kad vaikas suprato svarbiausią laidoje pateiktą informaciją.

Pasakojimai ir improvizacijos

LĖLĖS

Kodėl mokydami kalbos naudojame lėles?

- Lėlės, lėlytės, marionetės padeda sukurti žaidybines mokymosi aplinką, kurioje vaikams lengviau įveikti nerimo ar baimės jausmą, ugdytis pasitikėjimą savimi.
- Lėlės skatina vaikų kūrybiškumą, vaizduotę. Kartu su lėlėmis galima aiškiai ir įdomiai pristatyti naują temą, aktualų žodyną, organizuoti mokomąsias veiklas, kurti vaidinimus ir pan.
- Stebėdami lėlę vaikai įdėmiai klausosi ir supranta jos pateikiamą informaciją, klausimus, nurodymus. Vaikai taip pat kalbasi su lėle – atsako į klausimus, klausia, mandagiai bendrauja.
- Bendraudami su lėle, klausdami ar replikuodami vaikai gali vartoti ir gimtąją kalbą. Vaikų atsakymus, komentarus gimtąja kalba pedagogas pasako lietuviškai.

Kaip organizuojamos veiklos naudojant lėlę?

- Lėlė susipažįsta su vaikais, kad vėliau galėtų į juos kreiptis vardu. Lėlė visada pasisveikina ir atsisveikina. Jei ji nuolat dalyvauja ugdomosiose veiklose, kaskart papildoma jos biografija.
- Lėlė turi savo balsą, ekspresyviai reiškia nuotaikas, emocijas, kalba aiškiai ir raiškiai. Jei lėlės burna yra valdoma, svarbu, kad burnos judesiai atitiktų garsus.
- Pasakojant naują istoriją, supažindinant su naujais žodžiais, frazėmis lėlė įtraukiama į siužetą, tampa istorijos veikėja. Vaikai gali bendrauti su lėle, atsakyti į jos klausimus. Lėlė aktyviai reaguoja į vaikų komentarus, elgesį, stengiasi įtraukti juos į veiklą.

- Inscenizuojant eilėraščius, daineles lėlė tampa pagrindiniu teksto veikėju, įsikūnija į šį personažą. Dainuojant, deklamuoiant tekstą lėlė aktyviai veikia iliustruodama teksto siužetą ar nuotaiką.
- Lėlė skatina aktyviai dalyvauti veikloje: teiraujasi vaikų apie išklaustą tekstą, provokuoja jų samprotavimus, reaguoja į komentarus ir pan. Pedagogo valdoma lėlė supranta vaikų gimtąją kalbą, bet nemoka ja kalbėti – todėl lietuviškai reaguoja į vaikų replikas, pasakytas gimtąja kalba.
- Rengiant vaidinimus, vaikai turi savo lėles ir gali savarankiškai kurti dialogus, prasimanyti naujų siužetų, keisti pasakos pabaigą. Ugdytojas dalyvauja kaip padėjėjas, kuris klausia, komentuoja, padeda vaikams kalbėti lietuviškai.

Šios veiklos pavyzdį rasite III dalyje (tema „Mano valgiai“).

Patarimai tėvams

Siūloma paskatinti vaikus kalbėtis su savo lėle ar kitu žaisliuku žaidžiant namuose. Tėvams patartina stebėti vaikų pokalbius su žaislais, klausiti apie juos, jų gyvenimo istoriją ir pan.

Internetiniai šaltiniai

<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/lele-pagalbininke-ikimokyklinuku-uzsienio-kalbos-pamokoje/9673>

PASTATOMOS PAVEIKSLĖLIŲ KNYGELĖS

Kuo ypatingos šios knygelės?

- Pastatomos paveikslėlių knygelės itin tinkamos skaityti didesnėse vaikų grupėse.
- Jas galima susikurti ir pasigaminti patiems.
- Knygelė ypatinga tuo, kad ją galima patogiai pasidėti ant stalo, ant kilimo ar ant kelių. Pedagogas skaito tekstą, o vaikai, susėdę priešais, mato teksto iliustraciją, kadangi vienoje pastatytos knygelės pusėje (ją mato vaikai) yra paveikslėlis, o kitoje (ją mato pedagogas) yra tekstas.
- Tekstas neilgas ir nesudėtingas, tad skaitydamas istoriją pedagogas gali nesunkiai palaikyti akių kontaktą su mažais klausytojais.
- Vaikų neblaško rašytinis tekstas, jie gali susitelkti į vaizdus – pratinami suprasti pasakojimą pagal paveikslėlį be rašytinio teksto ir vertimo. Vaikai stengiasi suvokti skaitovo mimikos ir judesio ženklus, kurie nuolat lydi skaitomą tekstą.
- Vaikai gali aktyviai dalyvauti skaitymo veikloje, reaguoti į pasakojamą istoriją, reikšti emocijas.

Ką svarbu žinoti kuriant ir gaminant pastatomas paveikslėlių knygeles?

- Paveikslėliai turi pasakoti vaikišką istoriją, žadinančią smalsumą bei keliančią teigiamas emocijas.
- Paveikslėlių turi būti tiek, kad juose atsispindėtų visa pasakojama istorija. Kiekviename puslapyje teksto turi būti tiek, kad vaikas galėtų sukonzentruoti dėmesį į paveikslą ir jam nebūtų nuobodu.
- Pasakojamoje istorijoje kartais tikslingai kartojami „raktiniai“ žodžiai, kuriuos patartina iš anksto apgalvoti. Istorijos kalba nesupaprastinta, joje gausu vaizdingų žodžių bei epitetų.
- Knygelės puslapiai surišami virvele, kurią galima nesunkiai atrišti ir atskirti knygelės lapus. Tai suteikia galimybę atlikti įvairias užduotis po skaitymo veiklos.

Į ką reikia atkreipti dėmesį skaitant tokias knygeles?

- Būtina įsitikinti, kad visi vaikai gerai mato knygelę ir nėra susigrūdę per arti vienas kito, nes tai gali trukdyti aktyviai dalyvauti knygelės skaitymo veikloje.
- Skaityti neskubant, išraiškiai ir aiškiai.
- Leisti vaikams gimtąja kalba komentuoti, aptarti kiekvieno puslapio paveikslėlį. Tai padės sužinoti, ar vaikai teisingai suprato tai, kas buvo pasakojama.
- Pasakojant pabrėžiami svarbūs paveikslėlio personažai, pasitelkiami judesiai ir mimika.

- Kad vaikai geriau suprastų istoriją, jie skatinami mėgdžioti veikėjus: jų žodžius, judesius.
- Istorija skaitoma kelis kartus. Po skaitymo vaikams pasiūloma pavartyti knygelę ir ja pasidžiaugti.

Kaip įvertinti knygelės istorijos suvokimą?

- Knygelės lapai atrišami ir išdėliojami atsitiktine tvarka. Vaikai sudeda paveikslus iš eilės.
- Knygelės lapai išdėliojami rato viduryje. Vaikai paprašomi paveikslėliuose parodyti tam tikrus istorijos veikėjus, daiktus, vaizdus ir t. t.
- Istorijos epizodas pasakojamas teisingai arba neteisingai, ir vaikų paprašoma pasakyti, ar tikrai istorijoje taip buvo. Vaikai gali parodyti, kuriame puslapyje aptariama istorijos vieta pavaizduota.

Patarimai tėvams

Siūloma kartu su vaikais pavartyti paveikslėlių knygas, paskatinti vaiką sukurti istoriją pagal paveikslėlį, papasakoti ją gimtąja arba lietuvių kalba.

Internetiniai šaltiniai

<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/biblioteka/vai-ku-ugdymas/dvi-alkanos-kirmelytes-/5171>
<http://www.goethe.de/mmo/priv/6316252-STANDARD.pdf>

PIRŠTUKŲ ŽAIDIMAI-VAIDINIMAI

Kuo naudingi pirštukų žaidimai-vaidinimai?

- Pirštukų žaidimai lavina vaikų smulkiąją ir stambiąją motoriką, pirštų judesių koordinaciją.
- Eiliuoti ir neeiliuoti tekstukai padeda išmokyti taisyklingos tarties, gerinti artikuliaciją.
- Vaikai gali išbandyti savo balso stiprumą, skirtingas intonacijas, kalbėjimo tempą.
- Kurdami savo istorijas vaikai fantazuoja, laisvai, kūrybiškai vartoja lietuvių kalbą.

Kaip parinkti pirštukų žaidimą-vaidinimą?

- Pirštukų žaidimas-vaidinimas parenkamas pagal konkretaus laiko, ugdymo proceso situacijos kontekstą. Jo turinys vaikams yra aktualus ir įdomus, gali būti susietas su prieš tai klausyta istorija, pasaka ar dainelės tekstu.
- Jeigu pirštukų žaidimas-vaidinimas atliekamas dainuojant, jo melodika ir ritmika atitinka konkretaus vaikų amžiaus tarpsnio muzikinius gebėjimus.
- Žaidimo-vaidinimo pirštų judesiai vaikams yra suprantami, lengvai atliekami, o jų seka susijusi su žaidimo / istorijos turiniu.
- Pirštukų žaidimų-vaidinimų tekstas aiškus, vaizdingas, sakiniai ne per ilgi ir nesudėtingi.

Kaip organizuoti pirštukų žaidimų mokymąsi ir žaidimą?

- Pirštukų žaidimas pristatomas aiškiai, lėtai tariant žodžius, išraiškingai palydimas pirštų judesių, pakartojamas kelis kartus. Vaikai komentuoja žaidimo turinį patys arba atsako į konkrečius klausimus, susijusius su turiniu.
- Iš eilės rodant rankų judesius, sulaukiama vaikų pastebėjimo, ką vienas ar kitas judesys simbolizuoja, su koku žaidimo žodžiu, veikėju yra susijęs.
- Atlikdami žaidimą vaikai bando pakartoti rankų judesius ir žaidimo žodžius. Pirštukų žaidimuose naudojami pirštų judesiai padeda vaikams įsiminti tekstą ir atvirkščiai – tekstas primena, kokius rankų judesius dera panaudoti.

• Vaikai skatinami kurti naujus pirštukų judesius, jų derinius jau žinomiems žaidimams arba kurti naujus siužetus išmoksiems pirštukų judesiams.

- Vaikų pirštukai gali virsti pasakos personažais, o aprenkus juos pirštukų lėlytėmis galima kurti trumpas istorijas ar pasakojimus, atpasakoti gerai žinomas pasakas.
- Pirštukų lėlytes nesunku pasigaminti, tereikia nukirpti nenaudojamos pirštuotos pirštinės pirštukus ir prisiūti jiems plaukus, ausis, ragus, ilgą nosį ir pan.

Šios veiklos pavyzdį rasite III dalyje (tema „Emocijos, jausmai“).

Patarimai tėvams

Trumpais tekstais ir pirštukų žaidimais lavinami ir vaikų kalbiniai gebėjimai, ir motorika, skatinamas jutimasis pažinimas rankomis. Patariama domėtis, kokių žaidimų vaikai išmoksta darželyje, ir patiems stengtis jų išmokyti. Šiuos smagius žaidimus siūloma žaisti keliaujant, laukiant eilės prie gydytojo kabineto ir pan. – tai padės pavargusiam ir suirusiam vaikui pralinksmėti, nenuobodžiauti.

Internetiniai šaltiniai

- <http://www.elogopedai.lt/2011/02/27/pirstu-zaidimai-vaikams/>
- <http://sesioszasys.blogspot.com/2011/02/pirstu-zaidimai-vaiku-darzeliams.html>
- <http://eilerastukaivaikams.blogspot.ie/p/pirstuku-zaidimai.html>

VAIDYBINĖ VEIKLA

Kaip vaidybinė veikla padeda mokytis lietuvių kalbos?

- Vaidybinė veikla padeda įprasminti kalbos turinį, vaikai gali kūrybiškai vartoti girdėtus, išmokus žodžius, frazes naujose vaidybinėse situacijose. Tai stiprina vaikų savivertę, motyvaciją mokytis lietuvių kalbos.
- Vaidybinės veiklos metu didžiausias dėmesys skiriamas vaikų kalbėjimo gebėjimams ugdyti. Inscenuodami girdėtus pasakas ar pačių sukurtas situacijas vaikai klausinėja ir atsakinėja į klausimus, kuria dialogus.
- Šiose veiklose stengiamasi, jog vaikai kuo mažiau kalbėtų gimtąją kalbą. Jei reikia, vaikams padedama, pateikiama užuominų ar kitaip primenamas jau žinomų tekstų veikėjų pokalbių turinys arba palengvinamas improvizacinių vaidinimų tekstų kūrimas lietuvių kalba.

Kaip parinkti vaidybinės veiklas ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo(si) procese?

- Vaidybinių veiklų formos lietuvių kalbos mokymosi procese parenkamos atsižvelgiant į vaikų amžių atitinkančius gebėjimus.
- Vaikams iki penkerių metų rekomenduojami improvizuoti vaidinimai-žaidimai, grupėje atliekami kartu su pedagogu nesiekiant vaidinimo parodyti žiūrovams. Vaikai vaidina žaisdami, atlikdami vaidmenų žaidimus pagal kokios nors pasakos, istorijos siužetą.
- Nuo 5-ųjų metų vaikai geba vaidinti „kitiems“, t. y. pasitelkdami judesius, mimiką, balso intonaciją konkrečiai nuotaikai, būsenai, veiksmui išreikšti. Rekomenduojama inscenuoti trumpas, aiškų siužetą turinčias pasakas, eilėraščius, animacinius filmus ir vaidinti nedidelei žiūrovų grupei.
- Patartina parinkti tokius kūrinius, kurie vaikams yra gerai pažįstami, kurių siužetą ir įvykių seką jie geba papasakoti, o veikėjus gali apibūdinti gimtąją kalbą.

Kaip organizuojamos vaidybinės veiklos?

- Atsižvelgiant į būsimo vaidybinės veiklos turinį ir kontekstą pasitelkiama įvairių daiktų ar jų atributų,

persirengimui reikalingų aprangos detalių ir pan. Galima improvizuoti: pvz., kaladėlę pavadinti telefonu ir juo „skambinti“ draugui vartojant konkrečiai temai aktualų žodyną.

- Pedagogas gali pasirinkti, kaip jis pats dalyvaus konkrečioje vaidybinėje veikloje atsižvelgdamas į vaikų vaidybinės raiškos, lietuvių kalbos gebėjimus bei asmenines savybes. Galima būti aktyviu stebėtoju, kuris siūlo pagalbą, kai jos reikia, pasyviu, bet susidomėjusiu žiūrovu arba lygiaverčiu vaidinimo dalyviu. Pasirinkus konkretų vaidmenį vaikai drąsinami, jei reikia, padedama prisiminti vaidinimo siužetą, dialogų turinį.
- Vaidybinės-žaidybinės veiklos metu vaikams suteikiama laisvė improvizuoti. Jie gali keisti vaidinimo-žaidimo siužetą, savaip pildyti dialogų turinį ir tekstą, ypač, jei vaidina pagal jiems gerai žinomą siužetą. Vaikai drąsinami aktyviai naudotis mimika, kūno judesiais, balso intonacija.
- Atsižvelgiant į vaikų patirtį į kalbos mokymąsi įtraukiama šešėlių ir lėlių teatro elementų.

Patarimai tėvams

Siūloma vaidybos elementų pasitelkti kasdienėje veikloje atliekant su vaikais įprastą veiklą ir darbą: renigiantis, prausiantis, gaminant maistą, valgant, tvarkant namus ir pan. Vaidinimus namuose gali inicijuoti pats vaikas, pvz., grįžęs iš darželio pasakoja apie vaidintą situaciją, pasaką. Patariama ne tik išklausti vaikų įspūdžius, bet ir patiems aktyviai dalyvauti vaidinant konkretų vaidmenį, siūlant siužetinės linijos sprendimus, turtinant savo personažo tekstą. Norint paskatinti vaidybinę veiklą namuose, galima pakviesti vaikus „žaisti teatrą“ pagal perskaitytą pasaką, matytą animacinį filmą ar neseniai patirtą ir vaikui svarbią kasdienę situaciją.

Internetiniai šaltiniai

- http://issuu.com/tytoalba/docs/mazuju_vaidinimai (V. Kazragytės knygos „Mažųjų vaidinimai“ ištrauka.)

Veiklos su eiliuotais tekstais

EILĖRAŠTUKAI IR SKANDUOTĖS

Kodėl patartina deklamuoti ir skanduoti mokantis lietuvių kalbos?

- Mokydamiesi deklamuoti trumpus eilėraščius ir skanduotes vaikai tobulina taisyklingą tartį, mokosi valdyti balso stiprumą, kalbėjimo tempą ir intonaciją.
- Šios veiklos metu vaikai plėtoja lietuvių kalbos žodyną, pajunta kalbos skambesį, grožį, mokosi suprasti perkeltinę prasmę. Vaikai gali gimtąja kalba perteikti savo įspūdžius apie girdėtą eilėraščių, samprotauti apie eilėraščio turinį, nuotaiką, pamokymą ar pan.
- Išmokyti dveilii, ketureilii ir skanduotės vėlesnėse veiklose gali būti naudojami kaip veiklos pradžios, pabaigos ritualai ar skaičiuotės.

Kaip organizuojamas eilėraščių, skanduotės mokymasis?

- Pirmą kartą skaitant ar deklamuojant eilėraščių, kalba ma lėtai ir raiškiai. Antrą kartą deklamuojant tekstą, naudojamos įvairios papildomos priemonės: iliustracijos, daiktai, lėlės, judesiai, mimika ir pan. Trečią kartą deklamuojant vaikai pakviečiami prisijungti – kartu atlikti judesius, išstarti žodžius, kuriuos įsiminė.
- Norint įsitikinti, kaip vaikai suprato eiliuoto teksto turinį, klausama – apie ką išgirstas eilėraščių, kokie jo veikėjai. Vaikai lengviau įsimins tekstą, jei supras jo turinį.
- Vaikai mokomi deklamuoti eilėraščių pamažu, tekstas lengvai išmokstamas atmintinai ne kartojant jį daug kartų, ne „kalant eilutes“, bet sukuriant sąlygas, kad tekstas įstrigtų į atmintį natūraliai, kartu su vaizdiniais, kuriuos sukelia ir kalba, ir judesys.
- Deklamavimas susietas su judesiais yra itin veiksmingas mokymosi būdas: (1) deklamuojant eilėraščių kaskart sustojama eilutės pabaigoje neištariant paskutinio žodžio, rodant reikiamą judesį ir laukiant,

kol trūkstantį žodį pasakys vaikai; (2) vėliau galima praleisti kas antrą eilutę – vaikai pasako visą trūkstantį eilutę; (3) galiausiai pakaks tik rodyti judesius, o vaikai pagal juos atgamins visą tekstą.

- Išmokę eiles visi kartu, vaikai gali būti raginami deklamuoti po du arba po vieną.

Kaip parinkti eilėraščių, skanduotę?

- Eilėraščių ar skanduotė parenkami atsižvelgiant į konkretaus laiko, situacijos kontekstą, teksto ilgumą ir sudėtingumą, vaikų amžių ir gebėjimą koncentruoti dėmesį tam tikrą laiką.
- Trejų–ketverių metų amžiaus vaikai supažindinami su dveilii, ketureilii, pvz., D. Straizienės ketureilii apie gyvūnus (<http://eilerastukaivaikams.blogspot.com/search/label/Ketureiliai>).
- Penkerių–šešerių metų vaikai gali deklamuoti nesudėtingus 2–3 posmų eilėraščių, pvz., Z. Gaižauskaitės „Palei kelią“ (<http://www.tiputapu.lt/lt/rasytoju-tribuna/>).

Šios veiklos pavyzdį rasite III dalyje (tema „Mano valgiai“).

Patarimai tėvams

Siūloma paskatinti vaikus padeklamuoti grupėje išmokyti eilėraščių, pasidžiaugti juo ir pagirti. Patartina drauge su vaikais pasimokyti naujų dveilių, ketureilių ar skanduotė ir kartu padeklamuoti, pažingsniuoti ar paptoti ritmą.

Internetiniai šaltiniai

- <http://www.vaikams.lt/eilerasciai/>
- <http://eilerastukaivaikams.blogspot.ie/>
- <http://www.tiputapu.lt/lt/rasytoju-tribuna/poezija/>

RITUALAI – PRADŽIA / PABAIGA

Kodėl svarbu tinkamai pasisveikinti ir atsiveikinti?

- Pasisveikinimo ritualas – tai bendros veiklos pradžia, teigiamos nuotaikos sukūrimas, nusiteikimas įdomiai ir linksmai mokytis lietuvių kalbos.
- Atsiveikinimas – tai bendros veiklos apibendrinimas, refleksija, pozityvus komentaras, proga pasidžiaugti sėkme.
- Per ritualus vaikai gali samprotauti, pasakoti įspūdžius, reikšti nuomonę gimtąja kalba. Pedagogas vartoja lietuvių kalbą, perfrazuoja vaikų pasakymus, nuolat padrąšina vaikus, pagiria, skatina juos kalbėti lietuviškai.

Kaip organizuoti veiklos pradžią / pasisveikinimą?

- Patartina, kad pasisveikinimą sudarytų dvi dalys:
 - ▶ ramus, rimtas pokalbis;
 - ▶ smagus, linksmas ratelis / dainelė / skanduotė.
- Pokalbio susėdama ratu, paskelbiama bendros veiklos pradžia, pasisveikinama su visais vaikais asmeniškai, paklausinėjama, kaip jiems sekasi, kas įdomaus nutiko. Vaikai skatinami papasakoti apie savo rytą, kelią į darželį, ką matė, patyrė. Mokomasi išklaudyti, kalbėti po vieną, domėtis kitų pasakojimais.
- Aptariama būsima ugdymoji veikla, išklausomi vaikų pageidavimai, pasiūlymai.
- Ratelis / dainelė / skanduotė sužadina vaikų energiją, susidomėjimą, aktyvumą.

Koks galėtų būti apibendrinimas / atsiveikinimas?

- Kaip ir veiklos pradžioje, pabaigoje taip pat patartina ir pasikalbėti, ir smagiai padainuoti.

- Baigiamo pokalbio susėdama ratu, paskelbiama bendros veiklos pabaiga, trumpai apibendrinamos dienos veiklos, vaikams primenami pagrindiniai veiklos etapai, paklausinama jų įspūdžių – ko išmoko, kas buvo įdomu, kas patiko ir kodėl, kaip jaučiasi ir kodėl.
- Pasidžiaugiama vaikų šiandienos sėkme, nusiteikiama tolesniam lietuvių kalbos mokymuisi.
- Patartina pakalbėti su vaikais apie tai, ką jie veiks namuose, paskatinti juos pasidalinti savo įspūdžiais su šeimos nariais, pamokyti juos to, ko šiandien patys išmoko.
- Atsiveikinimo ratelis / dainelė / skanduotė turėtų sustiprinti teigiamas vaikų emocijas.

Kaip parinkti ratelį / dainelę / skanduotę?

- Kūrinėliai turėtų būti labai trumpi ir nuotaikingi.
- Tekstas nesudėtingas, gausus pasikartojimų, lengvai įsimenamas.
- Patartina per pasisveikinimo ir atsiveikinimo ritualus atlikti tuos kūrinėlius (ratelius, daineles, skanduotes), kurių aktyviai mokomasi.
- Vaikai patys gali pasirinkti, kokią dainelę nori sudainuoti ar kokį ratelį-žaidimą nori pažaisti.

Patarimai tėvams

Patartina su vaikais pasikalbėti apie kasdienes darželio veiklas, paskatinti juos pasidalyti įspūdžiais, kas patiko, ko išmoko, kas buvo įdomu. Siūloma kartu su vaikais kurti šeimos pasisveikinimo ir atsiveikinimo ritualus, lydimus trumpų, skambių, lengvai įsimenamų šūkių.

Muzikinės veiklos

DAINELĖS

Kaip dainelės padeda mokytis lietuvių kalbos?

- Klausydamiesi dainelių vaikai turi galimybę lavinti muzikinius ir kalbinius gebėjimus, pajusti melodijos ir eiliuotos kalbos skambesį ir grožį. Klausydamiesi dainuojamo teksto vaikai mokosi išskirti lietuvių kalbos frazes, žodžius, skiemenis.
- Dainuodami daineles vaikai praplečia savo lietuvių kalbos galimybes, natūraliai įsisavina naujas kalbines struktūras.
- Kalbėdami apie daineles, jų turinį, siužetą, nuotaiką, vaikai gali vartoti gimtąją kalbą. Pedagogas gali perteikti vaikų mintis lietuviškai, padėti vaikams pasisakyti lietuvių kalba.

Kaip parinkti lietuvišką dainelę?

- Dainelės melodija ir ritmika turi būti paprasta.
- Dainelės atlikimo tempas turi būti patogus, leidžiantis vaikams aiškiai išgirsti teksto žodžius.
- Dainelių melodija turi atitikti tam tikro amžiaus tarpsnio gebėjimus: trejų–ketverių metų vaikų balso vidutinis darbinis diapazonas yra „re“– „sol“; penkerių–šešerių metų – nuo „do“ iki „la“.
- Dainelės tekste turi būti daug pasikartojimų: naujame posme turėtų keistis viena eilutė ar keli žodžiai.
- Dainavimo veikla vidutiniškai turėtų trukti 8–9 minutes.

Kaip organizuoti dainelės mokymąsi?

- Dainelės tekstas padainuojamas / inscenizuojamas, vaikams padedama išgirsti / suvokti naujus, negirdėtus žodžius. Su dainelės tekstu supažindinama naudojant rankų ir kūno judesius, jei įmanoma, – ir vaizdinę medžiagą. Ilgesnę dainelę siūloma pateikti išskaidytą posmais.
- Aptariamas dainelės turinys, veikėjai, įvykių seka,

nuotaika, pagrindinė mintis. Jei vaikams patogiau, dainelę jie aptaria gimtąja kalba. Vaikų mintis pedagogas turėtų perteikti lietuvių kalba.

- Vaikai dar kartą išklauso pedagogo atliekamos dainelės arba įrašo. Aptariamas dainelės atlikimas: garsiai – tyliai, greitai – lėtai.
- Siekiant padėti vaikams įsiminti dainelės melodinę liniją pirmąjį kartą (jei reikia, ir daugiau kartų) vaikai pakviečiami dainuoti dainelę dalimis – atkartoti dainelę, išskaidytą prasminėmis frazėmis.
- Dainos įsiminimas palengvinamas atliekant rankų ar kūno judesius, pasitelkus kūno garsus (plojimą rankomis, per kelius, spragsėjimus ir pan.). Judesius pasiūlo pedagogas arba vaikai.
- Visas dainelės tekstas išmokstamas palaipsniui ją dainuojant tam tikrą laiką. Nesistengiama dainelės mokytis atskirai nuo kitų išminktų dainų, o atvirkščiai, prisimenamos jau mokamos, vaikų mėgstamos dainos ir kartu supažindinama su naujomis, dar negirdėtomis. Nuotaikinga melodija, vaikams aktualus dainos turinys ir derantys nesudėtingi judesiai lemia, jog dažnai dainuojamų dainų tekstus vaikai išmoksta savaime, be didelių pastangų.

Patarimai tėvams

Patartina išgirsti, pastebėti vaikus, niūniuojančius, dainuojančius naujas melodijas, kartu su jais pasidžiaugti. Siūloma paskatinti vaikus išmoktas daineles padainuoti namuose, jų pamokyti ir kitus šeimos narius.

Internetiniai šaltiniai

- <http://www.lopsiniuradijas.lt/>
- <http://eilerastukaivaikams.blogspot.ie/p/daineles.html>
- <http://www.themusic.lt/kategorija-vaikiskos-daineles-25>

RATELIAI-ŽAIDIMAI

Kodėl mokomės muzikinių ratelių-žaidimų?

- Dalyvaujant muzikiniuose rateliuose-žaidimuose kuriama bendruomeniška nuotaika, džiugi mokymosi aplinka.
- Žaidžiant lietuvių liaudies žaidimus-ratelius susipažįstama su lietuvių papročiais, tradicijomis.
- Mokomasi šokio elementų, gražiai, ritmiškai judama; lavinamas vikrumas, orientacija.
- Vaikai klausosi teksto, jį supranta, įsimena, suvokia instrukcijas lietuvių kalba, intuityviai pajunta kalbos grožį. Taip pat mokosi įvardyti ratelyje atliekamų judesių pavadinimus.
- Veikloje vaikai aktyviai vartoja lietuvių kalbą. Gimtąja kalba jie gali išreikšti savo nuomonę, įspūdžius apie ratelio turinį, mėgina kurti jo variacijas ir improvizuoti.

Kaip parinkti muzikinį ratelį-žaidimą?

- Ratelio-žaidimo melodika ir ritmika turėtų atitikti dainelių parinkimo kriterijus.
- Ratelio teksto turinys nesudėtingas, prasmingai siejamas su žingsniais, judesiais, ratelio brėžiniu.

- Ratelio žingsniai, judesiai yra lengvai įsimenami, atkartoja kasdienėje veikloje vaikų atliekamus judesius. Dažniausias šokio brėžinys yra ratas.

Šios veiklos detalią aprašymą rasite III dalyje (tema „Profesijos“).

Patarimai tėvams

Siūloma stebėti vaikus, atliekančius naujus judesius, žingsnelius, išgirsti dainų motyvus, pasiteirauti, kur vaikai jų išmoko. Patartina paskatinti vaikus ratelių-žaidimų pamokyti kitus savo šeimos narius.

Internetiniai šaltiniai

- <http://kurybiskizaidimai.lt/>
- <http://www.vaikams.lt/lietuviski-zaidimai/>
- <http://punkskas.pl/leidykla/vad/mok/pdf/Papildomi%20kuriniai.pdf>
- <http://www.gimtadienis.info/vaiko-gimtadienis/zaidimai/lietuvi-liaudies-zaidimai.html>

Žaidimai

„ATMINTIS“

Kodėl verta žaisti kortelių žaidimą „Atmintis“?

- Kortelių žaidimas „Atmintis“ ugdo vaikų pastabumą, dėmesingumą, lavina atmintį.
- Žaisdami šį žaidimą vaikai turi galimybę ugdytis su pratimo ir kalbėjimo gebėjimus; plėtoti ir įtvirtinti savo lietuvių kalbos žodyną.

Kaip žaisti žaidimą „Atmintis“?

- Žaidimas „Atmintis“ sudarytas iš mažiausiai 6 kortelių porų, t. y. iš 12 kortelių. Visos kortelės turi vienodą nugarėlę, kad neįmanoma būtų atskirti, kur kuris paveikslėlis.
- Žaidimo tikslas – surinkti kuo daugiau kortelių porų, o tam reikia įsidėmėti kortelių vietas.
- Žaidėjai susėda ratu. Užverstos kortelės išdėliojamos rato viduryje. Pirmasis žaidėjas atverčia pasirinktą kortelę, kad visi galėtų ją įsidėmėti. Tuomet bandoma atspėti, kur galėtų būti kortelės antrininkė / porininkė ir atverčiama antra kortelė. Jei pavyko atversti pirmosios porą, žaidėjas pasiima abi korteles ir tęsia žaidimą. Jei surasti poros nepavyko, abi kortelės užverčiamos ir padedamos į savo vietas. Toliau korteles verčia kitas žaidėjas.
- Žaidimo metu kortelės nemaišomos – kiekviena kortelė turi savo nuolatinę vietą.
- Žaidimas baigiamas, kai nelieka nė vienos kortelės. Laimi žaidėjas, surinkęs daugiausia kortelių.

Kokie galimi žaidimo variantai?

- Žaisti yra lengviau, jei kortelės padalytos į dvi vienas grupes, o kortelių poros atskirtos. Dėliojant korteles tarp abiejų grupių paliekamas tarpas, kad kortelės nesusimaišytų. Atskyrus kortelių poras žaidėjams lengviau įsiminti, kurioje vietoje yra antroji kortelė.

- Galima patiems pasigaminti „Atminties“ kortelių: vienas komplektas gali būti spalvotas, o kitas – juodai baltas.

Kaip žaidžiant mokomasi lietuvių kalbos?

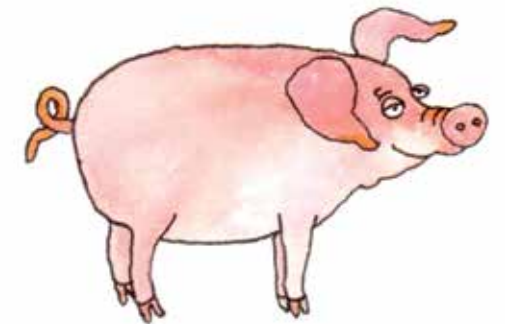
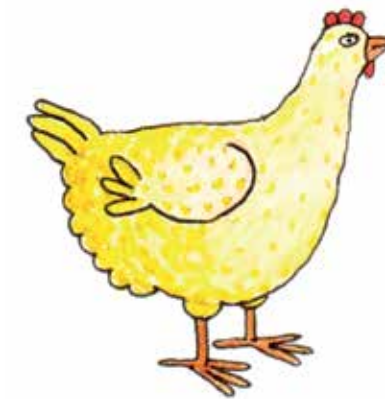
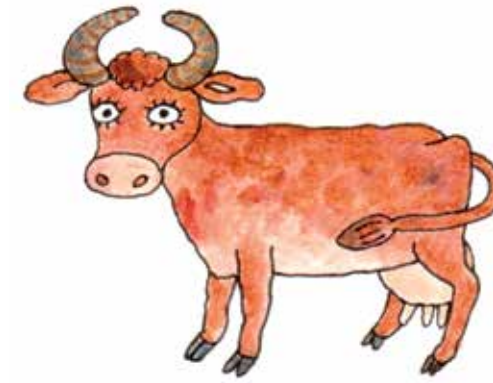
- Supratimo gebėjimai lavinami, kai žaidimo vadovas (pedagogas) nuolat komentuoja žaidimo eigą, įvardija objektus, pavaizduotus kortelėse, paragina toliau žaisti, pasidžiaugia žaidėjų sėkme.
- Žaidėjai įtvirtina žodyną, kai įvardija tai, kas nupiešta kortelėje. Kiekvienas žaidėjas, atsivertęs kortelę, pasako, ką mato (rožė, eglė, arklys ir pan.). Jei reikia pagalbos, pedagogas ar kiti žaidėjai padeda prisiminti reikiamą žodį.
- Žaidėjai lavina kalbėjimo gebėjimus, jei žaidžiant nuolat kalbama – apie randamus objektus, žaidimo eigą ir pan. (pvz., „Aš ištraukiau tulpę. Kokia graži geltona tulpė. Man dabar reikia kitos tulpės. Kažin kur ji yra? Radau – valio.“)
- Patartina plėtoti kalbėjimo veiklą įvairiomis kryptimis. Pvz., jei kortelėse pavaizduoti gyvūnai, žaidėjas gali ne tik įvardyti gyvūno pavadinimą, bet ir pamėgdžioti jo garsą / balsą (*Mūūū... , Kakariekūūū...*), pasakyti, kuo gyvūnas minta (ką ēda, lesa), kiek turi kojų ir pan. Jei kortelėse nupieštos gėlės, galima pasakyti, kur ta gėlė auga – darželyje ar pievoje. Jei kortelėje pavaizduotas medis, pasakoma, ar tai lapuotis ar spygliuotis, kaip vadinasi jo sėklos / vaisiai ir pan.

Patarimai tėvams

Siūloma kartu su vaikais namuose pasigaminti „Atminties“ kortelių ir drauge pažaisti. Kortelės gali būti įvairių temų: apie maistą, daiktus ir pan. Patartina vaikus nuolat pagirti, džiaugtis jų pasiekimais.

„BINGO“**Kodėl su vaikais žaidžiame „Bingo“ žaidimą?**

- „Bingo“ žaidimas ypač tinka vaikų motyvacijai žadinti – žaidimą siūloma žaisti taip, kad visi dalyviai pasiektų žaidimo tikslą, kiekvienas pasijustų laimėtojas ir sušuktų „Bingo!“
- Lietuvių kalbos ugdymo procese žaidimas itin tinka leksikai įtvirtinti.
- Žaidimas ugdo pastabumą, dėmesingumą.

Kaip žaidžiamas „Bingo“ žaidimas?

- Žaidimui naudojamos kortelės, kuriose yra paveikslėliai, išdėstyti lentelės forma. Paveikslėlius turėtų sieti bendra tema. Pvz., kortelėje yra 9 paveikslėliai (3x3), kuriuose vaizduojami įvairūs gyvūnai. Trejų–ketverių metų vaikai gali žaisti „Bingo“ su 6 paveikslėliais.
- Kiekviena kortelė (paveikslėlių rinkinys) šiek tiek skiriasi nuo kitų. Joje yra pavaizduoti ne visi žaidimo žodžiai. Dalis paveikslėlių yra tie patys, kaip ir kitose kortelėse. Pavyzdžiui, jeigu žaidimo tema „Skaičiai (0–20)“, kortelėje bus ne visi žaidimo skaičiai / žodžiai, o tik 9 – atsitiktinis rinkinys.
- Žaidimo vadovas turi savo piešinėlių / paveikslėlių / žodžių rinkinį ir traukdamas po vieną piešinėlį / paveikslėlį / žodį paskelbia jį žaidėjams. Žaidėjai tikrina savo korteles / lenteles. Radę paminėtą piešinėlį jį pasižymi / užbraukia.
- Žaidimo tikslas – užbraukti visus lentelėje esančius paveikslėlius ir sušukti „Bingo!“ Pirmasis laimėtojas gali būti apdovanojamas. Žaidimas tęsiamas toliau, kol visi žaidėjai sušunka „Bingo!“
- Žaidėjų skaičius neribojamas. Viena „Bingo“ kortele galima dalytis ir poroje.
- Vaikus supažindinant su žaidimu pirmąjį kartą, galima pasitelkti gimtąją kalbą, įsitikinti, kad visi vaikai suprato žaidimo esmę ir taisykles.

Kokie galimi „Bingo“ variantai?

- Jaunesnių vaikų grupėje „Bingo“ žaidimą galima žaisti lėčiau, skiriant laiko klausimams, atsakymams ar komentarams. Žaidimo metu vedėjas įvardija daiktą, pavaizduotą paveikslėlyje, ir paklausia vaikų – kas turi šį daiktą. Vaikai atsako – ar turi, ar neturi. (Pvz., „Kas turi vilką?“ „Aš turiu vilką.“ „Aš neturiu vilko“.)
- Žaidžiant siūloma stabtelėti ir nustatyti tarpinius laimėtojus: pvz., užbraukus vieną eilutę ar vieną stulpelį. Pasidžiaugiama vaikų pastabumu, dėmesingumu.

Kaip pasigaminti „Bingo“ žaidimo korteles?

- „Bingo“ korteles galima pasigaminti patiems naudojantis specialia programa (žr. <http://www.toolsforeducators.com/bingo/>).
- Pirmiausia reikia pasirinkti temą ir kortelių dydį (3x3 arba 4x4). Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo etape aktualiausios temos: šeima (angl. *Family members*), gyvūnai (angl. *Animals*), maisto produktai (angl. *Food*), profesijos (angl. *People, jobs, occupations*), nuotaikos ir emocijos (angl. *Feelings and emotions*).
- Atidarius paveikslėlių pasirinkimo puslapį iš sąrašo pasirenkami 15 paveikslėlių pavadinimai. Pvz., kuriant naminių gyvūnų „Bingo“ pasirenkama karvė, kiaulė, arklys, ožka, avis, žąsis ir kt.
- Atlikus šį žingsnį spaudžiama nuoroda „Sukurti“ (angl. „*Make it!*“). Sukurtos kortelės išspausdinamos.

Šios veiklos pavyzdį rasite III dalyje (tema „Gyvūnai“).

Patarimai tėvams

Siūloma namuose drauge su vaikais pasigaminti „Bingo“ korteles ir visiems kartu pažaisti. Žaidimui vadovauti galėtų vaikai. Žaidžiant su vaikais patartina kalbėti apie tai, kas pavaizduota paveikslėliuose.

„DOMINO“

Kaip žaidžiant žaidimą „Domino“ galima mokytis lietuvių kalbos?

- „Domino“ žaidimas tinka mokantis sieti giminingus reiškinius, daiktus, sąvokas ir pan.
- Žaidimas ugdo pastabumą, dėmesingumą.
- Vaikai klausosi vadovo aiškinimų, nurodymų, kitų žaidėjų replikų, komentarų, stengiasi suprasti.
- Jei žaidimo metu vaikai raginami kalbėti, jie moko si reikšti mintis, emocijas, komentuoti kitų žaidėjų veiksmus, atsakyti į jų klausimus ir pan.

Kuo ypatingas paveikslėlių „Domino“?

- Žaidžiant paveikslėlių „Domino“ taikomos tradicinio „Domino“ taisyklės, tačiau galima susikurti savas, kalbiniam ugdymui labiau tinkamas taisykles.
- Žaidimo esmė – sujungti du vienodus ar asociatyvaus ryšio siejamus paveikslėlius ir sudėti paveikslėlių grandinę.
- Žaidžiant paveikslėlių „Domino“ jungiami arba du tokie pat paveikslėliai (pvz., kepurė ir kepurė), arba asociatyviu ryšiu „kūno dalis ir drabužis“ susiję paveikslėliai (pvz., kepurė ir galva).
- Siekiant lavinti supratimo / klausymo gebėjimus žaidimo eiga nuolat komentuojama, vaikai skatinami mokytis suprasti instrukcijas, jiems padedama atlikti tinkamus veiksmus.
- Siekiant lavinti kalbėjimo gebėjimus vaikai raginami pasakyti, kokius paveikslėlius turi, paklausti kitų žaidėjų, ar jie turi reikiamus paveikslėlius.

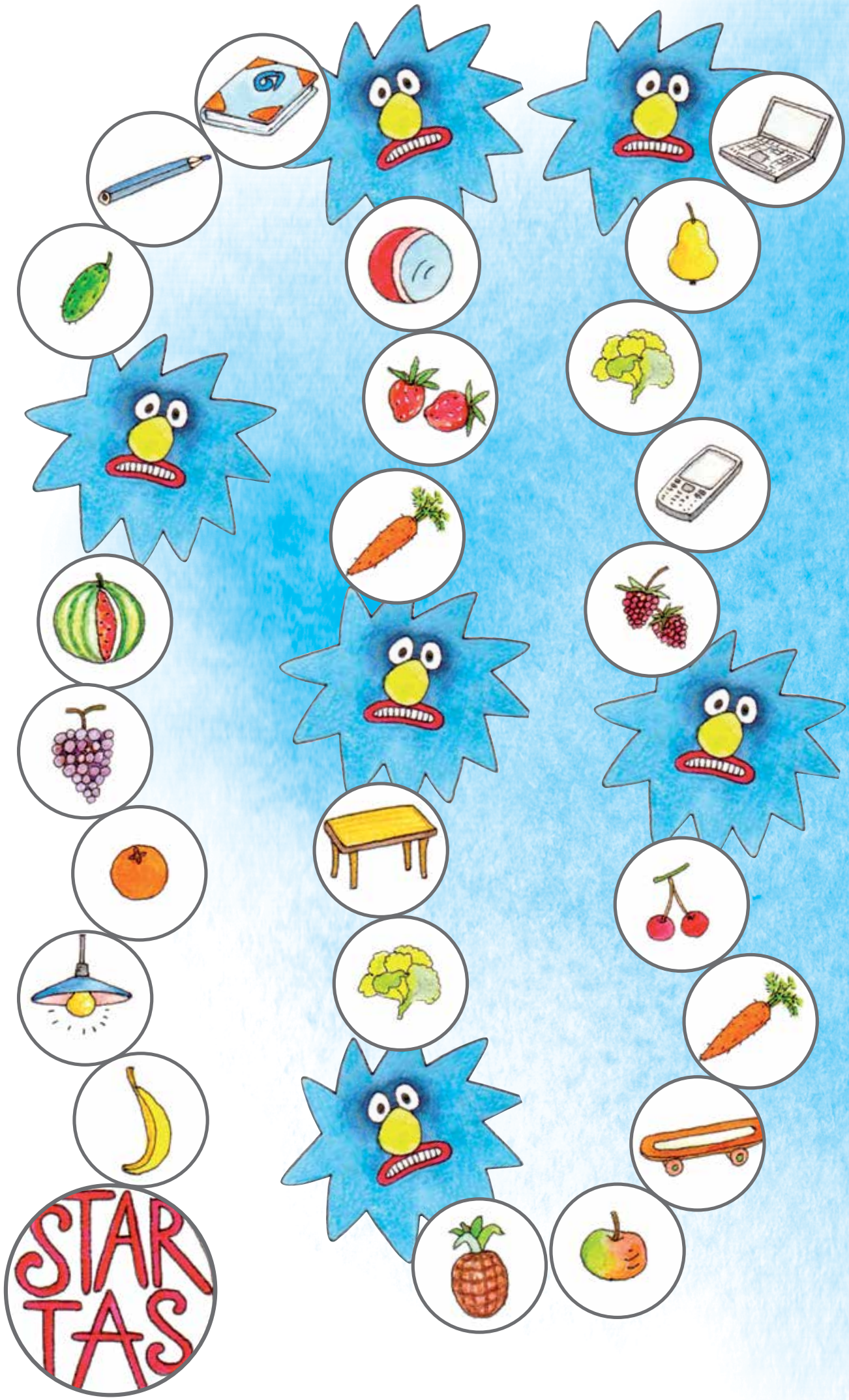
Kaip pasigaminti „Domino“ paveikslėlių korteles?

- „Domino“ korteles galima pasigaminti patiems, naudojantis nemokama programa (žr. <http://www.dltk-cards.com/dominos/dominos2.asp>).
- Pirmiausia pasirenkama „Domino“ žaidimo tema. Iš puslapyje pateikiamų temų ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo etape aktualiausios būtų šios: metų laikai (angl. *Autumn, Winter, Summer, Spring*), maisto produktai (angl. *Nutrition*), drabužiai (angl. *Clothing*), kūno dalys (angl. *Body parts*). Tuomet spaudžiama nuoroda „Kitas žingsnis – pasirinkite spalvą“ (angl. *Next step – choose colour*).
- Apsisprendus, kokių kortelių norima (spalvotų ar nespalvotų), spaudžiama nuoroda „Kitas žingsnis – kurkite korteles“ (angl. *Next step – build cards*).
- Išsispausdinti korteles galima atvėrus jų šablonų rinkinius: angl. *Template 1, Template 2*.

Šios veiklos pavyzdį rasite III dalyje (tema „Drabužiai ir kūno dalys“).

Patarimai tėvams

Siūloma drauge su vaikais pasigaminti „Domino“ korteles ir visiems kartu pažaisti. Kortelių piešinius siūloma sieti su kasdienėmis temomis – maistu, drabužiais, gyvūnais, žaislais ir pan. Patartina žaidžiant su vaikais kalbėtis apie tai, kas paveikslėliuose pavaizduota, kalbančius ir žaidžiančius vaikus nuolat girti, džiaugtis jų sėkme.

STALO ŽAIDIMAI

Kaip stalo žaidimai padeda mokytis kalbos?

- Žaidžiant stalo žaidimus sukuriama bendruomeniška, nuotaikinga mokymosi aplinka.
- Ugdomas vaikų smalsumas, pastabumas, lavinama orientacija.
- Vaikai mokosi suprasti vaizdinę ir kalbinę stalo žaidimo lentos informaciją, klausosi vadovo instrukcijų, kitų žaidėjų komentarų.
- Įtvirtinamas žodynas, mokomasi taisyklingai tarti, aiškiai artikuliuoti.

Stalo žaidimų pavyzdžiai

„VALGOMA–NEVALGOMA“ Žaidimas tinka mokantis valgomų daiktų pavadinimų.

Žaidėjų amžius: nuo ketverių metų.

Žaidėjų skaičius: 2–5 vaikų grupė.

Žaidimo priemonės: žaidimo lenta, kauliukas, bokšteliai, taškų simboliai / prizai.

Kaip žaisti? Sutariama, kas pradės žaidimą. Vaikai vienas paskui kitą ridena kauliuką ir pagal išmestų taškų skaičių „keliauja“ su savo bokšteliu. Jeigu ateina ant langelio, kuriame pavaizduotas valgomas objektas, gauna vieną tašką. Jeigu ateina ant langelio su nepasotinamu vaiduokliuku, turi jam atiduoti vieną savo tašką. Laimi tas, kuris žaidimo pabaigoje turi daugiausia taškų.

„LINKSMASIS NYKŠTUKAS“ Žaidimas tinka mokantis kūno dalių ir skaičių pavadinimų.

Žaidėjų amžius: nuo trejų iki šešerių metų.

Žaidėjų skaičius: 2–5 vaikų grupė.

Žaidimo priemonės: žaidimo lenta, kauliukas, bokšteliai ant kūno dalių.

Kaip žaisti? Ant nykštuko kūno dalių išdėstyti bokšteliai nuo 1 iki 6: ant nosies 1, ant akių po 2, ant ausų po 3, ant rankų po 4, ant kojų po 5 ir ant pilvo 6. Pirmasis žaidėjas išridena kauliuką ir, priklausomai nuo to, kokį skaičių išrideno, gali pasiimti vieną tašką nuo nykštuko kūno dalies (pvz., išrideno tris, gali pasiimti tašką nuo kurios nors ausies, turinčios 3 taškus). Po to ridena kitas žaidėjas. Ridenama tol, kol nykštukui nelieka nė vieno taško. Laimi žaidėjas, surinkęs daugiausia nykštuko taškų.

Kaip žaidimo situacijoje lavinti lietuvių kalbą?

- Žaidimo „Valgoma–nevalgoma“ lentą galima kaskart atnaujinti: užklijuoti vis naujų valgomų ir nevalgomų daiktų – taip bus turtinamas vaikų lietuvių kalbos žodynas ir nenusibos žaisti tą patį žaidimą daug kartų.
- Žaidėjo bokštelį pastačius ant valgomo objekto, pvz., agurko paveikslėlio, žaidžiančio vaiko galima paklausti, ar jis mėgsta ar nemėgsta valgyti agurkus, ar tai vaisius ar daržovė, kokios spalvos, ir pan.
- Žaidėjo bokšteliumi atsidūrus ant nevalgomo objekto, pvz., pieštuko paveikslėlio, galima aptarti, kam naudojamas pieštukas, kokių spalvų būna pieštukai, ar

vaikas mėgsta piešti ir spalvinti, ir pan.

- Žaidžiant žaidimą „Linksmasis nykštukas“ siūloma aptarti, kaip atrodo nykštukas, kokių drabužių jis dėvi, kur gyvena, ką valgo; galima kurti pasakojimus, fantazuoti apie tai, ką nykštukas veikia, kokio jo nuotaika, kas jo draugai, ir t. t.

Patarimai tėvams

Siūloma drauge su vaikais pažaisti jų mėgstamą stalo žaidimą. Jei žaidžiant daugiausia vartojama gimtoji kalba, galima pabandyti bokštelio ėjimus skaičiuoti lietuvių kalba – taip vaikai lengvai išmoks skaičių pavadinimus.

JUDRIEJI ŽAIDIMAI

Kaip judrieji žaidimai padeda mokytis lietuvių kalbos?

- Judrieji žaidimai padeda kurti linksną mokymosi aplinką; žadina vaikų susidomėjimą; lavina vikrumą, orientaciją; ugdo pastabumą, dėmesingumą.
- Vaikai stengiasi klausytis ir suprasti žaidimo taisykles ir komandas, judesiu, veiksmu parodyti / išreikšti kalbos supratimą.
- Kai kuriuose judriuosiuose žaidimuose vaikai skatinami kalbėti – klausti ar atsakyti į klausimus.

Kas svarbu organizuojant judriuosius žaidimus?

- Svarbu įsitikinti, kad žaidimas atitinka vaikų amžiaus tarpsnį, yra įdomus, ne per sunkus.
- Siūloma visiems kartu aptarti žaidimo taisykles, numatyti galimas taisyklių pataisas.
- Patartina apgalvoti, kaip bus žaidžiama – visi drauge ar grupelėmis, kaip bus formuojamos grupės.
- Svarbu numatyti žaidimo erdvę, priemones.

Stalo žaidimų pavyzdžiai

„KEIČIAMĖS VIETOMIS!“ Žaidimas tinka drabužių pavadinimams įtvirtinti.

Žaidėjų amžius: nuo ketverių metų.

Žaidėjų skaičius: 8–20 vaikų grupė.

Žaidimo priemonės: 2x2 m dydžio skepeta / skraistė / audeklo gabalas.

Kaip žaisti? Patalpos viduryje patiesiama skepeta, aplink ją ratu sutupia vaikai. Įsikibę į kraštus visi drauge ją pakelia ir ima darniai judinti / banguoti. Pasakius kokį nors požymį, vietomis keičiasi jį turintys vaikai (pvz., dėvintys raudonus drabužius) – jie lenda po skepeta ir išnyra priešingoje pusėje. Skepeta linguojama toliau, kol nurodomas kitas požymis, pagal kurį vaikai pasikeičia vietomis.

„VISI SKRENDA AUKŠTYN!“ Žaidimas tinka mokytis paukščių, gyvūnų pavadinimų.

Žaidėjų amžius: nuo trejų iki šešerių metų.

Žaidėjų skaičius: mažiausiai 3 vaikai.

Žaidimo variacijos: nurodymus gali sakyti patys vaikai.

Kaip žaisti? Žaidėjai susėda arba sustoja ratu. Žaidimo vadovas pasako: „Visi paukščiai skrenda aukštyn!“ Visi pakelia rankas, imituoja plasnojamą. Paskui sakomas kito skraidančio gyvio, pvz., uodo, pavadinimas: „Visi uodai skrenda aukštyn!“ Žaidėjai vėl kelia rankas ir „plazdena“. Tačiau žaidžiant vardijami ir tie gyviai, kurie nemoka skristi, pvz., beždžionė, sliekas. Jei rankos pakeliamos įvardijus neskraidantį gyvūną, iškrentama iš žaidimo arba gaunamas baudos taškas.

„KARALIUS SERGA“ Žaidimas tinka mokytis kūno dalių pavadinimų, skausmą, negalavimą reiškiančių žodžių.

Žaidėjų amžius: nuo penkerių iki aštuonerių metų.

Žaidėjų skaičius: mažiausiai 5 vaikai.

Kaip žaisti? Žaidėjai sustoja ratu. Žaidimo vadovas vaidina karalių: atsistoja rato viduryje, užsideda karūną ir sako: „Karalius serga!“ Vaikai klausia: „Kuo karalius serga?“ Karalius atsako: „Jis nuolat mirksi! Nesiliauja mirksėti! Nuolat mirksi!“ Karalius ir visi žaidėjai ima mirksėti. Paskui nurodomos kitos negalavimo priežastys: „Jis šlubuoja!“, „Jam skauda ausį“ ir t. t. Žaidimo „karaliumi“ turėtų pabūti kiekvienas vaikas.

Patarimai tėvams

Kartu su vaikais siūloma pažaisti judriuosius žaidimus per vaikų susibūrimus, šeimos ar giminės šventes, išky-las. Žaisti siūloma ta kalba, kuria kalba dauguma žaidėjų, esant galimybei patartina pažaisti lietuvių kalba.

Internetiniai šaltiniai

<http://www.mokslas.net/pedagogika/didaktiniai-zaidimai-struktura-rusys-ir-reiksme/>

<http://pradinukas.jimdo.com/jvairus-zaidimai/kalbiniai-zaidimai/>

„PASLAPČIŲ MAIŠELIS“

Kaip „Paslapčių maišelis“ padeda mokytis kalbos?

- „Paslapčių maišelis“ žadina vaikų smalsumą, susidomėjimą, aktyvumą.
- Į maišelį galima dėti įvairių daiktų, kurių pavadinimų norima išmokyti. Daiktus galima apibūdinti, grupuoti, skirstyti, pasakyti, kaip jie naudojami, sukurti daiktų gyvenimo istoriją ir pan.
- Suaktyvintas lytėjimo pojūtis padeda vaikams lengviau įsiminti ir atkurti žodžius.

Kaip turėtų atrodyti „Paslapčių maišelis“?

- Nedidelis maišelis gali būti pasiūtas iš bet kokios minkštos, švelnios medžiagos, nunertas ar numegz-tas iš minkštų siūlų. Tai gali būti vienspalvis, margas, raštuotas ar aplikacijomis puoštas maišelis – svarbu, kad jis būtų patrauklus ir patvarus.
- Maišelis turėtų būti tokio dydžio, kad į jį tilptų keli vaisiai ar daržovės, keli vidutinio dydžio žaislai ir pan. Geriau pasigaminti didesnį maišelį, kad jo turinys nebūtų suspaustas, o vaikams būtų nesunku apčiuopti atskirus daiktus.
- Jeigu mokantis naudojami dideli daiktai (pvz., sporto įrankiai, indai, rūbai), tuomet maišas turėtų būti didesnis. Galima naudoti buitinius plastikinius nepermatomus maišus.
- Vietoj maišelio gali būti naudojama uždara dėžutė / dėžė su skylė rankai įkišti ir apčiuopti. Svarbu nepamiršti, kad veiklos tikslas – čiuopti ir pajauti daiktus jų nematant.

Kaip organizuoti ugdomąsias veiklas naudojant maišelį?

- Paslapčių maišelis gali būti naudojamas įvairiais kalbos mokymo etapais, siekiant įvairių tikslų.
- Jei maišelis naudojamas susipažinti su naujais žo-

džiais, siekiama sužadinti vaikų smalsumą, spėlioti, ko bus mokomasi. Kiekvienas vaikas skatinamas maišelį paliesti, apčiuopinėti, paspėlioti, kas slypi viduje. Paskui iš maišelio imama po vieną daiktą ir įvardijama, kas tai yra. Vaikas įkiša ranką į maišelį, pasirenka kokį nors daiktą ir jį ištraukia. Jei žino, pasako pavadinimą, jei ne, daiktą įvardyti padedama.

- Naujam žodynui pristatyti į maišelį dedami temiška susiję daiktai, pvz., transporto priemonių modeliukai, kai mokomasi transporto priemonių pavadinimų.
- Supažindinant su naujais tema susijusiais žodžiais, galima iš karto iškratyti visą maišelio turinį. Vaikai raginami pasakyti žinomus daiktų pavadinimus, o vėliau kartu su pedagogu iš eilės įvardyti visus daiktus.
- Prie maišelio žaidimo patartina grįžti nuolat – kartojant, įtvirtinant žodžius, frazes. Daiktai išimami po vieną ir plačiau aptariami, pvz., nusakoma automobilio modeliuko spalva, dydis, kalbama, ar vaikai mėgsta važiuoti automobiliu, ar prisiseiga saugos diržą ir t. t.
- Jei maišelis naudojamas žodynui įtvirtinti, į jį galima įdėti įvairių kategorijų daiktų, o vaikus paskatinti juos išimti ir sugrupuoti, pvz., gamtos objektai (akmenukai, kaštonai, kriauklytės, gilės), ir vaiko asmeniniai daiktai (pieštukai, trintukai, drožtukai, flomasteriai).

Šios veiklos pavyzdį rasite III dalyje (tema „Drabužiai ir kūno dalys“).

Patarimai tėvams

„Paslapčių maišelis“ gali tapti vaikų skatinimo už gerus darbus priemone: įdedama dovanėlė (kriaušė, žaisliukas ir pan.) ir leidžiama apčiuopti bei spėlioti. Patirtos teigiamos emocijos skatins daryti gerus darbus ir laukti naujos staigmenos. Šeimos nariams siūloma kalbėtis ta kalba, kuri jiems artimiausia.

Interaktyvios mokomosios priemonės internete

Kaip interaktyvios internetinės priemonės padeda mokytis lietuvių kalbos?

- Kompiuterinės priemonės itin tinka klausymo / supratimo gebėjimams lavinti. Vaikai turi galimybę girdėti, kaip lietuviškai kalba įvairūs personažai – realūs ir fantastiniai. Vaikai girdi skirtingus balsus, tembrus, kalbėjimo stilius.
- Vaizdo medžiaga sukuria turtingą kontekstą, vaikams nesunku suprasti pasakojimo ar dialogo turinį ir kalbą, atpažinti žinomus žodžius ir suvokti kontekstinę naujų žodžių reikšmę.
- Atlikdami interaktyvias veiklas vaikai parodo, kad suprato, kas buvo sakoma. Vaikai gali atsakyti į personažų klausimus.
- Kompiuterinės veiklos patrauklios ir tuo, kad vaikas nuolat gauna grįžtamąjį ryšį – atsakymai įvertinami, vaikas pagiriamas, suklydus iš karto galima pasitaisyti. Nuolat patiriama sėkmė ir pagyrimai vaiką gerai nuteikia tolesniam kalbos mokymuisi.
- Atlikdami interaktyvias veiklas kompiuteriu vaikai turi galimybę ugdytis įvairius kalbinius gebėjimus: klausymą / supratimą, kalbėjimą, skaitymą ir rašymą. Kuris jų bus ugdomas aktyviau, priklauso nuo pasirinktos priemonės, joje siūlomų veiklų, užduočių.

Kaip parinkti interaktyvias priemones?

- Interaktyvios mokomosios priemonės yra labai skirtingos – tai ir kalbiniai-loginiai žaidimai, žodyno turinimo pratimai, ir animuotos pasakos, istorijos, ir kt. Renkantis konkrečią veiklą atsižvelgiama į veiklos sudėtingumą – užduotys turi atitikti vaikų amžiaus tarpsnio gebėjimus. Derėtų įdėmiai perskaityti priemonių aprašymus, atsižvelgti į tai, kuriai amžiaus grupei konkreti veikla yra siūloma, iš anksto išbandyti visas veiklas.
- Svarbu rinktis tokią interaktyvią veiklą, kurioje nebūtų agresijos ir lenktyniavimo. Veiklų turinys turi būti konkretus, o judantys objektai pateikiami lėtai, be skubos, kad vaikai galėtų sukaupti dėmesį, nebūtų pernelyg stimuliuojami.

Kaip organizuoti ugdomąsias veiklas?

- Atsižvelgiant į vaikų skaičių ir turimas kompiuterines priemones, nusprendžiama, ar veikla su interaktyviomis priemonėmis bus atliekama individualiai, poroje ar su visa grupe. Jei grupėje vienas kompiuteris, patartina pasiūlyti vaikams žaisti žaidimus poroje ar trise. Pasitelkus multimediją žaidime gali dalyvauti visi grupės vaikai teisingus atsakymus patvirtindami, o klaidingus pataisydami, pakoreguodami.

- Naudodamasi priemonėmis, kuriose pristatomas žodynas, skanduotė ar animuota pasaka, nedidelė vaikų grupė gali stebėti viename kompiuteryje demonstruojamą medžiagą. Svarbu pasirūpinti, kad visi vaikai galėtų patogiai ir saugiai stebėti pristatomą turinį.
- Reikia atkreipti dėmesį, kad ikimokyklinio amžiaus vaikams prie ekrano (televizoriaus ir kompiuterio) rekomenduojama praleisti nuo pusvalandžio iki valandos per dieną. Interaktyvi veikla su kompiuteriu grupėje galėtų trukti 5–10 minučių.
- Veiklą, kurioje bus naudojama interaktyvi priemonė, siūloma pradėti supažindinant su tema ir veiklos kryptimi. Vaikams paaiškinama, ką jie turės daryti, pvz., pasakyti, parodyti ar ekrane / multimedijos lentoje rasti atsakymus.
- Pirmą kartą naudodamas konkrečią priemonę pedagogas pademonstruoja, kaip atlikti užduotis. Pvz., žaidžiant žaidimą „Traukinukas“ („Frey – žaisminga kalbos ugdymo priemonė“), pedagogas pats įvardija traukinyje esančius daiktus, išklauso jų įgarsinimą ir pateikia atsakymą trumpai paaiškindamas, kodėl daiktas šiame traukinyje netinka.

Patarimai tėvams

Remiantis specialistų nuomone, jaunesniems nei dvejų su puse metų vaikams kompiuterio naudoti nereikia. Jei vaikas vyresnis, namuose kartu su juo siūloma pažaisti tuos kalbinius žaidimus, kuriuos rekomenduoja pedagogai. Patarkite vaikui, kaip žaisti, paklauskite, kas patinka, ko išmoko žaisdamas žaidimą.

Interaktyvios mokomosios priemonės ir internetiniai išteklių

1. http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/biblioteka/11?-sub_items=10015
Puslapyje pateikiamas sąrašas priemonių, skirtų įvairiems ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų gebėjimams ugdyti. Daugelį nurodytų priemonių galima parsisiųsti, išspausdinti.
2. http://www.frey.eu/part_lt.html
Žaisminga kalbos ugdymo priemonė.
3. <http://www.tuciai.lt/>
Interaktyvi animacinė multimedijos priemonė lietuvių kalba, skirta ikimokykliniam ugdymui. Tai filmukai-pasakėlės, skirtos trejų–ketverių metų vaikų pažintinei, komunikacinei, meninei, sveikatos ir socialinei kompetencijoms ugdyti.
4. <http://bumbam.weebly.com/>
Interaktyvi knyga vaikams, kurioje galima skaityti ani-

muotas pasakas.

5. <http://www.it.nim.kaunas.lm.lt/index.php/kompiuterines-mokomosios-priemones>
Kauno neprigirdinčiųjų ugdymo centro kompiuterinės mokymo priemonės, tinkamos ikimokyklinio amžiaus vaikams mokantis temų „Profesijos“, „Maistas ir gėrimai“.
6. <http://www.elogopedai.lt/category/kalbos-lavinimas/>
Interaktyvios priemonės, skirtos kalbai lavinti; programėlės planšetėms ir telefonams.
7. <http://www.ziburelis.lt/nemokamai>
Mokomosios programėlės, skirtos ikimokykliniam, pradiniam ir specialiajam ugdymui. Dalimi šių progra-

mėlių galima naudotis nemokamai.

8. <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.SneakyBox.LRTPasakos>
Programėlė išmaniesiems telefonams su aktorių įgarsintomis lietuviškomis pasakomis. Vaikai turi galimybę ir piešti pasakų iliustracijas.
9. <http://www.heuropa.eu/lietuviu.html>
Įvairios kalbinės užduotys ikimokyklinio, pradinio ir vyresniojo amžiaus vaikams. Svetainė sukurta siekiant padėti mokytis lietuvių kalbos vaikams, kurie auga dvikalbėse šeimose įvairiose šalyse.

III dalis

UGDOMŲJŲ VEIKLŲ ORGANIZAVIMO PAVYZDŽIAI

Šioje dalyje pateikiama ugdomųjų veiklų pavyzdžių, kurie rodo, kaip įvairūs ugdymo metodai ir priemonės, aprašyti II leidinio dalyje, gali būti taikomi praktiškai. Ugdomosios veiklos sugrupuotos pagal tematiką, veiklos skirtos skirtingo amžiaus bei skirtingo pasiekimų lygio vaikams:

- 3–4 metų vaikams – „Mano daiktai“ ir „Mano valgiai“;
- 4–5 metų vaikams – „Metų laikai, gamtos reiškiniai“, „Emocijos, jausmai“;
- 5–6 metų vaikams – „Drabužiai ir kūno dalys“, „Gyvūnai. Pasaka apie stebuklingą pirštinę“;
- 6–7 metų vaikams – „Aplinka, ekologija“, „Profesijos“, „Mano Lietuva“.

Pabaigoje pateikiama idėjų, kaip galima organizuoti grupės šventę lietuvių kalba – renginį, kuriame dalyvautų vaikai ir jų tėveliai. Siūloma įvairių veiklų pavyzdžių.

Tikimasi, kad pedagogai kūrybiškai pasinaudos pateikta teminių skyrelių medžiaga organizuodami ugdomąsias veiklas savo įstaigoje, atsižvelgdami į vaikų grupės bei individualius vaikų ypatumus. Taip pat viliamasi, kad naudodamiesi leidinyje pateiktais praktiniais patarimais, idėjomis ir šaltiniais, pedagogai patys kurs naujų ugdomųjų veiklų.

Teminių skyrelių struktūra

- **Numatomi vaiko pasiekimai.** Įvardijama, ko atlikdama įvairias veiklas, vaikas galėtų išmokti, kokių tikslų galėtų pasiekti. Numatomi vaiko pasiekimai apima ne tik kalbinius, bet ir bendruosius bei kitų ugdymo sričių gebėjimus – kūrybiškumo, bendradarbiavimo, tyrinėjimo, aplinkos pažinimo, estetinio suvokimo, meninės raiškos ir pan.
- **Veikloms naudojamų priemonių sąrašas.** Nurodoma, kokių priemonių, medžiagos reikės rekomenduojamoms veikloms atlikti. Patariama, kokių priemonių galima susikurti kartu su vaikais, ką galima rasti ugdymo įstaigoje, o ką – šiame leidinyje. Dauguma skyrelių turi priedus, kuriuose pateikiama vaizdinė medžiaga – kortelės, paveikslėliai ir pan.
- **Rekomenduojama ugdomosios veiklos eiga.** Kiekviename teminiame skyrelyje lietuvių kalbos mokymo(si) veiklos išdėstytos didėjančio sudėtingumo tvarka: pradedama nuo klausymo, kalbos supratimo ir pereinama prie kalbėjimo. Kai kuriais atvejais aukštesnio kalbos mokėjimo lygio grupėms siūloma atlikti keletą rašytinės kalbos ugdymo veiklų, pvz., susieti paveikslėlių ir raidę (skaityti raides), parašyti savo vardą, perrašyti žodį. Ramios / sėslios veiklos susipina su judriomis / triukšmingesnėmis veiklomis.
- **Apibendrinimo, įsivertinimo veikla.** Kiekvienos teminių veiklų serijos pabaigoje pasiūloma, kaip galima apibendrinti naujai išmoktus dalykus ir tuo pat metu paprašyti vaikus įsivertinti savo pažangą, pasidžiaugti sėkme. Vaikai nuolat giriami, skatinami aktyviai mokytis.
- **Veiklų plėtojimas kituose kontekstuose.** Pateikiama idėjų, kaip galima tęsti kalbines veiklas tam tikra pasirinkta tema, skatinant vaikus natūraliai vartoti kalbą įvairiose situacijose, bendraujant kitose erdvėse: kieme, parke ir pan.
- **Patarimai tėvams.** Atsižvelgiant į šeimos kalbinę situaciją, patariama, kokias veiklas vaikai su tėveliais gali atlikti namuose, pvz., žiūrėti animacinius filmukus, žaisti kalbinius žaidimus lietuvių kalba, aptarti, ko vaikai mokėsi ugdymo įstaigoje.
- **Vaizdinė medžiaga / Priedai.** Dauguma teminių skyrelių turi priedus, kuriuose pateikiama vaizdinė medžiaga – paveikslėlių, kortelių, plakatų pavyzdžių ir pan. Priedus galima išsikirti ar, esant poreikiui, pasidaryti kopijų.

Veikla „Mano daiktai“

Numatomi vaiko pasiekimai

GEBĖJIMŲ SRITIS		VAIKAS GEBĖS
Kalbiniai gebėjimai	Klausymas / supratimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Klausytis naujų žodžių, juos suvokti. ▶ Reaguoti į suaugusiojo prašymus, nurodymus atlikti kokį nors veiksmą.
	Kalbėjimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ 3–4 žodžių sakiniams kalbėti apie savo mėgstamą daiktą / žaislą. ▶ Vienu ar keliais žodžiais atsakyti į paprastus klausimus apie savo turimus ir aplinkoje matomus daiktus.
Kitų sričių gebėjimai	Savivoka ir savigarba	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Pasakyti „aš noriu...“, „mano...“. ▶ Sieti veiklą ir daiktų turėjimą – pasakyti, ką turi, ką su tuo daiktu daro.
	Aplinkos pažinimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Atpažinti ir pavadinti vis daugiau artimiausios aplinkos daiktų. ▶ Domėtis supančia aplinka.
	Forma, erdvė, matavimai	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Trumpai apibūdinti daiktus pagal formą, dydį, svorį. ▶ Įsidėmėti pagrindines spalvas: raudoną, mėlyną, geltoną, žalią. ▶ Suprasti daiktams palyginti skirtus žodžius: <i>didelis</i> – <i>mažas</i>, <i>ilgas</i> – <i>trumpas</i>, <i>storas</i> – <i>plonas</i>, <i>sunkus</i> – <i>lengvas</i>, <i>toks pat</i>, <i>kitoks</i>, <i>vienodi</i> ir pan.
	Estetinis suvokimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Gėrėtis, džiaugtis stebėdamas savo ir kitų nuspalvintus piešinėlius, savo ir draugų žaislus.

Veiklai naudojamoms priemonėms, medžiagai

- Aplinkos daiktai / žaislai.
- Vaikų asmeniniai daiktai / žaislai.
- Skepeta daiktams uždengti.
- Spalvoti pieštukai kiekvienam vaikui: raudonas, mėlynas, žalias ir geltonas.
- Kiekvienam vaikui spalvinimo lapas (žr. 54 psl.).

Rekomenduojama ugdomosios veiklos eiga

1. Pažintis su aplinkoje esančiais daiktais.	Vaikams pasiūloma paliesti / parodyti tam tikrą patalpoje esantį daiktą: stalą, kėdę, žaislų lentyną, langą, duris, kilimą, mašinėlę, lėlę ir t. t. Rodomų daiktų neturėtų būti per daug, pvz. 5–6). Žaidžiant tuos pačius daiktus reikėtų parodyti keletą kartų, kad vaikai juos geriau įsimintų. Žaidimą rekomenduotina žaisti keletą kartų, pridėdant po 2–3 naujus daiktus.
2. Aplinkos daiktų apibūdinimas pagal formą, dydį, svorį.	Vaikams siūloma surasti patalpoje esančius daiktus, kuriuos galima būtų apibūdinti žodžiais: „didelis“, „mažas“, „storas“, „plonas“, „ilgas“, „trumpas“, „sunkus“, „lengvas“. Pvz.: „Suraskite didelį daiktą.“ Ieškoma, kol surandama. Žodis „didelis“ kelis kartus kartojamas drauge su vaikais rodant atitinkamą judesį. Paskui ieškoma mažo, storo daikto ir t. t. Nebūtina iš karto išmokyti visus norimus būdvardžius – jų galima mokytis palengva, kiekvieno užsiėmimo metu pasakant vis naują būdvardį / jų porą ir pakartojant jau išmokytus.

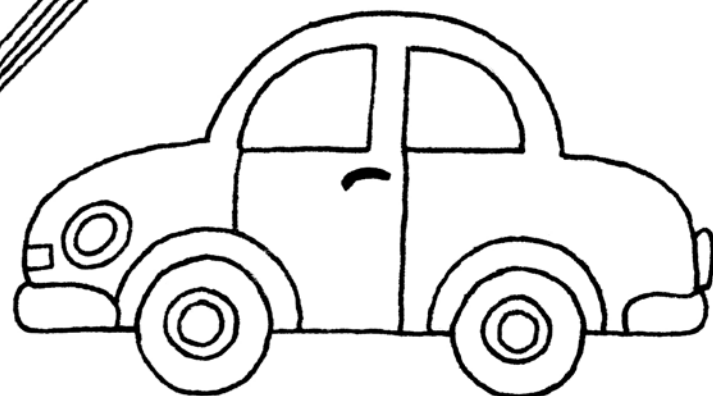
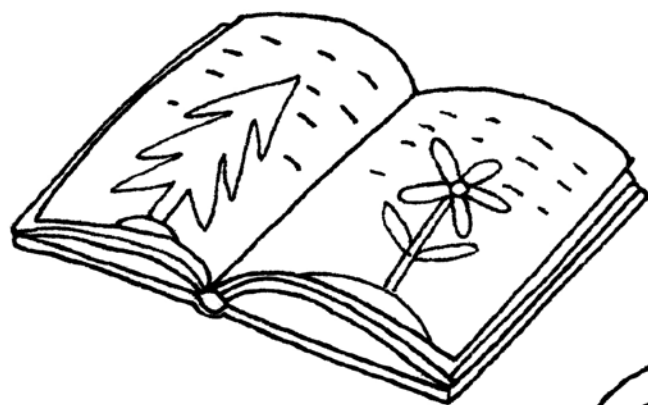
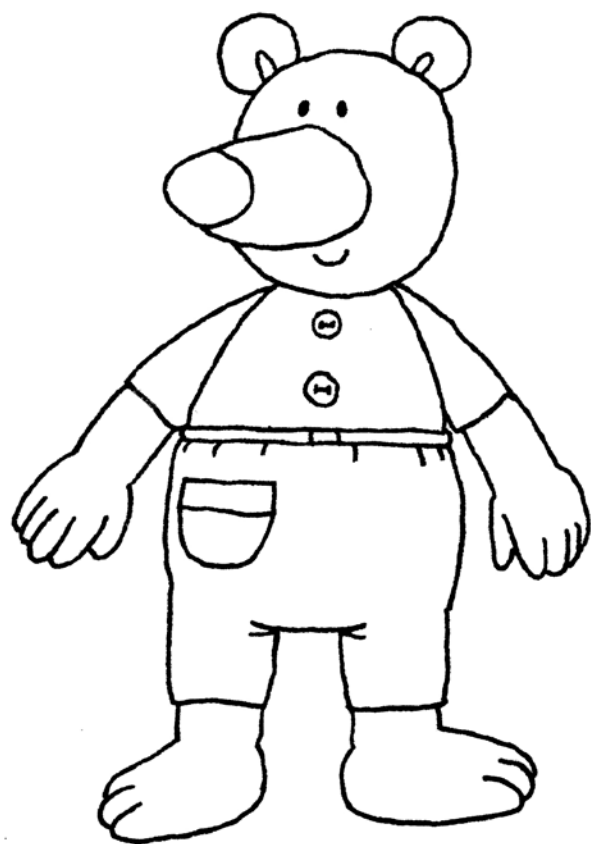
3. Savo daikto pristatymas ir susipažinimas su draugų daiktais.	Vaikai į užsiėmimą atsineša savo mėgstamą daiktą / žaislą. Visi susėda ratu. Pasidžiaugiama vaikų turimais daiktais / žaislais, kiekvienas individualiai pakalbinamas, kelis kartus paminint daiktą / žaislą ir jį apibūdinant. Pvz.: „Tavo labai gražus šuniukas. Mažas ir lengvas. Ar tavo šuniukas turi vardą?“
4. Žaidimas „Kieno šis daiktas?“	Vaikai sėdi ratu. Į vidurį sudedami ir skepeta uždengiami jų atsinešti daiktai. Vienas vaikas kiša ranką po skepeta, užčiuopia daiktą ir jį ištraukia. Visų klausama: „Kieno mašinėlė / lėlė...?“ Daikto savininkas skatinamas reaguoti žodeliu „mano“. Jis pasiima savo žaislą ir pats traukia kitą. Žaidimas tęsiamas tol, kol po skepeta nebelieka daiktų.
5. Susipažinimas su spalvomis. Daikto apibūdinimas pagal spalvą.	Vaikai sėdi ratu pasiėmę savo atsineštus daiktus / žaislus. Jiems išdalijami spalvoti pieštukai. Rodoma ir įvardijama viena pasirinkta spalva, pvz.: „Tai žalia.“ Vaikai susiranda žalią pieštuką ir jį parodo. Tada paprašoma atidžiai pažiūrėti, ar jų žaislas turi žalia spalvos. Jei ne, šios spalvos ieškoma drabužiuose, aplinkos daiktuose. Suradus ir rodant žalią spalvą, nuolat kartojamas spalvos pavadinimas, vaikai giriami už aktyvumą. Taip susipažinama su pagrindinėmis spalvomis: raudona, mėlyna, žalia ir geltona.
6. Tikslinis spalvinimas.	Vaikai turi keturių spalvų pieštukus: raudoną, mėlyną, žalią ir geltoną. Išdalijami lapai, kuriuose pavaizduoti 4 daiktai: lėlė, meškiukas, knygelė ir mašinėlė (žr. 54 psl.). Juos reikia nuspalvinti pasirinkta spalva / įvairiomis spalvomis. Spalvinant vaikai nuolat klausinėjami apie spalvas, spalvinamus daiktus, prašomi parodyti spalvą ar daiktą ir t. t.
7. Veiklos apibendrinimas, įsivertinimas.	„Klausyk ir atspėk, kuris tai daiktas.“ Vaikai sėdi ratu. Į vidurį sudedami jų atsinešti daiktai. Paaiškinama, kad reikės atspėti, apie kurį daiktą bus kalbama. Pavartojant vieną / du būdvardžius, apibūdinamas vienas daiktas: pvz., „Šis daiktas yra mažas. Jis yra geltonas. Mažas ir geltonas. Kas tai?“ Spėjama, apie kurį daiktą kalbama.

Veiklos plėtojimas kituose kontekstuose

- Vaikams individualiai pasiūloma nueiti / nubėgti ir paliesti / parodyti tam tikrą patalpoje esantį daiktą. Jeigu grupė didesnė, prie vieno daikto gali subėgti ir keletas vaikų. Kai visi suranda savąjį daiktą, kiekvienam duodama kita užduotis, kurią atlikdami vaikai juda patalpoje, keičiasi vietomis.
- Kai vaikai spalvinimo lape daiktus nuspalvina pagrindinėmis spalvomis, jų darbeliai iškabinami galerijoje. Drąsesnių vaikų galima paprašyti pristatyti savo darbelį, parodyti / išvardyti daiktus ir spalvas.

Patarimai tėvams

- Patartina tuos pačius žaidimus su vaikais žaisti namuose, kieme, parke ir kitose erdvėse: paprašyti paliesti tam tikrus daiktus, juos trumpai apibūdinti.
- Vaikui piešiant ar spalvinant, siūloma su juo kalbėti apie spalvinamus ar piešiamus daiktus. Klausiti, ką piešia / spalvina, kokią spalvą rinksis ir t. t.
- Tokias veiklas galima atlikti vaikų gimtąja (namuose vartojama) kalba, tačiau drauge galima prisiminti, ką vaikas veikė darželyje ir pakartoti daiktų pavadinimus lietuvių kalba.

Veikla „Mano valgiai“

Numatomi vaiko pasiekimai

GEBĖJIMŲ SRITIS		VAIKAS GEBĖS
Kalbiniai gebėjimai	Klausymas / supratimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Klausytis naujų žodžių, juos suvokti. ▶ Reaguoti į suaugusiojo prašymus, nurodymus atlikti kokį nors veiksmą.
	Kalbėjimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ 3–4 žodžių sakiniais kalbėti apie savo norus. ▶ Mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. ▶ Vienu ar keliais žodžiais atsakyti į elementarius klausimus. ▶ Paklausti. ▶ Kartu su suaugusiuoju dainuoti daineles, deklamuoti eilėraštkus, užbaigti žinomų eilėraštkų frazes. ▶ Pasakyti „ačiū“, „prašau“.
Kitų sričių gebėjimai	Savivoka ir savigarba	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Pasakyti „Aš valgau“, „Aš mėgstu“.
	Fizinis aktyvumas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Judėti, bėgti keisdamas kryptį, greitį.
	Kūrybiškumas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Žaisdamas atlikti simbolinius veiksmus.
	Mokėjimas mokytis	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Modeliuoti veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus.
	Tyrinėjimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Atsargiai tyrinėti nepažįstamas medžiagas, domėtis, kas tai yra.
Kasdieniai įgūdžiai	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Naudotis stalo įrankiais. ▶ Sakyti, ko nori ir ko nenori valgyti ar gerti. 	

Veiklai naudojamoms priemonėms, medžiaga

- Maisto produktai, kurių galite rasti įstaigos valgykloje ir kuriuos vaikai mėgsta.
- Ant rankos užmaunama lėlė-katytė arba kitas minkštas žaislas.
- Krepšys, dėžutė ar maišelis.
- Skarelė, širma.
- Vienkartinės popierinės lėkštutės ir puodeliai.
- Reklaminiai žurnalai su maisto produktų nuotraukomis, žirkklės, klijai.
- Pyrago / torto nuotrauka arba piešinys, o dar geriau – tikras pyragas / tortas.

Rekomenduojama ugdomosios veiklos eiga

1. Susipažinimas su žaidimo lėle-katyte.	Į krepšį (dėžutę, maišelį) sudedama įvairių maisto produktų ar jų pakuočių (duonos, bandelių, pieno pakelių, obuolių, bananų ir pan.). Maisto produktų / pakuočių turėtų būti tiek, kiek grupėje vaikų. Lėlė-katyte yra slepiama. Vaikai nemato, kas yra krepšyje, todėl skatinami sužinoti, susiburti į ratelį aplink jį. Veikla pradeda imituoju gailių katės miaukimą, kūno ir veido išraiška rodant nustebimą. Vaikų dėmesys nukreipiamas į lėlę-katyte, kuri ir toliau gailiai miaukia. Lėlė glostoma ir guodžiama, kartojant žodžius „maža katytė“, ar pan. Vaikai raginami su lėle pasisveikinti, ją paglostyti, pasiteirauti, kodėl katytė liūdi. Lėlė atsako, kad yra alkana. Katės atsakymas pakartojamas ir dar kartą paklausama: „Tu alkana? Labai nori būti?“ Norint įsitikinti, kad vaikai suprato katės atsakymą, jų klausama: „Ko liūdi katytė? Ko ji nori?“ Įsitikinus, kad vaikai suprato žodžius „alkana, būti“, dėmesys kreipiamas į krepšį, džiaugiamasi, kad katytė turės maisto.
2. Maisto produktų pristatymas.	Maisto produktai pristatomi iš krepšio imant po vieną pavyzdį, jį rodant vaikams, įvardijant („Aš turiu duonos. Duosim katytei duonos?“) ir pasiūlant katytei („Katyte, ar tu nori duonos? Prašau, ėsk duoną.“). Ši siūlomų produktų mandagiai atsisako („Ačiū, aš nemėgstu duonos.“). Kai iš krepšio išimamas pieno pakelis ir katytei pasiūloma atsigerti pieno, ši džiugiai sutinka („Taip, aš labai mėgstu pieną. Ačiū.“). Pakartojama, jog katės mėgsta lakti pieną, ir siūloma juo pasivaikšinti. Lėlė gali apkabinti pieno pakelį, murkti, kartoti, kaip jai skanu. Kartu su katyte pieno atsigerti galima pasiūlyti ir vaikams.
3. Žaidimas „Kas ką mėgsta“.	Pasistiprinusi katytė kviečia vaikus pažaisiti. Maisto produktai išdėliojami rato viduryje. Vaikų klausama, ką jie mėgsta, pvz., „Kas mėgsta obuolius?“ Vaikai atsako, parodydami, paliesdami mėgstamus produktus. Žaidžiama tol, kol įvardijami visi produktai. Katytė padėkoja vaikams už žaidimą ir atsisveikina.
4. Žaidimas „Pasakyk ir paragauk“.	Maisto produktai (bandelė, sausainis, obuolys, bananas ir pan.) supjaustomi kubeliais ir sudedami į lėkštutes. Vaikai gali dalyvauti patardami, kurį produktą rinktis, arba padėdami juos supjaustyti plastmasiniais peiliukais. Naudojant skarelę ar širmą sukuriama uždanga. Maistą ragausiantys vaikai atsistoja už uždangos ir, paeiliui kišdami pro ją ranką, liečia ant lėkštutės padėtą maisto gabalėlį, bandydami atspėti, kas tai yra. Jei maisto produktas įvardijamas teisingai, pasiūloma jį suvalgyti. Kiekvienam vaikui padedamas vis kito maisto gabalėlis. Vaikai neturi matyti lėkštutėlių, esančių už uždangos. Žaidimas tęsiamas tol, kol maisto paragauja ir jo pavadinimą pasako visi vaikai.
5. Darbeliai „Valgoma ar geriama?“	Į grupę atsinešama reklaminių leidinių su valgių ir gėrimų nuotraukomis, popierinių lėkštutėlių ir puodelių. Vaikams įteikiama po vieną lėkštutę ir puodelį. Rodant nuotraukas, vaikai skatinami prisiminti maisto produktų ir gėrimų pavadinimus. Klausama, ar produktas yra valgomas ar geriamas. Pvz., „Sultis mes valgome ar geriame?“ Vaikai savarankiškai ar padėdami bando atsakyti į klausimus. Valgomų produktų nuotraukos dedamos į lėkštutę, gėrimų – į puodelį. Išrūšiuojus nuotraukas, vaikai kviečiami jas pasidalyti ir klijuoti ant savo indų. Nuotraukų turi būti tiek, kad kiekvienas vaikas gautų po 1–2 valgomų ir geriamų produktų nuotraukas.

6. Žaidinimas „Katu, katu, katutes“.	Su žaidinimu gali būti supažindinama naudojant lėlę-katyte. Sakoma, kad ji norėtų vaikus išmokyti ketureilį apie skanią bandelę, kuria norėtų visus pavaišinti. Žaidinimą galima pristatyti ir į pagalbą pasikvietus vieną vaiką. Vaikas pasisodinamas ant kelių nugara į suaugusįjį, suimami jo delniukai. Skanduojuama ar dainuojama: <i>Katu, katu, katutes,</i> (Plojama.) <i>Keps močiutė bandutes.</i> (Plojama.) <i>Dideles, dideles,</i> (Rankos ištiesiamos į šonus.) <i>Skaniai, skaniai.</i> (Delnais glostomas pilvas.) Kiti dalyviai klausia, stebi ir palengva įsijungia į veiklą bandydami kartoti rodomus rankų judesius. Vėliau vaikai bando kartoti tekstą. Žaidinimą galima pajvairinti naudojant grupės žaislus: vaikams pasiūloma pasiimti minkštą žaislą, pasisodinti jį ant kelių ir pažaisiti kartu su juo. Išmokę žaidinimą, vaikai pakviečiami paragauti bandelės, įsitikinti, ar ji tikrai skani.
7. Ratelis-žaidimas „Gimimo dienos pyragėlis“.	Vaikams parodomas paveikslėlis su gimtadienio pyragu / tortu arba atnešamas tikras pyragas / tortas. Vaikų klausama, koks tai patiekalas, kodėl ant jo dega žvakutės. Vaikų spėjimai apibendrinami pasakant, jog tai – gimimo dienos pyragas / tortas. Tuomet kviečiama pažaisiti ratelį, į kurio vidurį kviečiamas greičiausiai savo gimimo dieną švęsiantis vaikas. Ratelis žaidžiamas tol, kol visi vaikai pabūna rato viduryje arba kol susidomėjimas veikla sumažėja. Ratelio-žaidimo tekstas ir judesiai: <i>Per (vaiko vardas) gimimo dieną kepsim pyragėlį vieną. (2 k.)</i> (Susikibę rankomis eina rateliu.) <i>Šitokio aukštumo, šitokio žemumo.</i> (Nepaleisdami rankų kelia jas aukštyn, vėliau tupiasi ir nuleidžia rankas.) <i>Šitokio siaurumo, šitokio platumo.</i> (Subėga į rato vidurį suspausdami ten stovintį vaiką ir išskleidžia ratą, kiek leidžia ištiestos rankos.) <i>Pyragėli, pyragėli, ką pakviesi į ratelį?</i> (Rato viduryje stovintis renka kitą vaiką į savo vietą.)
8. Veiklos apibendrinimas, įsivertinimas.	„Kas ką valgo / geria?“ Vaikai susėda ratu, jiems išdalijamos ankstesnėje veikloje „Valgoma ar geriama“ pasigamintos lėkštutės ir puodeliai. Vaikas ima savo lėkštutę / puodelį ir sako: „Aš valgau bandelę. / Aš geriu pieną.“ Padėjus lėkštutę / puodelį į rato vidurį, kaimyno klausama: „Ką tu valgai / geri?“ Šis atsako pagal turimas nuotraukas ant savo lėkštutės / puodelio ir tęsia žaidimą pateikdamas klausimą kitam vaikui. Žaidžiama tol, kol visi vaikai pasako, ką jie valgo / geria. Pedagogas nuolat drąsina vaikus, džiaugiasi jų atsakymais.

Veiklos plėtojimas kituose kontekstuose

- Maisto produktų, patiekalų pavadinimų parinkimo įvairovė priklauso nuo vaikų lietuvių kalbos mokėjimo. Jei grupėje yra daugiau vaikų iš mišrių šeimų, geriau suprantančių kalbą, derėtų įtraukti įvairesnių vaisių, daržovių ar patiekalų pavadinimų, vartoti įvairesnių kalbinių struktūrų.
- Ratelis „Gimimo dienos pyragėlis“ gali tapti vaikų gimtadienio šventės ritualu.
- Lėlė-katyte, ar kitas žaisliukas, galėtų būti nuolatinė užsiėmimų dalyvė, padedanti supažindinti su naujomis veiklomis, žaidimais ir mokytis lietuvių kalbos.

Patarimai tėvams

- Valgant namuose, siūloma vaikų paprašyti lietuviškai pasakyti patiekalų pavadinimus, pasikalbėti apie tai, ką mėgsta valgyti / gerti, aptarti, ką valgė darželyje.
- Maisto prekių parduotuvėje, apsipirkant kartu su vaiku, galima įvardyti matomas ir į pirkinių krepšelį dedamas prekes, pvz., vaisių skyriuje pasakyti visų matomų vaisių pavadinimus ir įvardyti pasirinktus vaisius.

Veikla „Metų laikai, gamtos reiškiniai“

Numatomi vaiko pasiekimai

GEBĖJIMŲ SRITIS		VAIKAS GEBĖS
Kalbiniai gebėjimai	Klausymas / supratimas	<ul style="list-style-type: none"> Klaustyti naujų žodžių, juos suvokti. Reaguoti į suaugusiojo prašymus, nurodymus atlikti kokį nors veiksmą.
	Kalbėjimas	<ul style="list-style-type: none"> Klausinėti apie gamtos reiškinius. Įvardyti, ką mato, girdi gamtinėje aplinkoje, vartodamas paprastus sakinius, elementarius terminus, girdėtus naujus žodžius.
Kitų sričių gebėjimai	Tyrinėjimas	<ul style="list-style-type: none"> Pasirinkti žaidimui reikalingą medžiagą, paaiškinti, kodėl ją pasirinko, ją išbandyti žaidybinėje veikloje.
	Aplinkos pažinimas	<ul style="list-style-type: none"> Įvardyti metų laikus ir jiems būdingus požymius, skirti gamtos reiškinius (saulė, vėjas, lietus ir pan.).
	Estetinis suvokimas	<ul style="list-style-type: none"> Trumpai pasakoti savo įspūdžius apie gamtos reiškinius, apibūdinti kai kurias jų detales, reaguoti stebėdamas skirtingą aplinką.
	Meninė raiška	<ul style="list-style-type: none"> Improvizuoti (ploti, trepsėti, barbenti) kurdamas ritminius motyvus. Vaizduoti gamtos reiškinius judesiais, žaisdamas šokio žaidimus.

Veiklai naudojamoms priemonėms, medžiagai

- Keturi paveikslai, vaizduojantys metų laikus (žr. 63-67 psl.).
- „Burtų lazdelė“.
- CD grotuvas ir CD su nuotaikingomis melodijomis.
- Priemonės darbeliui „Vienas medis – keturi metų laikai“.
- Kartoninis orų laikrodis (pasigaminti galima pagal 60-61 psl. pateiktą pavyzdį).
- Plakatas „Stebuklingas medis“ (pasigaminti galima pagal 60 psl. pateiktą pavyzdį).

Rekomenduojama ugdomosios veiklos eiga

1. Metų laikų pristatymas.	Ant sienų iškabinami paveikslai, vaizduojantys metų laikus (žr. 63-67 psl.). Pirmiausia apžiūrimas paveikslas, vaizduojantis dabartinį metų laiką. Vaikai kviečiami pasižiūrėti pro langą, aptarti gamtą. Apžiūrint paveikslus dėmesys atkreipiamas į simbolius, kuriuos galima imituoti judesiais, mimika, garsais. Pvz., judesiu vaizduojami išskrendantys paukščiai; judesiais rodoma, jog žiemą būna šalta; aptariant pavasarį, kukuojama, vasarą – braukiamas prakaitas ir pan. Nuolat kartojami metų laikų ir simbolių pavadinimai.
2. Judrusis žaidimas „Stebuklingieji metų laikai“.	Su vaikais susitariama, kurį metų laiką jie norėtų pasirinkti ir pavaizduoti judesiu, pvz., žiemą. Prisimenama, kaip buvo vaizduojama žiema. Skambant nuotaikingai muzikai, visi vaikai ima sparčiai judėti po patalpą trindami ir šildydami rankas, lyg jiems būtų labai šalta. Kai muzika nutyla, visi sustingsta savo vietose. „Burtų lazdele“ palietus kurį nors vaiką, šis turi pasakyti vaizduojamo metų laiko pavadinimą („Žiema“). Paskui skelbiamas naujas metų laikas. Žaidžiama tol, kol visi vaikai paliečiami „burtų lazdele“.

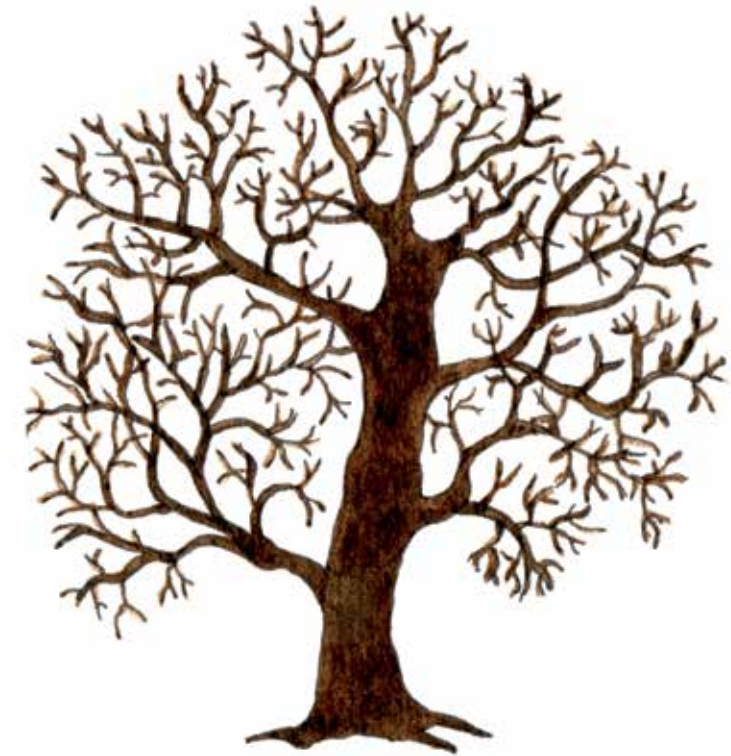
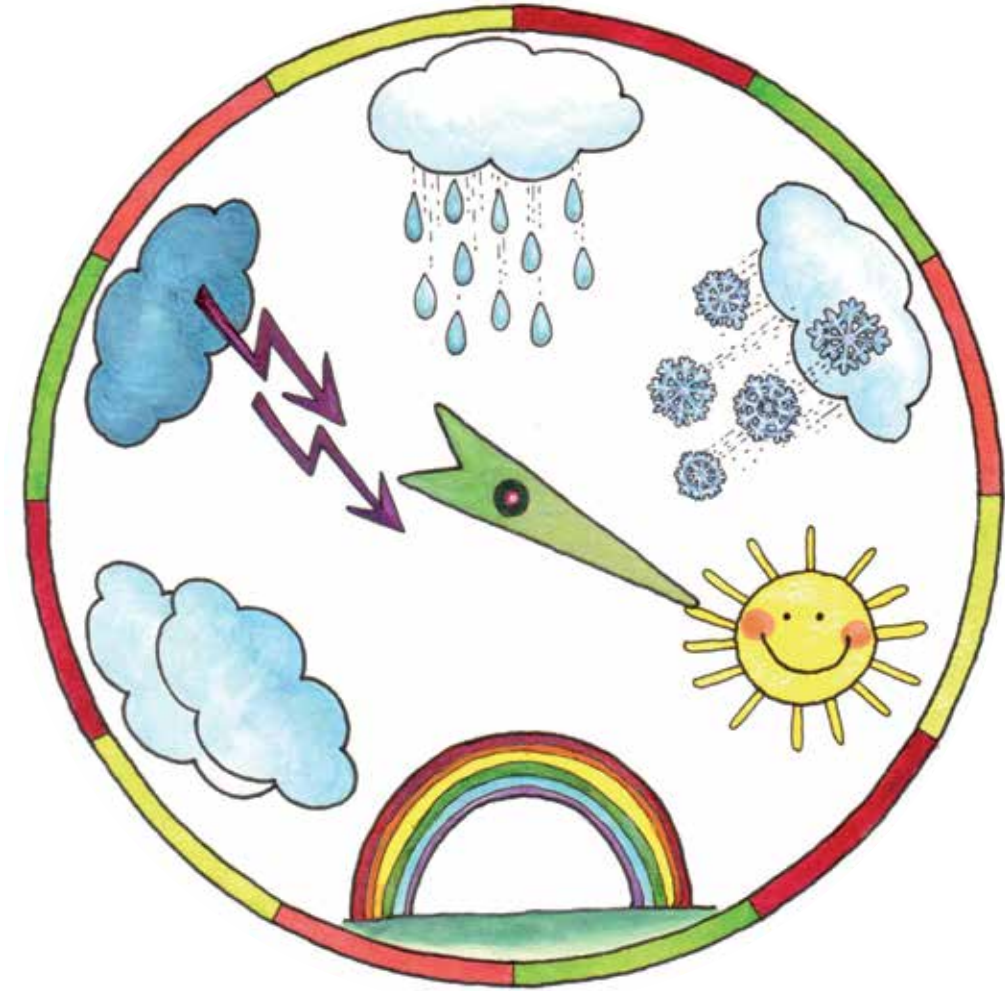
3. Darbeliai „Vienas medis – keturi metų laikai“.	Veiklai naudojami plakatas „Stebuklingas medis“, jį galima nusipiešti pagal 60 psl. pateiktą paveikslėlį. Medį vaikams siūloma „aprengti“ keturių metų laikų „rūbu“, t. y. padalyti į 4 dalis ir papuošti kiekvienam metų laikui būdingomis spalvomis ir simboliais. Vaikai padalijami į 4 grupes. Kiekviena grupė gauna užduotį – medyje pavaizduoti kurį nors metų laiką. Jei vaikų daug, plakatą galima sukarchyti į 4 dalis, kad vaikų grupės galėtų dirbti skirtingose vietose. Vėliau plakato dalys suklijuojamos. Žiemos dalis gali būti puošiama sniegu (pripdomi vatos gabalėliai), snaigėmis (klijuojamos vaikų iškarpytos snaigės). Vasaros dalis puošiama žaliais lapeliais (klijuojamos aplikacijos, tikri žali lapeliai). Rudeniui tiks spalvoti lapai, o pavasario dalį galima pagražinti žiedais. Užbaigus veiklą, vaikų paklausiama, kokį metų laiką jie vaizdavo, kaip jiems patiko dirbti drauge ir pan.
4. Susipažinimas su „Orų laikrodžiu“.	Į grupę atsinešamas kartoninis orų laikrodis, kuriame pavaizduoti įvairūs gamtos reiškiniai: saulė, vėjas, lietus ir t. t. Orų laikrodį galima pasigaminti pagal 60 psl. pateiktą pavyzdį naudojant 61 psl. esančius piešinėlius. Vaikai sutupia / sustoja ratu taip, kad gerai matytų ir pasiektų orų laikrodį. Vaikų klausama, kuris norėtų parodyti paveikslėlį, vaizduojantį saulėtą dieną. Rodyklė pasukama ant saulės. Iš pradžių vaikai supažindinami su gamtos reiškiniais, pavaizduotais laikrodyje, vėliau, klausydami nurodymų, laikrodžio rodyklę ant konkretaus reiškinio pasuka patys.
5. Judrusis žaidimas „Orai“.	Parodoma, kaip gamtos reiškinius galima pavaizduoti judesiu. Šviečiant saulei, pakeliame rankas ir sukiojame plaštakas. Pučiant vėjui, vaikai laksto po patalpą ir šniokščia lyg vėjas. Griaudžiant perkūnijai ir žaibuojant, visi trypia kojomis ir kartkartėmis suploja. Esant rūkui, visi vaikšto ištiesę rankas lyg nieko nematytų. Lyjant į grindis barbenama pirštais. Paskui vaikai pasklinda patalpoje, jiems pasakomas kurio nors gamtos reiškinio pavadinimas, pvz., „Lietus!“. Visi tupia ir barbena pirštais į grindis. Tada skelbiamas kitas gamtos reiškinys ir t. t.
6. Judrusis žaidimas „Audra“.	Vaikai susineša kėdutes į ratą ir ant jų susėda, šalia pastatoma laisva kėdė. Kiekvienam vaikui suteikiamas kurio nors gamtos reiškinio pavadinimas, esant poreikiui įteikiamas paveikslėlis. Jei vaikų yra daugiau nei gamtos reiškinių, tą patį pavadinimą / paveikslėlį gauna du vaikai, tuomet reikia dviejų laisvų kėdžių. Žaidžiant vaikai, pašaukti gamtos reiškinio vardu, turi atbėgti ir atsistoti ant laisvos kėdės / laisvų kėdžių. Pvz., du „vėjai“ turi „nutūpti“ ant dviejų kėdžių. Galima žaidimo variacija: vaikai paprašomi apsikeisti vietomis, pvz., vėjas / vėjai apsikeičia su saule / saulėmis ir pan. Tada nereikės laisvų kėdžių. Sušukus „Audra!“, visi keičiasi vietomis.
7. Veiklos apibendrinimas, įsivertinimas.	„Pavaizduok metų laiką arba gamtos reiškinį“. Vardijami metų laikai ar gamtos reiškiniai, vaikai juos vaizduoja judesiais. Arba atvirkščiai: rodomas pasirinkto metų laiko ar gamtos reiškinio judesys, o vaikų paprašoma atspėti, kas vaizduojama.

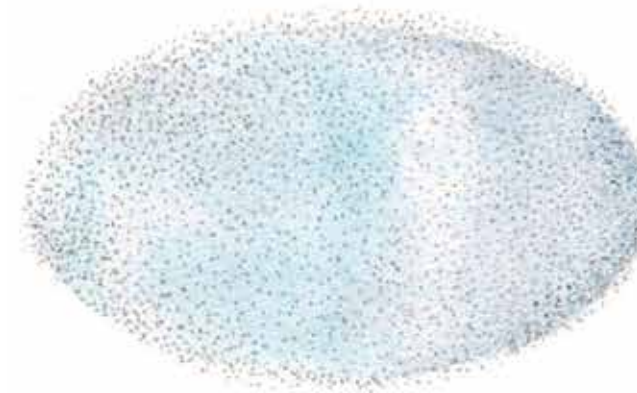
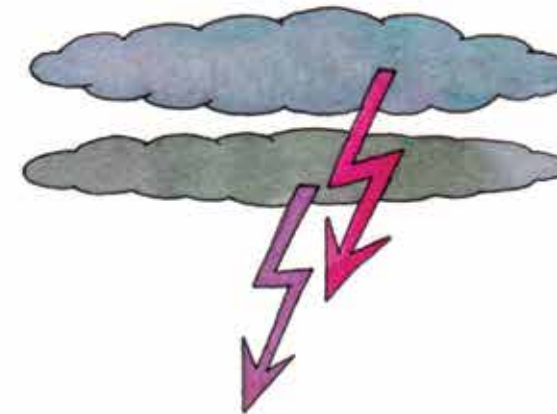
Veiklos plėtojimas kituose kontekstuose

- Žaidžiant lauke, galima su vaikais aptarti orus, gamtos reiškinius, pasidžiaugti kiekvieno metų laiko grožiu.
- Patariama pakviesti vaikus pasivaikščioti parke, kalbėtis apie augalus, apie medžių reikšmę aplinkai. Su vaikais drauge rinkti gamtos gėrybes (giles, kaštonus, lapus), vėliau juos panaudoti darbeliams.

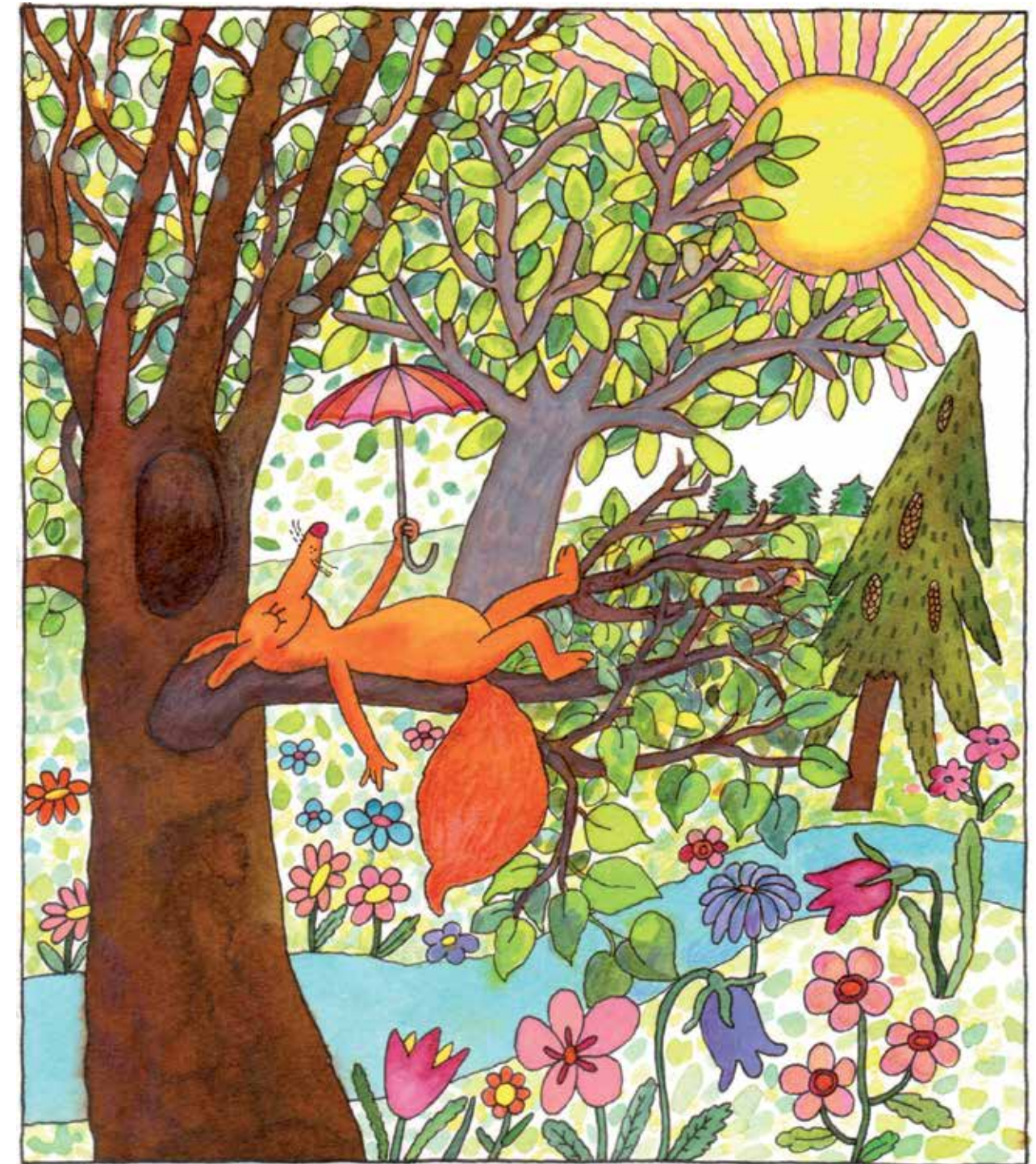
Patartimai tėvams

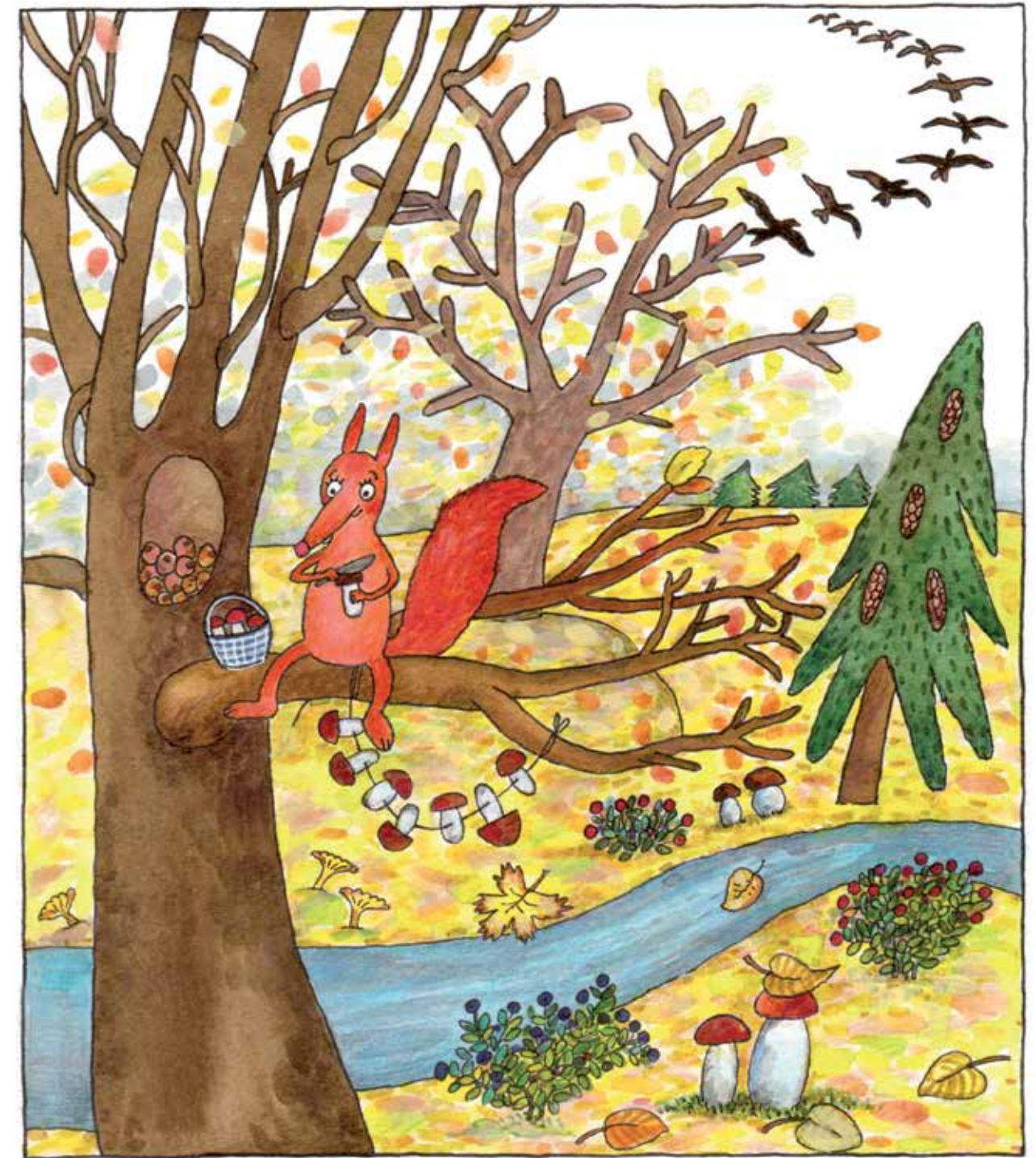
- Patartina nuolat kalbėti su vaiku apie metų laikus, stebimus gamtos reiškinius: kelyje į darželį ir namo, žaidžiant kieme, gamtoje ir pan.
- Žiemą patartina įrengti lesyklėles, sužinoti paukštelių pavadinimus lietuvių kalba.

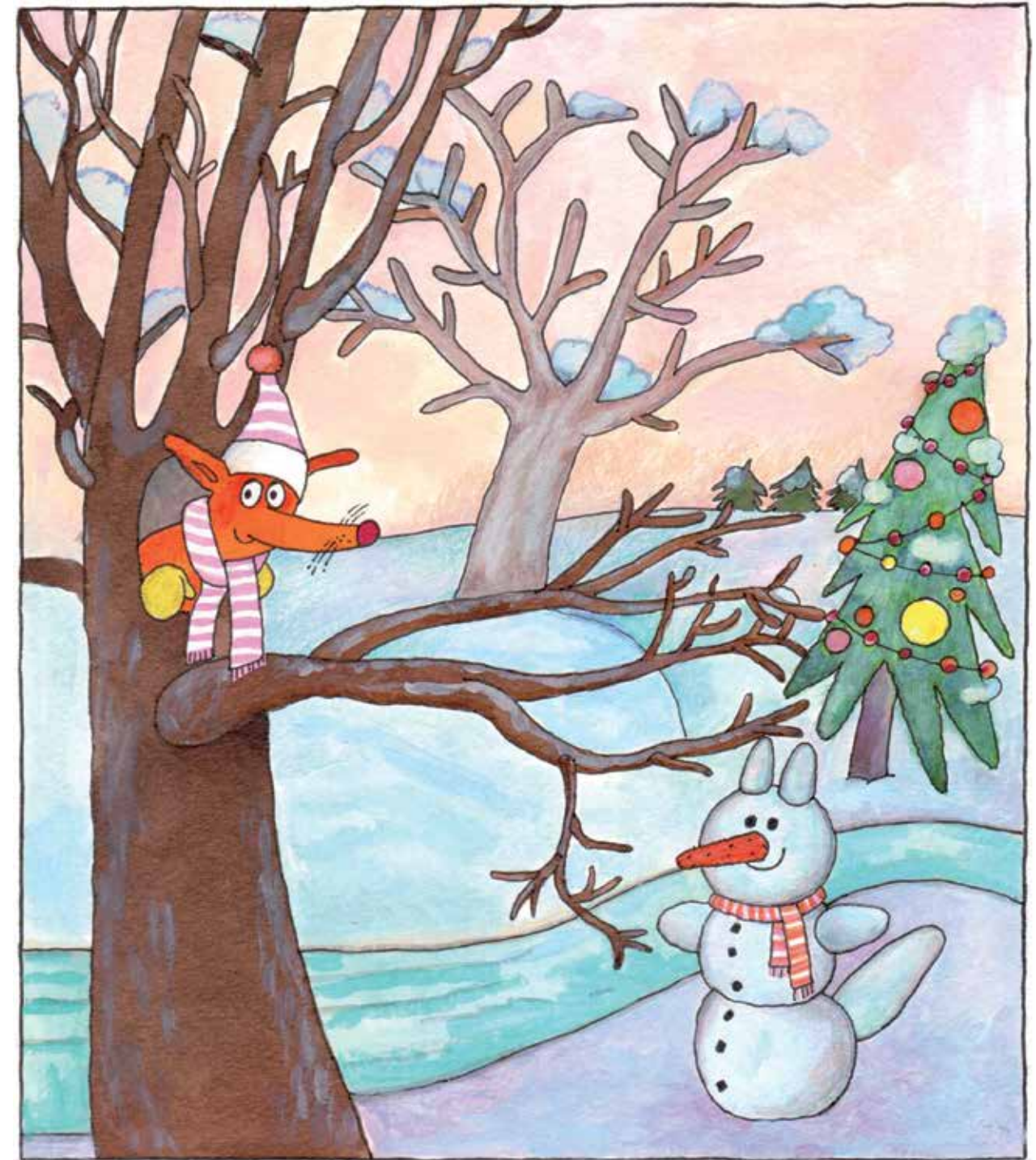

Veikla „Emocijos, jausmai“

Numatomi vaiko pasiekimai

GEBĖJIMŲ SRITIS		VAIKAS GEBĖS
Kalbiniai gebėjimai	Klausymas / supratimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Klausytis aplinkinių pokalbių, deklamuojamų ir dainuojamų kūrinėlių. ▶ Žiūrėti animacinius filmukus, suprasti jų turinį. ▶ Suprasti su juo kalbantį suaugusįjį ar vaiką. ▶ Reaguoti į suaugusiojo prašymus, nurodymus.
	Kalbėjimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Kalbėti / pasakoti apie tai, ką mato ir matė, girdi ir girdėjo, jaučia ir jautė, veikia ir veikė. ▶ Deklamuoti trumpus eilėraščius, emocijas reikšti gestais ir mimika. ▶ Komentuoti paveikslėlius pagal užduodamus klausimus.
	Skaitymas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ „Skaityti“ paveikslėlius, įvardyti įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus.
Kitų sričių gebėjimai	Savivoka ir savigarba	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Pasakyti, kaip jaučiasi, ko nori pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas.
	Emocijų suvokimas ir raiška	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Suprasti, kad skirtingose situacijose jaučia skirtingas emocijas, jas išreikšti mimika, balsu, poza. ▶ Pavadinti pagrindines emocijas.
	Santykiai su suaugusiais	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Pasakyti suaugusiajam savo nuomonę, kai klausama.
	Santykiai su bendraamžiais	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Žaisti žaidimus kartu su bendraamžiais. ▶ Žaisdamas mėgdžioti kitus vaikus, suprasti jų norus. Palaukti savo eilės, susitarti, priimti kompromisinį pasiūlymą.
	Kūrybiškumas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Pasitelkti vaizduotę žaisdamas, pasakodamas, judėdamas.
	Estetinis suvokimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Keliais žodžiais ar sakiniais pasakyti savo įspūdžius apie matytą animacinį filmuką, pastebėti ir apibūdinti kai kurias detales.

Veiklai naudojamos priemonės, medžiaga

- Kortelės su emocijų veidukais (žr. 75 psl.).
- Kortelės su nuotaikų situacijomis (žr. 77-79 psl.).
- Minkštas žaislas – Mikė Pūkuotukas arba jo nuotrauka.
- Animacinis filmukas „Mikė Pūkuotukas. Rūpesčių diena“.
<http://www.youtube.com/watch?v=y5988bLpZ64> (pradžia 20.56 min.).
- Šalikai arba šokdynės tiltelio inscenizacijai.
- Veidrodis arba maži stalo veidrodėliai.
- Vaikų vardų kortelės.

Rekomenduojama ugdomosios veiklos eiga

1. Susipažinimas su emocijomis.	Vaikai pakviečiami į ratą. Rato viduryje išdėliotos užverstos emocijų veidukų kortelės: linksmas (laimingas), liūdnas (nelaimingas), rimtas (susikaupęs), nustebęs (išsigandęs) (žr. 75 psl.). Vaikams parodomas paveikslėlis, įvardijama emocija: „Tai linksmas (laimingas) žmogus“. Atversta kortelė paliekama rato viduryje. Kai visos kortelės atverčiamos, vaikams rodomos nuotaikų situacijų iliustracijos (žr. 77-79 psl.). Komentuojama, vaikai kviečiami išsakyti savo nuomonę aptariant situacijas: „Sulūžo berniuko mašinėlė. Kaip jis jaučiasi?“ Vaikai pasako, kaip jaučiasi berniukas, suranda atitinkamą nuotaikos veiduką. Taip pamažu atverčiamos visos situacijų kortelės ir sugrupuojamos pagal nuotaikas, emocijas. Atkreipiamas dėmesys į skirtingas žodžių formas, pvz., „mergaitė linksmas“, „berniukas linksmas“.
2. Animacinio filmuko „Mikė Pūkuotukas. Rūpesčių diena“ peržiūra.	Vaikams pasakoma, kad jie žiūrės istoriją apie Mikę Pūkuotuką, parodoma Mikės nuotrauka. Vaikams šis personažas pažįstamas, todėl jie nekantriai laukia animacinės istorijos peržiūros. Filmukas žiūrimas be pertraukos. Pirmosios peržiūros pabaigoje klausiama: „Kaip jaučiasi Mikė Pūkuotukas ir jo draugai?“ Vaikai randa nuotaikos kortelę „Linksmas / laimingas“ ir ją parodo. Pasirinkimas patvirtinamas: „Taip, jie yra labai linksmi / laimingi“.
3. Filmuko veikėjų nuotaikų stebėjimas, įvardijimas.	<p>Filmukas rodomas nuo pradžių. Peržiūra sustabdoma, kai keičiasi veikėjų nuotaikos. Vaikų klausiama, kaip šis veikėjas jaučiasi. Bandoma pagrįsti, kodėl. Rekomenduotina sustoti šiose situacijose:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nulėpaušis verkia. Klausima: „Kaip jaučiasi Nulėpaušis?“ („Jis liūdnas / nelaimingas, jis verkia.“). • Mikės Pūkuotuko dainelė. Klausima: „Kaip jaučiasi Mikė?“ („Mikė yra linksmas / laimingas. Jis dainuoja.“). • Mikė ieško medaus puodynės (rimtas / susikaupęs). • Paršelis susprogdina balioną (nustebęs / išsigandęs). • Pelėda rašo sveikinimą ant puodynės (rimta / susikaupusi). • Pūkuotuko ir Pelėdos pokalbis (labai rimta). • Nulėpaušis sulaukia Paršelio pasveikinimo (linksmas). • Paršelis įteikia Nulėpaušui susprogusį balionėlį (nustebęs). • Mikės ir jo draugų dainelė (laimingi). <p>Pasibaigus peržiūrai aptariama, kas vaikams labiausiai patiko, kas paliko įspūdį. Pageidaujant filmukas žiūrimas dar kartą.</p>
4. Pirštukų žaidimas „Per tiltelį“.	<p>Vaikai supažindinami su pirštukų žaidimu, sakomas tekstas ir rodoma:</p> <p><i>Trys maži kiškėliai skuba per tiltelį, Dainelės dainuoja ir linksmi šokuoja.</i> (Kairės rankos smilius ir didysis pirštas ištiesti, visi kiti – užlenkti. Tai „tiltelis“. Dešinės rankos smilius, didysis ir bevardis šokinėja per „tiltelį“.)</p> <p><i>O mažylis bijo eit, kaip tą baimę reik įveikt?</i> (Dešinės rankos mažylis piršteli sulenkiamas ir judinamas.)</p> <p><i>Pasišaukti brolelius ir pareit į namelius.</i> (Dešinės rankos smilius, didysis, bevardis ir mažylis pakeliami išskėsti, paskui suglaudžiami ir pervedami per tiltelį.)</p>

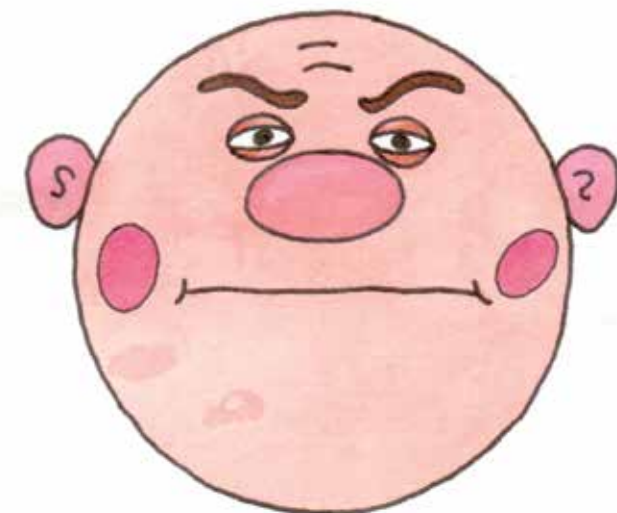
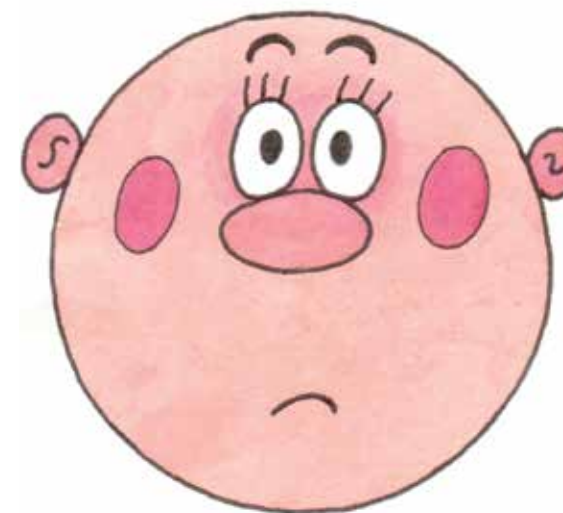
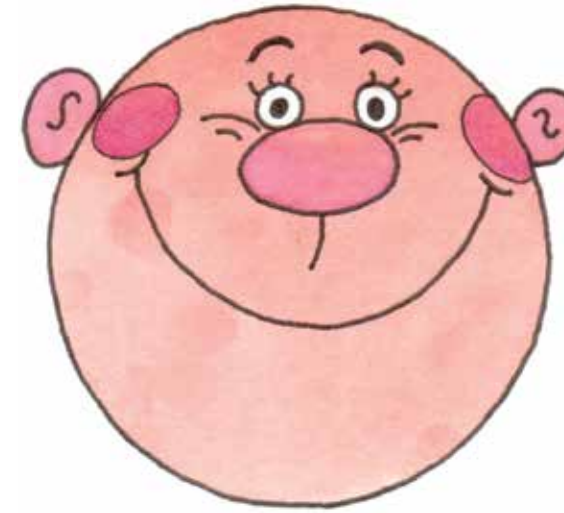
	<p>Žaidimą rodant antrą kartą daromos pauzės, keliskart įvardijama, ką simbolizuoja kiekvienas pirštų judesys. Žaisti su piršteliais kviečiami ir vaikai. Pirmiausiai jie stengiasi įsiminti pirštukų judesius, vėliau bando pritaikyti žodžius. Vaikų klausiama, kaip jaučiasi trys kiškėliai, kai šokinėja per tiltelį, kaip jaučiasi mažylis, kaip kiškėliai jaučiasi namuose. Laukiama, kol vaikai įvardys emocijas ir veido išraiška bei kūno judesiais jas parodys. Išmokus žaisti, žaidimą galima inscenizuoti. Iš šokdinių, šalių sukuriama tiltelis, kuriuo linksmi šokuoja trys vaikai. Vienas vaikas, išrinktas būti „mažyliu“, rodo, kaip jis bijo, ir judesiais kviečia „savo brolelius“. Paskui visi kartu linksmi šokuoja namo. Kol vieni vaikai vaidina, kiti skanduoja žaidimo tekstą. Grupelės apsikeičia vaidmenimis ir žaidžiama nuo pradžių.</p>
5. Vaidyba / žaidimas prieš veidrodį „Mano emocijos“.	<p>1 variantas. Įvardijama situacija, suvaidinama atitinkama emocija, pvz.: „Gavai mielą dovaną“ (laimingas), „Radai didelį grybą“ (nustebęs), „Užsigavai koją“ (nelaimingas), „Sulūžo tavo žaisliukas“ (liūdnas) ir t. t. Išgirdę situaciją, vaikai vaidina atitinkamą emociją, stebi save veidrodyje.</p> <p>2 variantas. Vaikai susiranda žaidimo draugą. Poroje turi vieną veidrodėlį. Vienas vaikas pradeda žaidimą sakydamas: „Tu esi linksmas.“ Jo poros draugas, stebėdamas save veidrodyje, stengiasi veido išraiška šią emociją pavaizduoti. Vaikai skatinami teigiamai vertinti draugo darbą: „Tu labai linksmas.“ Žaisdami vaikai gali pasikeisti poromis. Žaidimo dalyviai skatinami, drąsinami: „Tu esi labai laimingas, tavo akys spindi džiaugsmu. Tu toks liūdnas, net ašaros bėga.“</p>
6. Veiklos apibendrinimas, įsivertinimas.	<p>„Kaip jaučiasi mergaitė / berniukas? Kodėl?“ Vaikai susėda ratu ant kilimo. Viduryje išdėliojamos užverstos situacijų kortelės. Vaikas išsitraukia kortelę ir ją apibūdina, pvz.: „Berniukas linksmas, jis žaidžia.“ Jei reikia, pateikiamas pasisakymo modelis arba vaikams užduodami klausimai, pvz.: „Kaip jaučiasi berniukas? Kodėl?“ Jei grupėje vaikų daugiau nei kortelių, kortelės grąžinamos atgal į rato vidurį.</p>

Veiklos plėtojimas kituose kontekstuose

- Emocijų veidukai (linksmas, liūdnas, rimtas) gali tapti grupės nuotaikų žemėlapiu. Nuotaikų veidukai suklijuojami ant sienos / kamštinės lentos. Parengiamos vaikų vardų kortelės. Vaikai prašomi kasryt / kasdien priklijuoti savo vardą prie jo nuotaiką atitinkančio veiduko. Ši priemonė padės plėtoti vaikų emocijų intelektą, skatins juos mokytis įvardyti savo būsenas. Pedagogas turės galimybę pastebėti vaiko liūdesį, nerimą, ieškoti priežasčių.

Patarimai tėvams

- Namuose kartu su vaiku siūloma pasižiūrėti animacinį filmuką „Mikė Pūkuotukas. Rūpesčių diena“ arba kokį kitą filmuką ir vaikų paklausti, kokios filmuko veikėjų nuotaikos, kaip ir kodėl jie elgiasi emocijomis keičiantis.
- Visai šeimai patariama pažaisti žaidimą „Mano nuotaikos“. Žaidimo taisykles galėtų paaiškinti patys vaikai. Siūloma prisiminti emocijų pavadinimus lietuvių kalba.

Veikla „Drabužiai ir kūno dalys“

Numatomi vaiko pasiekimai

GEBĖJIMŲ SRITIS		VAIKAS GEBĖS
Kalbiniai gebėjimai	Klausymas / supratimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Suprasti suaugusiojo ir kitų vaikų pasakymus, spėliojimus, pastebėjimus apie orą. ▶ Reaguoti į pastebėjimus, pritarti arba neigti. ▶ Suprasti suaugusiojo pastebėjimus apie orą, drabužius. ▶ Išgirdus gebėti parodyti atitinkamas kūno dalis, susieti jas su veiksmu, tinkamu drabužiu.
	Kalbėjimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Klausinėti, spėlioti. ▶ Kalbėti apie tai, ką užčiuopia, jaučia. ▶ Kalbėti apie tai, ką norėtų apsirengti, kas patinka, kas nepatinka. ▶ Įvardyti savo kūno dalis vartodamas vienaskaitą ir daugiskaitą.
	Skaitymas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ „Skaityti“ paveikslėlius, įvardyti įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus.
Kitų sričių gebėjimai	Santykiai su bendraamžiais	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Įsilieti į vaikų grupę, kartu žaisti. ▶ Siūlyti savo ar priimti kitų sumanymą. ▶ Padėti kitam vaikui. ▶ Pasakyti suaugusiajam savo nuomonę, kai klausiama.
	Mokėjimas mokytis	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Pasakyti, ko nežino, dėl ko abejoja. ▶ Planuoti, ką darys toliau, spėlioti, kas atsitiks, jeigu pasikeis aplinkybės.
	Kūrybiškumas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Klausinėti aiškindamasis naujus, nežinomus dalykus. ▶ Džiaugtis savitu veiksmo procesu ir rezultatu.

Veiklai naudojamoms priemonėms, medžiagai

- „Paslaptingas maišas“ su žaislingais drabužiais, batais, aksesuarais ir pan.
- Kartoninis orų laikrodis (žr. veiklą „Metų laikai, gamtos reiškiniai“).
- Popieriaus lapas ir spalvoti pieštukai kiekvienam vaikui.
- Domino kortelės (žr. 85 psl.).

Rekomenduojama ugdomosios veiklos eiga

1. Susipažinimas su „Paslaptingu maišu“.

Atsinešamas drobiniis maišas, pilnas skirtingų drabužių, batų ir aksesuarų: vyriškų ir moteriškų, vasarinių ir žieminių, juokingų ir paprastų, naujų bei senamadiškų ir pan. Svarbu, kad daiktai būtų įvairūs, tinkami mergaitėms ir berniukams, lengvai pritaikomi žaidybinei veiklai: megztiniai, suknelės, marškinėliai, šalikai, kaklaraiščiai, galvos apdangalai, pirštinės, batai, kojinės, aksesuarai ir t. t. Nerodant maišo turinio, kuriama paslaptinga nuotaika, žadinamas vaikų smalsumas. Paslaptinę maišą leidžiama čiupinėti ir spėlioti, kas jame yra. Greičiausiai vaikai nesunkiai atspės, jog maišas pilnas drabužių ir aprangos detalių. Daiktai iš maišo iškratomi, pasiūloma vaikams juos apžiūrėti, pasimatuoti, prisitaikyti. Nuotaikingai persirengti ir pasipuošti pasiūloma visiems veiklos dalyviams.

2. Žaidimas „Persirengėlių ratelis“.	Visi sustoja ratu ir žaidžia „Persirengėlių ratelį“. Vilkintiems įvairius drabužius pasiūloma atlikti skirtingas užduotis. Pavyzdžiui, mėvintys pirštines turi tris kartus suploti ir apsisukti, vilkinčios suknelės kelis taktus pašokti rato vidury, o dėvintys skrybėles ar kepures mesti jas į viršų ir sušukti „Valio!“ Svarbu, kad visi vaikai būtų įtraukti į žaidimą, nenuobodžiautų. Skatinant kūrybiškumą ir aktyvumą, siūloma pačių vaikų paprašyti sugalvoti užduočių.
3. Pokalbis prie orų laikrodžio „Kokiu oru ką rengiamės?“	Vaikai pakviečiami ateiti prie lango ir aptarti dienos orą. Visi kartu svarsto, ką tokiu oru jie paprastai dėvi, kuo vilkėjo šiandien eidami į darželį, ką apsirengę šiuo metu. Paskui visi susėda ratu. Į rato vidurį dedamas orų laikrodis. Rodyklė pasukama ant kurio nors reiškinio, pvz., lietaus. Vaikų klausama, ką jie rengiasi lietingu oru, ar turi skėtį ir pan. Šie aiškina, kokius drabužius, batus renkasi. Toliau rodyklę suka patys vaikai.
4. Piešimas ir spėliojimas.	Vaikai piešia save su tais drabužiais, kuriuos dėvi. Visi piešiniai surenkami, sumaišomi, apverčiami ir sudedami į krūvelę. Vaikai kviečiami prieiti po vieną, atversti piešinį ir parodyti jį kitiems. Spėjama, kuris vaikas pavaizduotas piešinyje. Kai atspėjama, piešinio autorius atsistoja greta savo piešinio – visi gali juo pasidžiaugti. Vaiko klausama, kokius drabužius jis vilki, kodėl jis taip apsirengęs ir pan. Piešinys kabinamas piešinių galerijoje. Vaikas, kurio piešinys buvo atverstas, atverčia kitą piešinį. Žaidžiama tol, kol visi vaikai papasakoja apie savo drabužius, o piešiniai iškabinami galerijoje.
5. Judrusis žaidimas „Orai“.	Visi sustoja ratu. Vaikams paaiškinama, kad, reikės atlikti ar imituoti tam tikrus veiksmus: <ul style="list-style-type: none"> • „Bėgam!“ (bėgama ratu). „Stop! Pailsėkim!“ (susėdama ant grindų). • „Karšta! Nusivilkim striukę!“ (vaizduojama, jog nusivelkama striukė). • „Pašokinėkim!“ (šokinėjama). „Stop! Pailsėkim!“ (susėdama ant grindų). „Karšta! Nusivilkim megztinį!“ (vaizduojama, jog nusivelkamas megztinis). • „Sninga!“ (gaudomos snaigės). „Apsivilkim palta!“ (apsivelkamas paltas). „Šalta!“ (drebbama iš šalčio). „Užsidėkim kepurę!“ (užsidedama kepurė). „Apsivyniokim šaliką!“ (apsivyniojamas šalikas). „Užsimaukim pirštines!“ (užsimaunamos pirštines). „Eime paslidinėti!“ (judant ratu slidinėjama). Taip galima žaisti pagal įvairius orus / metų laikus, pvz., lyja, skėtis, guminiai batai, šokinėti per balas; vasara, karšta, maudomės, maudymosi kepuraitė; žaidžiam futbolą, sportbačiai; važiuojam dviračiu, šalmas; čiuožinėjame, pačiūžos ir t. t. Žaidžiama tol, kol vaikams nusibosta.
6. Judrusis žaidimas „Mano kūnas“.	1 variantas. Vaikų paprašoma parodyti tam tikras kūno dalis. Palengva vardijamos ir rodomos kūno dalys: galva, ranka / rankos, koja / kojos, akis / akys, ausis / ausys, liemu, kaklas ir t. t. Daug smagiau žaisti pagal ritminę muziką, kai kartkartėmis galima pašokinėti ar paploti. Ritmas turėtų būti aiškus, leidžiantis žodį pakartoti kelis kartus, pvz., galva, galva, galva. Ritmas taip pat padeda ilgesnį laiką išlaikyti vaikų susidomėjimą. 2 variantas. Vaikams pasiūloma atlikti kokį nors veiksmą, susijusį su kūno dalimi. Pvz., pakelti vieną koją, pakraipyti galvą, suploti rankomis, užmerkti akis, pasikasyti kaklą, patrinti nosį ir pan.
7. Žaidimas „Suklydau!“	Vaikams paaiškinama, kad bus sakomos ir rodomos kūno dalys. Jie turės atidžiai klausyti ir stebėti, ar teisingai rodoma. Įvardijant vienas kūno dalis, o rodant kitas, vaikų klausama, ar teisingai. Vaikai žodžiu ir judesiu taiso klaidas. Vaizduojama, jog iš tiesų suklystama ir vis kartojama: „Oi, suklydau! Atsiprašau!“

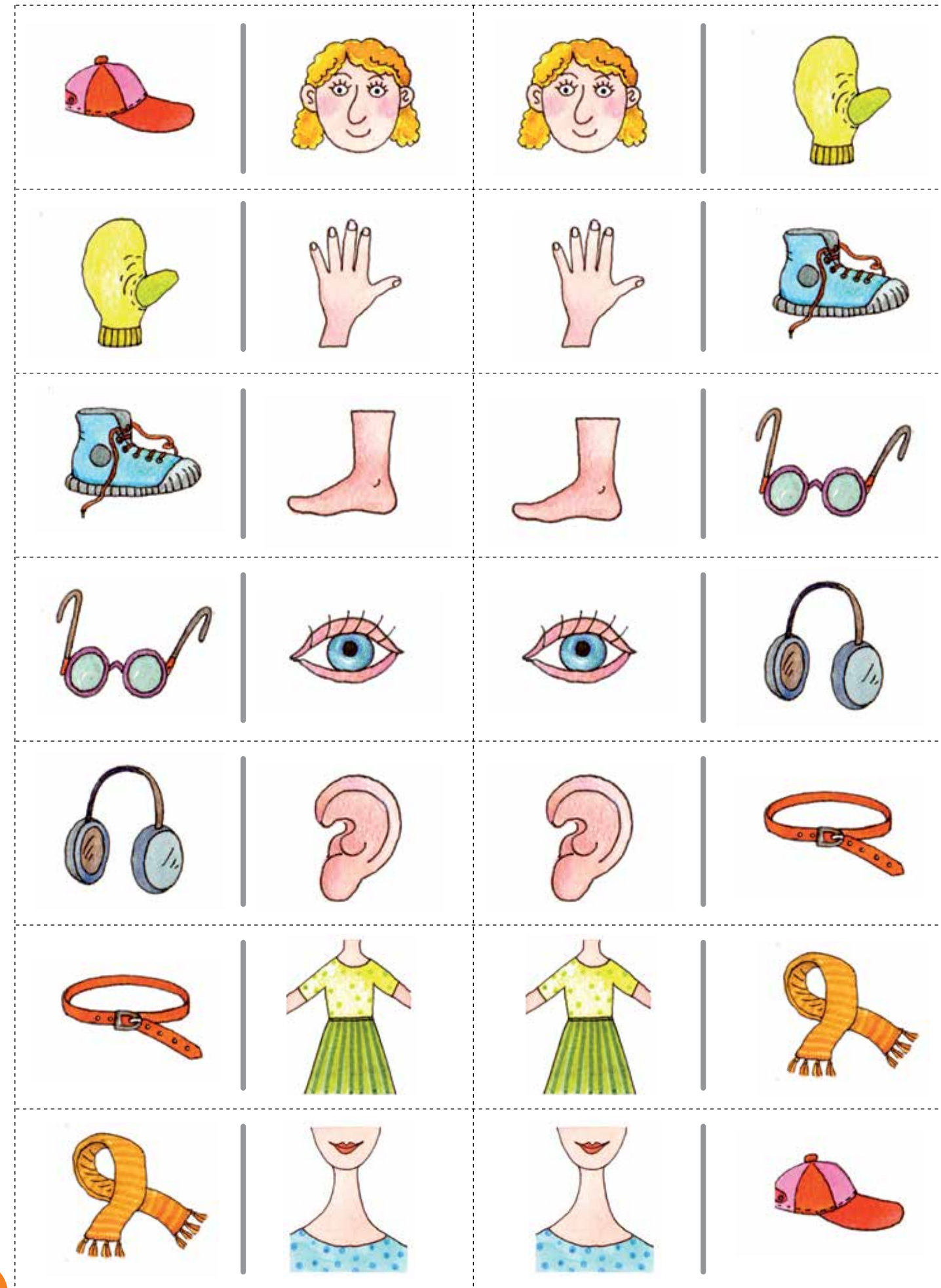
8. Ratelis-žaidimas „Žvirbli žvirbli“.	Vaikai sustoja į ratą ir susikabina. Vienas dalyvis išrenkamas į rato vidurį vaidinti sergantį žvirblį. Eidami ratu, vaikai dainuoja: <ul style="list-style-type: none"> – Žvirbli žvirbli! – Ko ko ko? – Kur tu tupi? – Kamine. – Ką beveiki? – Negaliu. – Ką tau skauda? – Galvelę. – Žvirblelis nabagėlis, Visas negalėjo, Galvelę skaudėjo. (x2) Vaikai paleidžia rankas ir vaizduoja, kaip žvirbliui „galvelę skaudėjo“: susiima abiem rankom už galvos ir eina krypuodami. Po to išrenkamas vis kitas vaikas į rato vidurį, ratelis kartojamas, dainuojama apie kojelę, pilvelį, akeles ir kt. Dainuodami „nugarą skaudėjo“, visi parkrinta ant grindų aukštelninki ir ploja delnais, kojomis mušdami į grindis. Ratelio-žaidimo natas rasite šiuo adresu: http://www.gimtadienis.info/vaiko-gimtadienis/zaidimai/lietuvi-liaudies-zaidimai.html
9. Domino „Drabužiai ir kūno dalys“.	Žaisdami „Domino“ vaikai turi sujungti du vienas kitą atitinkančius paveikslėlius – kūno dalį ir jai tinkamą drabužį / aksesuarą bei sudėti paveikslėlių grandinę. Jei grupėje daugiau nei 4–5 žaidėjai, du vaikai gali žaisti kaip vienas žaidėjas. Visi susėda ratu. Užverstos kortelės išdėliojamos rato viduryje (žr. 85 psl.). Pirmasis žaidėjas traukia kortelę ir padeda ją atversta ant stalo. Antrasis žaidėjas traukia kortelę. Jei ji tinka prie ant stalo esančios kortelės, ją padeda. Jei netinka, kortelę pasilieka sau, ją galės panaudoti, kai vėl ateis eilė žaisti. Toliau kortelę traukia trečiasis žaidėjas ir t. t. Žaidimas tęsiamas tol, kol ant stalo nelieka laisvų kortelių ir kol visi žaidėjai padeda turimas korteles. Šio domino grandinė užsidaro, žaidime nėra pralaimėjusių. Daugiau apie „Domino“ žaidimo variacijas rasite: „II dalis. Žaidimai“.
10. Veiklos apibendrinimas, įsivertinimas.	„Kas ką dėvi?“ Vaikai susėda ratu. Paprašomi atsistoti tie, kurie šiandien dėvi, pvz., raudonus džinsus, žydrą liemenę ir avi juodas šlepetes. „Ką rengsimės šiandien?“ Vaikai paprašomi papasakoti, ką rengsis eidami slidinėti, čiuožinėti, ką dėvės, jei bus karšta ar lis, ir pan.

Veiklos plėtojimas kituose kontekstuose

- Einant į kiemą žaisti, galima vaikų paklausti, ar jie tinkamai apsirengę, pvz., ar užsidėjo kepuraitę nuo saulės, ar užsimovė pirštines ir pan.
- Patartina su vaikais kalbėtis, kai jie žaidžia su lėlėmis, paklausti, kodėl aprenę lėlytę vienokiu ar kitokiu drabužėliu.
- Galima suorganizuoti madų šou, kuomet vaikai apsirengs linksmomis drabužiais ir juos demonstruos bei komentuos. Drabužius siūloma pasigaminti iš antrinių žaliavų (popieriaus, plastiko ir t. t.), fotografuoti, pristatinti tėveliams ir pan.

Patarimai tėvams

- Patartina pasidomėti vaiko nuomone, kodėl reikėtų rinkti vienus ar kitus drabužius esant tam tikram orui, skatinti vaiką patį pasirinkti.
- Vaiko drabužių spintos tvarkymą galima paversti linksmu žaidimu, aptariant, ką jau išaugo, ką reikėtų pirkti, ko trūksta ir pan.

Veikla „Gyvūnai. Pasaka apie stebuklingą pirštinę“

Numatomi vaiko pasiekimai

GEBĖJIMŲ SRITIS		VAIKAS GEBĖS
Kalbiniai gebėjimai	Klausymas / supratimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Klausytis skaitomo ar pasakojamo teksto. ▶ Sekti ir suvokti pasakojimo eigą. ▶ Išgirsti pirmą ir paskutinį garsą trumpuose žodžiuose.
	Kalbėjimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Atsakyti į klausimus. ▶ Klausinėti. ▶ Sekti girdėtą pasaką. ▶ Vaidinti, inscenizuoti pasaką.
	Skaitymas (itin pažengusiems)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Atpažinti raides (surasti pagal pavyzdį). ▶ Suprasti, kad garsas siejasi su raide.
Kitų sričių gebėjimai	Emocijų raiška	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Jausmus išreikšti mimika ir žodžiais.
	Aplinkos pažinimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Atpažinti ir įvardyti kai kuriuos gyvūnus.
	Kiekio supratimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Skirti kelintinius skaitvardžius.
	Estetinis suvokimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Modeliuoti veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus.
	Meninė raiška	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Vaizduoti realistinį ir fantastinį siužetą plėtodamas dialogus, keisdamas balso intonacijas. ▶ Kurti žaidimo aplinką, stengdamasis perteikti veikėjo nuotaiką.

Veiklai naudojamoms priemonėms, medžiagai

- Kumštinė pirštinė.
- Pasakos tekstas (žr. 90 psl.).
- Knygelę su pasakos tekstu ir iliustracijomis rasite adresu: <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/biblioteka/kurybos-ir-uzduociu-kraitele/ukrainieciu-liaudies-pasaka-stebuklinga-pirstine/10050>
- Gyvūnų paveikslėliai (žr. 91 psl.).
- Sniego imitacija – balta skarelė, draperija, audinio skiautės ar glamžytas popierius.
- Darbelių lapai „Iškirpk ir suklijuok pasaką“ (žr. 93-95 psl.).
- Knygelė-armonikėlė (žr. 97 psl.).
- „Bingo“ kortelės (žr. 99 psl.).
- Raidžių kortelės (žr. priedą leidinio gale).

Rekomenduojama ugdomosios veiklos eiga

1. Įvadas.	Su vaikais apžiūrima kumštinė pirštinė. Klausama, kas gali tilpti pirštinėje. Vaikai sako savo siūlymus. Pasakoma, jog netrukus vaikai sužinos, kaip vienoje pirštinėje užteko vietos miško gyvūnams. Pasiūloma paruošti pasakai vietą – balto sniego pusnį. Vaikai patiesia balto audinio skiautes, iš popieriaus suspaudžia gniūžtes.
2. Pasakos sekimas / skaitymas.	Pasaka sekama du kartus. Pirmą kartą sekant pasaką pasitelkiamos pagalbinės priemonės, iliustracijos: gyvūnų figūrėlės arba paveikslėliai (žr. 91 psl.). Esant galimybei, naudojama knygelė su iliustracijomis. Jei pasaka sekama naudojant gyvūnų figūrėles, kuriamas spektaklis. Veikėjai gali būti paslėpti dėžutėje ar lagaminėlyje. Sekant pasaką, po vieną rodomi veikėjai. Jei pasaka sekama iš knygelės, vaikams rodomos knygelės iliustracijos. Pakartotinai sekant pasaką, dalyvauti kviečiami ir vaikai. Aktyvinant jų dėmesį, sakinio pabaigoje sąmoningai daromos ilgesnės pauzės, laukiama pasiūlymų. Pvz., sakoma: „Kur buvus, kur nebuvus, per mišką atbėga...“ Vaikai siūlo: „Pelytė!“ Vaikai raginami išbandyti ir pasakoje vartojamą tiesioginę kalbą. Pvz., sakoma: „Atšokuoja varlė, kva kva, kva kva ir klausia...“ Vaikai tęsia: „Kas namelyje gyvena?“ Kai vaikai gerai susipažįsta su pasakos turiniu, sekti pasaką siūloma jiems patiems. Vienas ar keli vaikai ima pasakos dėžutę, joje „gyvenančius“ veikėjus, naudojami iliustracijomis, improvizuoja – vaidindami seka pasaką draugams. Taip pamažu nuo klausymo / supratimo pereinama prie kalbėjimo veiklos, rišliojo pasakojimo kūrimo.
3. Užduotėlė „Sudėliok paveikslėlius eilės tvarka“.	Kiekvienam vaikui ar vaikų porai išdalijamos pasakos veikėjų kortelės (žr. 91 psl.) arba spausdintos knygos iliustracijos. Klausydami pasakos, vaikai išdėlioja gyvūnų paveikslėlius / knygos iliustracijas eilės tvarka. Atlikę užduotį, vaikai bando pasekti pasaką draugui ar visai grupei.
4. Vaidybinė veikla „Ieškome pirštinės“.	Žaidimo pradžioje aptariami pasakos veikėjų judesiai ir kalbėsena. Vaikai skatinami atkartoti gyvūnų judesius, pamėgdžioti jų kalbą. Išrenkamas žaidimo vedėjas. Paaiškinamos žaidimo taisyklės: vedėjui ištarus pasakos veikėjo pavadinimą, vaikai- „gyvūnai“, imituodami jo judesius ir kalbėsena, turi susirinkti sutartoje vietoje – prie „pirštinės“ (pvz., kėdutės, ant kurios padėta pirštinė). Vedėjui sušukus gyvūno pavadinimą, žaidėjai laisvai juda erdvėje imituodami jo judesius ir kalbą. Ištarus žodį „Pirštinė!“, susirenkama prie jos. Žaisdami vaikai mėgdžioja visų pasakos veikėjų judesius ir kalbėsena. Veiklą galima išplėtoti įtraukiant būsenos, jausmo raišką judesiais ir mimika, pvz., šalta, liūdna, šilta, linksma.
5. Pasakos aptarimas.	Vaikai kviečiami atsakyti į klausimus apie pasaką, nurodyti pagrindinę mintį. Jei reikia, jiems padedama. Kalbėti skatinama klausiant, padrąšinant: <ul style="list-style-type: none"> • Kodėl gyvūnai norėjo gyventi šiltoje pirštinėje? • Ar patogu visiems gyventi mažoje pirštinėje? • Kodėl visi sutilpo pirštinėje? Vaikai gali įvertinti pasaką, aptarti, kuo ji įdomi, netikėta, kas juos nustebino, pralinksmo ar nuliūdino.
6. Žaidimas / Vaidinimas „Kas namelyje gyvena?“	Paaiškinamos žaidimo / vaidinimo taisyklės: kiekvienas vaikas turi išsitraukti vieno žvėrelio paveikslėlį (žr. 91 psl.) ir atlikti jo vaidmenį. Išrenkamas pasakos sekėjas – „pirštinė“ ir „senelis“. Visi vaikai, „žvėreliai“, iš eilės prašosi į vidų: klausia, kas pirštinėje gyvena, pristato patys, padėkoja, kad buvo priimti. Dialogų pavyzdžiai: <ul style="list-style-type: none"> – Kas čia gyvena? – Aš pelė. O kas tu? – Aš varlė. Prašau priimk mane. – Eikš vidun. – Ačiū.

	Žaisdami šį žaidimą, vaikai raginami prisiminti pasakos veikėjų nuotaikas, stengtis išreikšti jų emocijas ir aktyviai vartoti mandagumo žodžius „prašau“, „ačiū“. Kai į „pirštinę“ sulenda visi „žvėreliai“, pasirodo „senelis“ ir garsiu trepsėjimu visus išbaido. Žaidimas žaidžiamas iš pradžių. Jei grupėje vaikų daugiau nei pasakos veikėjų, į pirštinę lenda kelios „pelės“, „kiškiai“ ir t. t.
7. Darbeliai „Iškirpk ir suklijuok pasaką“.	Vaikams išdalijami lapai su tuščiais langeliais ir lapai su pasakos gyvūnų paveikslėliais, kuriuos reikia iškirpti ir suklijuoti į langelius tinkama seka (žr. 93-95 psl.). Atliekant darbėlį, vaikų klausama, kurį gyvūną jie klijuoja, kurį rinksis paskui, kodėl. Klausimuose ir atsakymuose vartojami kelintiniai skaitvardžiai (pirmas, antras...). Atlikę užduotį vaikai naudojami savo darbėliu ir bando pasaką pasekti patys.
8. Žaidimas „Išgirsk garsą ir surask šio garso raidę“.	Ši veikla tinkama itin pažengusiems vaikams. Ant stalo ar kilimo išdėliojamos atverstos dvejetainės kortelės: su gyvūnų paveikslėliais ir su gyvūnų pavadinimų pirmojo garso raidėmis (raidžių kortelės rasite priede leidinio gale). Vaikai po vieną kviečiami įvardyti vieną iš pateiktų gyvūnų. Jų klausama, koku garsu prasideda jo pavadinimas. Jei vaikui būtina pagalba, galima padėti ištarti gyvūno pavadinimą pabrėžiant pirmąjį garsą. Įvardijus garsą, kortelėse kviečiama rasti šio garso ženklą – raidę. Sėkmingai surasta kortelių pora yra atiduodama jos radėjui.
9. Žaidimas „Išgirsk paskutinį žodžio garsą“.	Žaidime naudojamos kortelės su gyvūnų paveikslėliais. Vaikai kviečiami raiškiai ištarti gyvūno pavadinimą ir išgirsti paskutinį žodžio garsą. Ištarus ieškoma kito gyvūno, kurio pavadinimas baigiasi tuo pačiu garsu. Pvz.: pelė – lapė, pelė – varlė, vilkas – šernas.
10. Knygelės-armonikėlės kūrimas.	Vaikai gauna knygelės pavyzdį / popieriaus lapą su piešiniais ir linijomis, pagal kurias lankstoma knygelė (žr. 97 psl.). Lapas lenkiamas pusiau vertikaliai, vėliau horizontaliai, taip sulankstoma knygelė-armonikėlė. Vidinę puslapių pusę galima suklijuoti – knygelė bus tvirtesnė. Vaikai varto knygelę ir bando sekti pasaką.
11. Veiklos apibendrinimas, įsivertinimas.	Žaidimas „Bingo“ (žr. 99 psl.). Išdalijamos kortelės, atkreipiamas dėmesys, kad visos kortelės šiek tiek skiriasi. Kiekvienoje kortelėje yra 6 paveikslėliai, bet ne visi sutampa. Pedagogas turimame žodžių sąrašė yra 8 žodžiai (kiškis, lapė, meška, pelė, pirštinė, šernas, varlė, vilkas). Įvardijus pasakos veikėją, daroma pauzė, kad vaikai spėtų peržiūrėti kortelės, rasti paminėtą gyvūną ir jį užbraukti. Neradusieji raginami nenusiminti, atidžiai klausytis toliau. Žaidimas baigiamas, kai visi vaikai užbraukia visus kortelės paveikslėlius.

Veiklos plėtojimas kituose kontekstuose

- Vaikai kviečiami imtis iniciatyvos ir išplėsti gyvūnų dialogus: pasiguosti, kad šalta, kad ieško draugų, ir pan. Taip pat vaikai gali sugalvoti įvairesnių frazių, kaip kuo mandagiau pasiprašyti vidun. Galbūt vaikai jau pasirengę fantazuoti ir apibūdinti pasakos veikėjus ar įvardyti, ką kiekvienas pasakos veikėjas galėjo atsinešti: pvz., pelė – grūdų, kiškis – morkų ir pan.
- Šis veiklų scenarijus gali būti pritaikomas organizuojant kitas liaudies pasakų, pasakojimų, vaikų prozos ir poezijos kūrinių inscenizacijas.

- Pasakos „Stebuklinga pirštinė“ inscenizavimas gali tapti darželio grupės šventės ašimi, viso darželio šventės idėja.

Patarimai tėvams

- Namuose su vaiku siūloma pavartyti knygelę-armonikėlę ir kartu pasekti pasaką.
- Siūloma suteikti galimybę vaikui tapti žaidimo vedėju ir šeimoje visiems kartu pažaisti „Bingo“. Kortelės galima nusipiešti arba pasigaminti. Daugiau informacijos rasite „II dalis. Žaidimai“.

Stebuklinga pirštinė (ukrainiečių liaudies pasaka)

Gyveno senelis ir senelė. Vieną dieną išėjo senelis į mišką malkų kirsti ir pametė pirštinę. Kur buvus kur nebuvus, atbėga per mišką pelytė – tip tip, tip tip. Žiūri – guli pirštinė.

– Kas gyvena šiam namely? – klausia pelytė.

Niekas neatsiliepė. Pelytė šmurkšt – ir įlindo į pirštinę. Atšokavo varlė kva kva, kva kva ir klausia:

– Kas čia pirštinėje tupi?

– Pelytė smailianosytė. O tu kas?

– Varlė kvarklė. Priimk ir mane.

– Eikš!

Atbėga per mišką kiškis, opapa, opapa. Žiūri – guli pirštinė.

– Kas gyvena šiam namely? – klausia kiškis.

– Aš, pelytė smailianosytė ir varlytė kvarklytė, – atsakė pelytė. – O tu kas toks?

– Aš – kiškis piškis. Priimk ir mane gyventi kartu.

– Lįsk, trise gyventi bus smagiau, – atsakė pelytė.

Kiškis šmurkšt, įlindo į pirštinę, ir gyvena jie sau trise. Atbėga per mišką lapė, tapu tapu, tapu tapu, gi žiūri – guli pirštinė.

– Kas gyvena šiam namely? – klausia lapė.

– Aš, pelytė smailianosytė.

– Aš, kiškis piškis.

– Aš varlė kvarklė. O tu kas tokia?

– Aš – lapė snapė. Priimkit ir mane į savo namelį.

– Lįsk, keturiese gyventi bus smagiau.

Lapė šmurkšt, įlindo į pirštinę, gyvena jie dabar jau keturiese. Atbėga per mišką vilkas, lapatai, lapatai, gi žiūri – guli pirštinė.

– Kas gyvena šiam namely? – klausia vilkas.

– Aš, pelytė smailianosytė, varlytė kvarklytė, kiškis piškis.

– Aš, lapė snapė, o tu kas toks?

– Aš – vilkas pilkas, priimkit ir mane į savo namelį.

– Lįsk, penkiese gyventi bus smagiau.

Vilkas šmurkšt, įlindo į pirštinę, ir gyvena jie sau penkiese. Čia kur buvęs, kur nebuvęs šernas atbrido prie pirštinės.

– Kriūūūū, kriūūūūū, kas pirštinėje gyvena?

– Aš, pelytė smailianosytė, varlytė kvarklytė, kiškis piškis, lapė snapė.

– Aš – vilkas pilkas, o tu kas toks?

– Aš – šernas iltyšius. Įsileiskite ir mane!

– Tai, kad tu netilpsi, – atsiliepė žvėreliai.

– Kaip nors gal tilpsiu, leiskite bent pamėginti!

– Na ką gi su tavimi darysi, lįsk!

Atpėdina per mišką meška, šliumpu pumpu, šliumpu pumpu, gi žiūri – guli pirštinė.

– Kas gyvena šiam namely? – klausia meška.

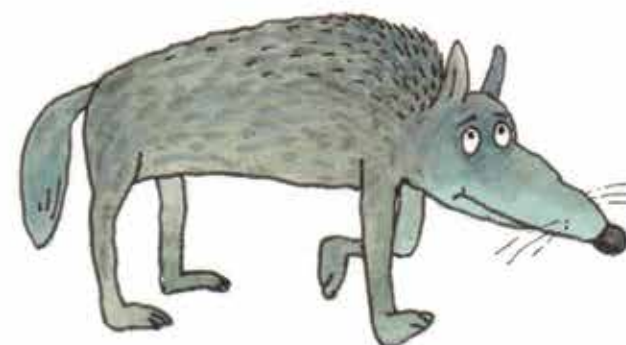
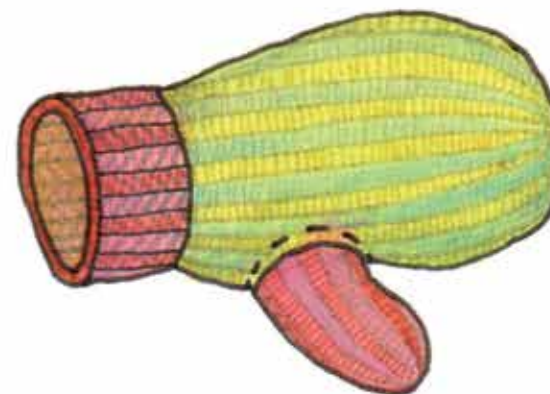
– Aš, pelytė smailianosytė, varlytė kvarklytė, kiškis piškis, lapė snapė, vilkas pilkas.

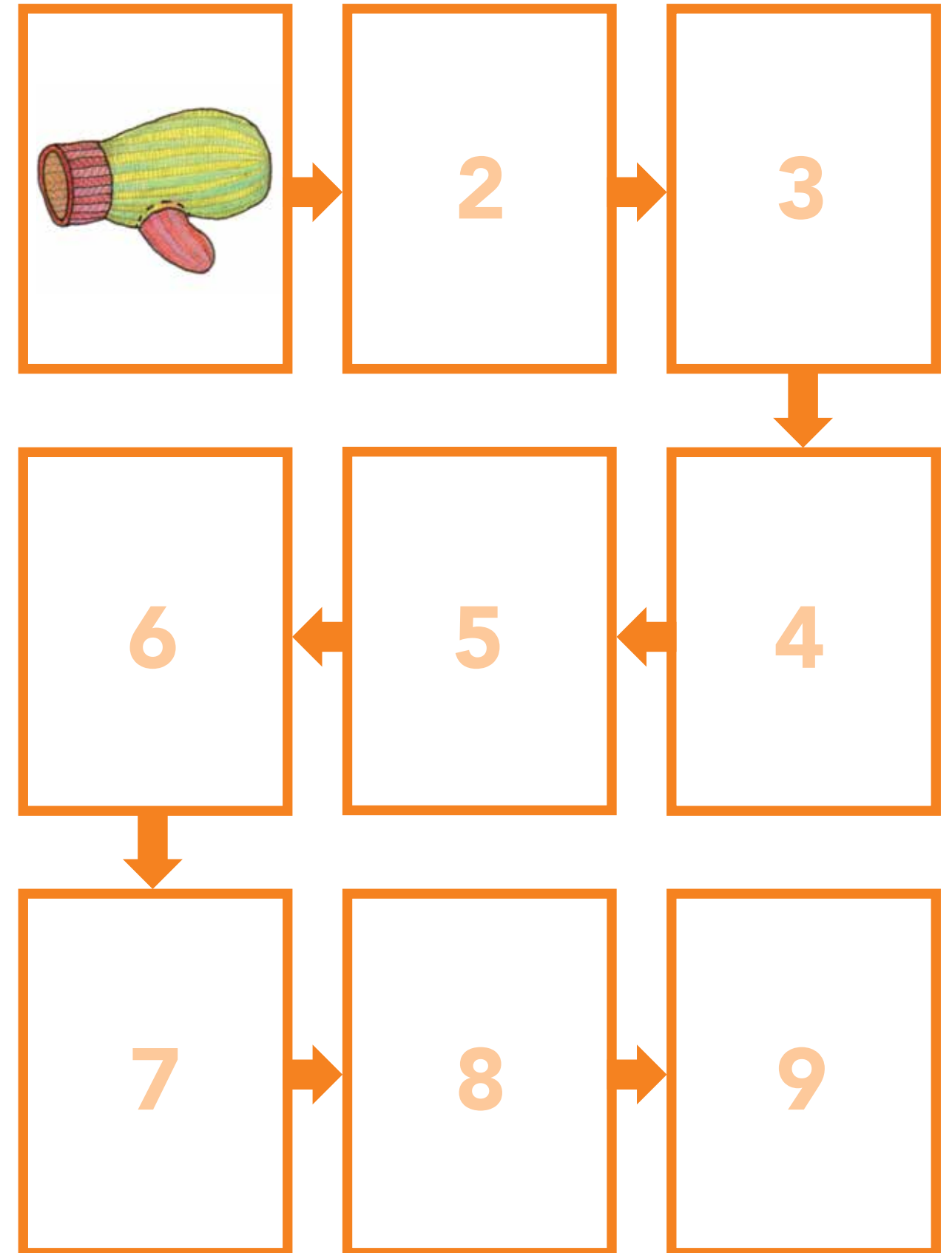
– Aš šernas iltyšius, o tu kas tokia?

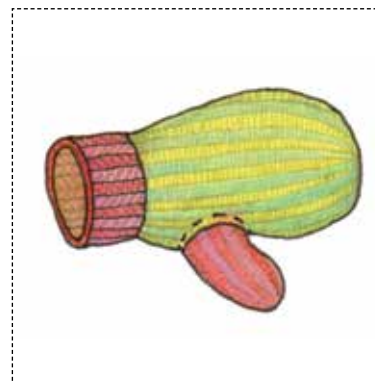
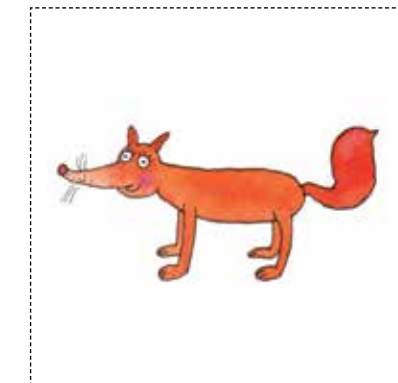
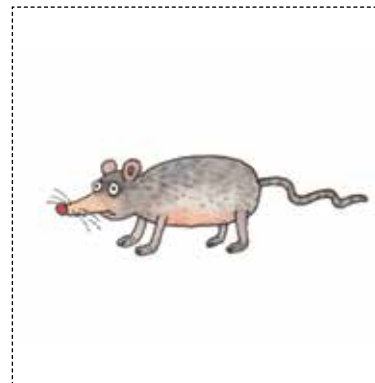
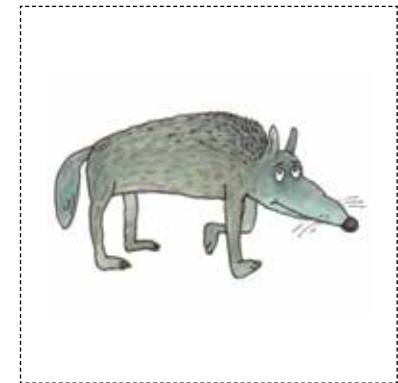
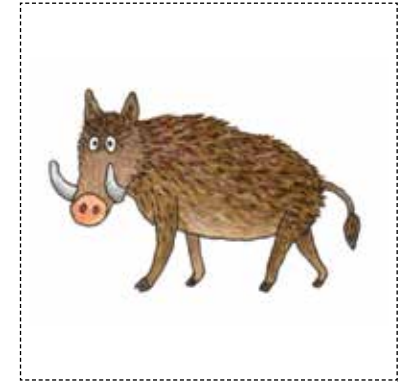
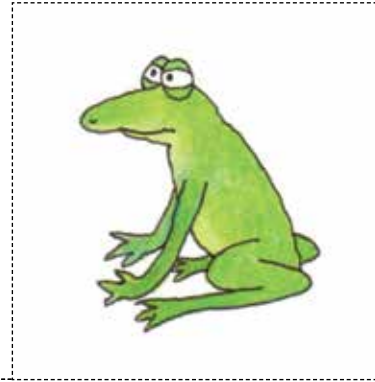
– Aš – meška lepeška, priimkit ir mane į savo namelį.

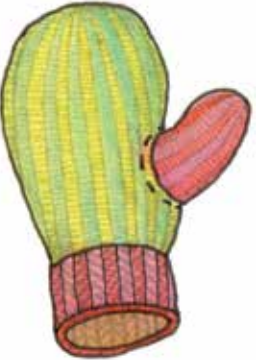

– Lįsk, septyniесе gyventi bus labai smagu.

Įlindo ir meška į pirštinę, įsispraudė... Tuo tarpu senelis apsižiūrėjo, kad nebeturi vienos pirštinės. Barsis senelė, kad pirštinės metau, pamanė jis, ir apsisukęs grįžo pirštinės ieškoti. Žvėrys išgirdo jo žingsnius, nusigando, puolė visi laukan – meška lepeška, šernas iltyšius, vilkas pilkas, lapė snapė, kiškis piškis, varlytė kvarklytė, pelytė smailianosytė – visi išsibėgiojo. Nusi-juokė senelis, kad tiek žvėrių išgąsdino, pasiėmė pirštinę, parėjo namo, malkas sukrovė, rankas nusiplovė, sėdo už stalo ir valgė močiutės išvirtą košę. O čia ir pasakos pabaiga ☺

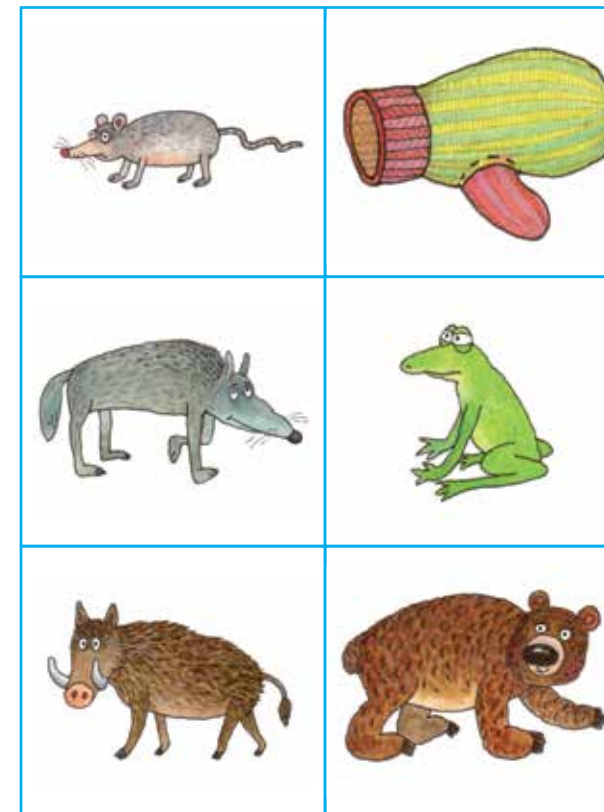

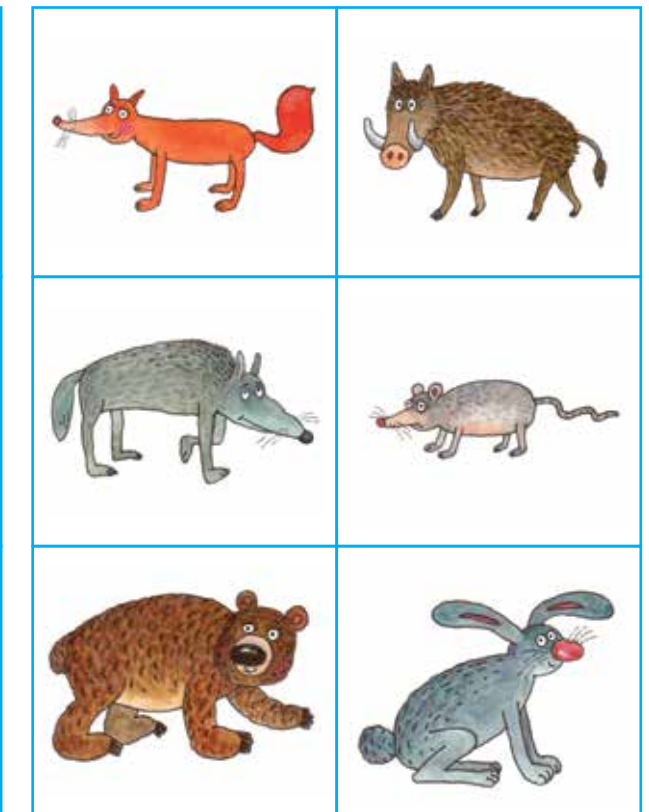
	9	5	
	7	4	
	8	3	
	1	2	

BINGO

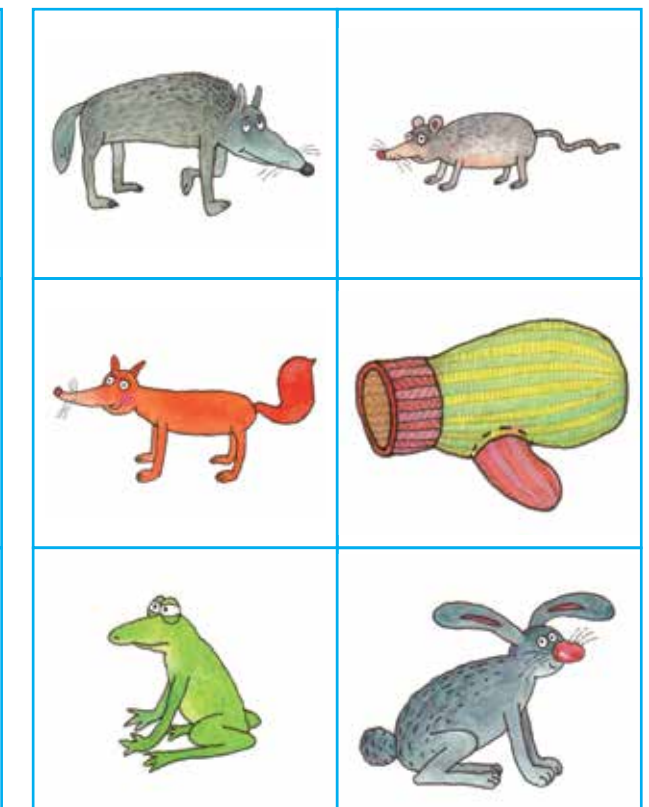
BINGO

BINGO

BINGO

Veikla „Profesijos“

Numatomi vaiko pasiekimai

GEBĖJIMŲ SRITIS		VAIKAS GEBĖS
Kalbiniai gebėjimai	Klausymas / supratimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Išgirsti pirmą žodžio garsą. ▶ Sekti ir suvokti pokalbio eigą. ▶ Reaguoti į suaugusiojo prašymus, nurodymus.
	Kalbėjimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Kalbėti atsižvelgdamas į bendravimo situaciją. ▶ Pasakoti ir atpasakoti neilgas istorijas. ▶ Kalbėti apie savo norus ir svajones.
	Skaitymas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Suprasti, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį.
Kitų sričių gebėjimai	Mokėjimas mokytis	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Kalbėti apie tai, kuo nori būti užaugęs.
	Aplinkos pažinimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Skirti ir pavadinti suaugusiųjų profesijas, jose naudojamą priemonę, įrankius, techniką.

Veiklai naudojamos priemonės, medžiaga

- Įrankiai ar priemonės, kurias naudoja skirtingų profesijų atstovai.
- Profesijų kortelės (žr. 103 psl.).
- Įrankių / priemonių kortelės (žr. 105 psl.).
- Raidžių kortelės (žr. priedą leidinio gale).

Rekomenduojama ugdomosios veiklos eiga

1. Susipažinimas su profesijomis ir darbo įrankiais / priemonėmis.	Į grupę atsinešama įrankių / priemonių, kurias naudoja įvairių profesijų atstovai: muzikantas (žaislinis ar tikras instrumentas, natų sąsiuvinis), fotografas (fotoaparatas), dailininkė (dažai, paletė, teptukas), virėja (puodas, samtis), kirpėja (šukos, žirkklės), vairuotojas (žaislinė mašinė). Gali būti naudojamos ir priemonių paveikslėlių kortelės (žr. 105 psl.). Jei daiktus atnešame „paslapčių maišelyje“, vaikai gali spėlioti, kas maišelyje yra, vėliau daiktus po vieną išimti arba visus išberti. Teiraujamesi, kuriuos iš daiktų vaikai pažįsta ir gali įvardyti, pakomentuoti, kam jie reikalingi. Apibendrinant vaikų atsakymus, parodoma atitinkama profesijos kortelė (žr. 103 psl.), pasakomas profesijos pavadinimas, paaiškinama, ką jos atstovas veikia ir kaip naudojasi savo darbo įrankiais / priemonėmis. Profesijos kortelė dedama šalia jai tinkamos priemonių kortelės. Taip susipažįstama su visomis profesijomis. Veiklos pabaigoje pabrėžiama, kad visos žmonių profesijos ir atliekami darbai yra vertingi ir svarbūs.
2. Žaidimas „Virėjas ar virėja?“	Atkreipiamas dėmesys, kad žmonės yra skirtingi, skiriasi jų pomėgiai ir profesijos. Vienos mergaitės užaugusios tampa kirpėjomis, kitos – vairuotojomis, vieni berniukai tampa virėjais, kiti – dailininkais. Vaikai pakviečiami „pasimatuoti“ aptariamas profesijas. Vienas iš vaikų ima įrankį iš rato centro. Šalia jo sėdintis vaikas turi pasakyti, kokios profesijos atstovas yra jo kaimynas ir, atsižvelgdamas į draugo lytį, stengiasi įvardyti moterišką ar vyrišką giminę. Pvz., „Tu esi vairuotoja. Tu esi kirpėjas.“ Vaikams padedama pasirinkti tinkamą žodžio formą, sakinyje pakartojamas, pasidžiaugiama, kad vaikai drąsiai renkasi skirtingas profesijas.

3. Žaidimas „Kieno šis daiktas?“	Vaikai pasidalija į dvi grupes ir susėda į du pusračius vieni prieš kitus. Vienos grupės nariams išdalijamos profesijų kortelės, jie yra šių profesijų atstovai. Kita grupė domisi darbo įrankiais. Vaikas pasirenka norimą įrankį ir klausia, kieno jis, pvz., „Kieno šis samtis?“ Vaikas, turintis kortelę su virėjos atvaizdu, ją pakelia ir pasako, kad tai jo / jos samtis, nes jis / ji yra virėjas / virėja. Samtis paduodama virėjui / virėjai. Abu vaikai susėda greta. Pasibaigus žaidimui, kai visi įrankiai atitenka jų savininkams, dar kartą aptariami įvairių profesijų atstovų darbai, pvz., „Virėja verda sriubą, ji turi samtį“ ir t. t.
4. Ratelis-žaidimas „Darbininkai“.	<p>Vaikai sustoja ratu ir susikimba rankomis. Jų klausama, ar yra norinčių pabūti vairuotoju. Pasiūlęs / išrinktas vaikas stoja į rato vidurį. Dainuojami pirmo posmo žodžiai („Aš rately mūsų vairuotojas būsiu“). Vaikai eina ratu, o „vairuotojas“ juda priešinga kryptimi. Dar kartą dainuojama pirmoji ratelio dalis. Ratelis sustoja, kai uždainuojama: „Tu pašok ir išmok, kaipgi jis vairuoja.“ Ratelio viduryje esantis vaikas vaizduoja, kaip jis vairuoja automobilį. Ratelis žaidžiamas toliau, o vaikai mėgdžioja ratelio „vairuotojo“ judesius. Vaikai išsirenka naują vairuotoją, o ratelis kartojamas nuo pradžių. Susipažinus su ratelio eiga ir melodija, vaikams siūloma dainuoti apie kitų profesijų atstovus. Pirmojo užsiėmimo metu pakanka išmokti dviejų, trijų profesijų tekstus. Siūlomi ratelio-žaidimo žodžiai:</p> <p>(1) <i>Aš rately mūsų vairuotojas būsiu. (2 k.)</i> <i>Tu pašok ir išmok, kaipgi jis vairuoja.</i> <i>Pyp pyp pyp, pyp pyp pyp, taipgi jis vairuoja. (2 k.)</i></p> <p>(2) <i>Aš rately mūsų muzikantas būsiu. (2 k.)</i> <i>Tu pašok ir išmok, kaip jis puikiai groja.</i> <i>Dul dul dul, dul dul dul, taip jis puikiai groja. (2k.)</i></p> <p>(3) <i>Aš rately mūsų dailininkė būsiu. (2 k.)</i> <i>Tu pašok ir išmok, kaip ji dailiai piešia.</i> <i>Brūkšt žemyn, brūkšt aukštyn, taip ji dailiai piešia. (2 k.)</i></p> <p>(4) <i>Aš rately mūsų fotografas būsiu. (2 k.)</i> <i>Tu pašok ir išmok, kaip fotografuoja.</i> <i>Čiki šen, čiki ten – taip fotografuoja.</i></p> <p>(5) <i>Aš rately mūsų tai virėja būsiu. (2 k.)</i> <i>Tu pašok ir išmok, kaip virėja verda.</i> <i>Bul bul bul, bul bul bul, taip virėja verda. (2 k.)</i></p> <p>(6) <i>Aš rately mūsų tai kirpėja būsiu. (2 k.)</i> <i>Tu pašok ir išmok, kaip kirpėja kerpa.</i> <i>Čik čik čik, čik čik čik, taip kirpėja kerpa. (2 k.)</i></p>
5. Judesių žaidimas „Atspėk, kas aš esu“.	Vaikai išdėlioja užverstas profesijų korteles ant stalo, sustoja ratu. Žaidimą pradantis vaikas atverčia kortelę, slapčia į ją pasižiūri ir judesiais vaizduoja šios profesijos darbus dirbantį žmogų, pvz., vaizduoja, kad fotografuoja. Kiti vaikai spėja profesijos pavadinimą, pasako, koks veiksmas buvo vaizduojamas. Vaikas gali pakomentuoti savo vaidybą, paaiškinti, ką vaizdavo, kokią priemonę naudojo. Jam padėkoma už išradingumą. Žaidimą tęsia kitas vaikas.

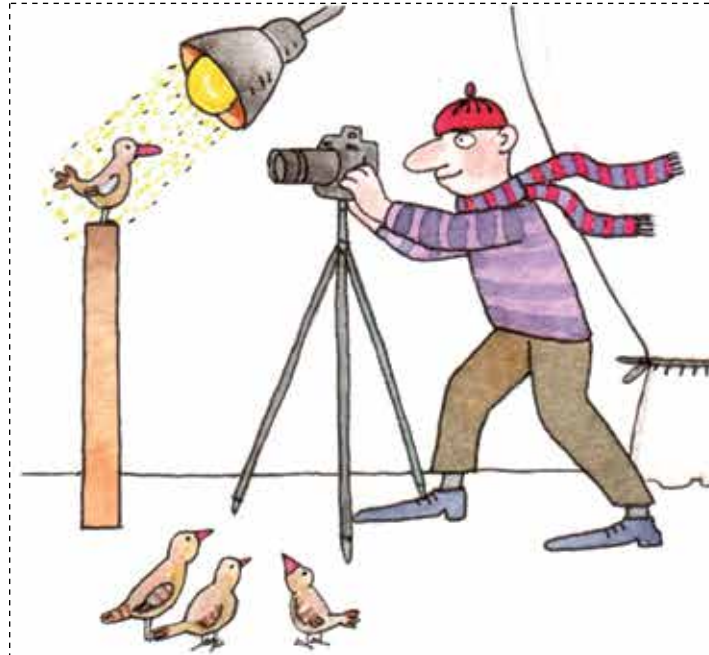
6. Veikla „Svajonių profesija“.	Vaikų klausama, kuo jie svajoja būti užaugę, kokius darbus norėtų dirbti. Vaikai dalijasi savo mintimis lietuvių ar gimtąja kalba. Lietuviškai pasakoma vaikų įvardyta profesija, padedama apibūdinti atliekamus darbus, naudojamus įrankius. Vaikams pasisakius, žaidžiama. Apibūdinama profesija: pvz., „Šis žmogus turi instrumentą. Jis groja iš natų.“ Vaikai stengiasi atspėti profesijos pavadinimą. Visi kartu bando judesiais pavaizduoti įvardytos profesijos atstovą. Į žaidimą įtraukiamos profesijos, su kuriomis vaikai susipažino ankstesnių veiklų metu, taip pat ir vaikų išvardytos svajonių profesijos.
7. Veiklos apibendrinimas, įsivertinimas.	„ Apie ką aš kalbu? “ Vaikams išsidalijamos profesijų kortelės. Išsitraukę kortelę, vaikai kviečiami įvardyti, ką veikia pavaizduotos profesijos atstovas, kokius įrankius / priemones jis naudoja, bet nepasakyti tikslaus pavadinimo („Aš groju. Aš turiu smuiką.“). Kiti vaikai turi pasakyti tikslių profesijos pavadinimą („Tu esi muzikantas / smuikininkas.“). Stebint dalyvavimą, vaikai padrašinami, paskatinami, jų pastangomis pasidžiaugiama.

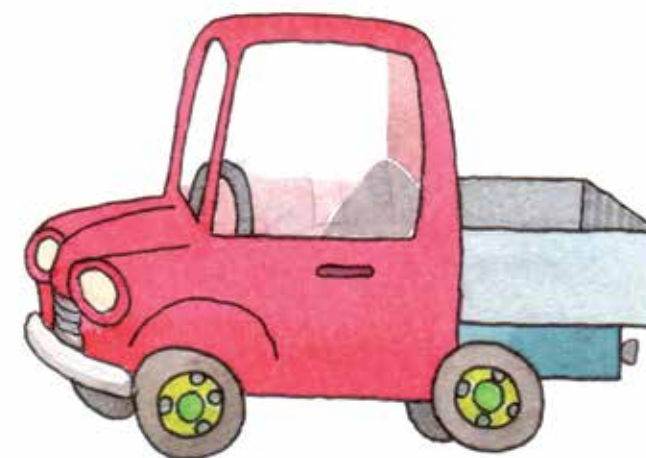
Veiklos plėtojimas kituose kontekstuose

- Vaikams siūloma pavartyti knygeles apie profesijas, pvz., E. Barsotti „Mažiesiems apie profesijas“, „Viskas apie profesijas“, R. Scarry „Ką žmonės dirba visą dieną“.
- Patartina susitikti su įstaigoje dirbančiais darbuotojais, su kuriais galima kalbėtis lietuvių kalba, apžiūrėti jų darbo vietą, susipažinti su darbo įrankiais.
- Galima surengti išvyką į netoliese esančias įmones (pvz., kirpyklą, siuvyklą), susitikti su aptartų ar kitų profesijų atstovais, susipažinti su jų darbo įrankiais, aptarti, kaip jie dirba.

Patarimai tėvams

- Siūloma su vaiku kalbėti apie savo profesiją, atliekamus darbus, naudojamus įrankius, kartu ieškoti savo darbo pavadinimo atitikmenų lietuvių kalboje.
- Galima žaisti kalbinius žaidimus kompiuteriu: <http://www.it.nim.kaunas.lm.lt/images/doc/Profesijos/index.htm>
https://play.google.com/store/apps/details?id=appinventor.ai_tukas690.profesijos_LT_AK&rdid=appinventor.ai_tukas690.profesijos_LT_AK

Veikla „Aplinka, ekologija“

Numatomi vaiko pasiekimai

GEBĖJIMŲ SRITIS		VAIKAS GEBĖS
Kalbiniai gebėjimai	Klausymas / supratimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Klausytis įvairaus pobūdžio / įvairių stilių tekstų. ▶ Sekti ir suvokti laiško, pasakojimo, pokalbio eigą. ▶ Suprasti ir interpretuoti teksto / laiško informaciją.
	Kalbėjimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Kalbėti atsižvelgdamas į bendravimo situaciją. ▶ Garsiai svarstyti savo veiklos eigą, pranešti apie tai visai grupei. ▶ Klausinėti apie tai, kas išgirsta, matyta, sugalvota, pajausta. ▶ Pasakoti, kalbėti apie savo patirtį, problemų sprendimą, įvardyti įvairias detales, savybes, vartoti naujai išgirstus žodžius.
	Skaitymas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Domėtis rašytiniais tekstais, iliustracijomis. ▶ Suprasti ryšį tarp teksto ir asmeninės patirties. ▶ Suprasti nesudėtingų tekstų siužetą, paprastą informaciją. ▶ Pažinti parašytą žodį kaip atskirų raidžių junginį.
	Rašymas (itin pažengusiems)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Suprasti rašymo tikslus. ▶ Rašyti atskiras raides. ▶ Rašyti spausdintinėmis raidėmis savo vardą.
Kitų sričių gebėjimai	Emocijų suvokimas ir raiška	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Vardyti savo jausmus, juos sukėlusias situacijas ar priežastis. ▶ Palankiai nusiteikti ruoniuko ir kitų gyvūnų atžvilgiu.
	Tyrinėjimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Domėtis aplinka, suprasti, koks gyvis kur gyvena. ▶ Palyginti objektus, juos tikslingai grupuoti ir klasifikuoti.
	Aplinkos pažinimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Jausti ryšį su gamtine aplinka, dalyvauti ją prižiūrint. ▶ Rodyti pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai, jausti atsakomybę už jos išsaugojimą.

Veiklai naudojamoms priemonėms, medžiagai

- Butelis su kamščiu. „Ruoniuko laiškas“ (žr. 109 psl.).
- Dėžė su įvairiomis perdirbti tinkamomis atliekomis: popieriaus, plastiko, stiklo ir metalo.
- Spalvotos kartoninės dėžutės su užrašais.
- Didelis popieriaus lapas.
- Gyvūnų paveikslėliai (žr. 111 psl.).
- Kortelės su teršiančiais / neteršiančiais objektais (žr. 113 psl.).
- Popieriaus lapas ir rašiklis laišku rašyti.

Rekomenduojama ugdomosios veiklos eiga

1. „Ruoniuko laiško“ skaitymas.	Vaikams parodomas užkimštas butelis, kuriame yra laiškas (žr. 109 psl.). Paaiškinama, kad jis rastas ant jūros kranto. Atkėmšamas butelis, ištraukiamas laiškas. Visi apžiūri laišką, pedagogas perskaito. Visi aptaria laišką, vaikai gali atsakyti į klausimus: „Kodėl ruoniukui suskaudo pilvuką?“ „Iš kur jūroje atsirado šiukšlės?“ „Dėl ko ypač baiminasi ruoniukas?“ „Ko prašo ruoniukas?“ Pedagogas prašo vaikų pasvarstyti, kaip galima būtų sudrausminti šiukšlintojus. Teiraujasi, ar jie žino, kur reikia dėti įvairias atliekas.
---------------------------------	---

2. Šiukšlių rūšiavimas.	Atnešama dėžė su įvairiomis šiukšlėmis, kurios buvo surinktos pajūryje. Dėžėje yra popieriaus (žurnalų, pakuočių), stiklo (butelių, stiklainių), plastiko (maišelių, pakuočių), metalo (skardinių, konservų dėžučių). Svarbu, kad daiktų būtų tiek, jog kiekvienam vaikui užtektų bent po vieną. Daiktai turėtų būti švarūs. Vaikai tyrinėja daiktus, svarsto, ką su jais daryti, nusprendžiama juos išrūšiuoti. Sustatomos iš anksto paruoštos spalvotu popieriumi apklijuotos dėžutės su užrašais: mėlyna (popierius), žalia (stiklas), geltona (plastmasė), balta (metalas). Vaikai traukia po vieną daiktą ir svarsto, į kurią dėžę dėti. Taip išrūšiuojamos visos šiukšlės. Patartina paklausti vaikų, kaip jie namuose rūšiuoja atliekas. Galima aptarti variantą, kai plastmasė ir metalas metama į tą patį konteinerį.
3. Darbeliai „Kas kur gyvena?“	Atsinešamas didelis popieriaus lapas. Jame pažymima žemė (dirva, žolė, miškas), vanduo (upė, ežeras), oras (dangus, debesys, medžių viršūnės). Vaikams siūloma iškirpti gyvūnų paveikslėlius (žr. 111 psl.) ir priklijuoti ten, kur jie gyvena. Jei vaikų daugiau, piešinėliai gali kartotis. Aptariama, kas dar gyvena žemėje, ant žemės, vandenyje ir ore.
4. Plakato ir kortelių aptarimas.	Vaikai susėda ratu, viduryje padedamas plakatas „Kas kur gyvena“. Atskirai išdėliojamos kortelės su aplinką teršiančių ir neteršiančių objektų pavyzdžiais: automobilis, dviratis ir t. t. (žr. 113 psl.). Šie objektai aptariami ir suskirstomi į dvi grupes: aplinką teršiantys ir aplinkos neteršiantys. Svarstoma, kas ką teršia, pvz., laivas teršia vandenį / jūrą. Vaikai korteles išdėlioja atitinkamose plakato vietose. Dėmesys atkreipiamas į piešinuką, vaizduojantį plastikinius indus (maišelius, butelius). Kartu svarstoma, ar šias šiukšles prarijo ruoniukas?
5. Laiško ruoniukui Lobiui kūrimas.	Ši veikla tinkama itin pažengusiems vaikams. Primenamas ruoniuko skundas, vaikai kviečiami drauge rašyti laišką ruoniukui. Jeigu vaikai jau pažįsta raides ir moka jas užrašyti, ant popieriaus lapo iš eilės rašo po raidę ir parašo žodžius „Mielas Lobi!“ Vaikų teirujamasi, ką jie norėtų ruoniukui parašyti. Vaikų jausmus, mintis pedagogas trumpai užrašo laiške. Kai laiškas baigtas, vaikai gali ant laiško parašyti savo vardą, ką nors nupiešti. Laiškas įdedamas į butelį. Pažadama, jog butelis bus „išsiųstas“ – įmestas į jūrą.
6. Veiklos apibendrinimas, įsivertinimas.	„ Aš moku rūšiuoti atliekas “. Į grupę atnešamas atliekų pilnas maišas. Vaikai iš maišo traukia įvairius daiktus, juos įvardija, taip pat įvardija medžiagas, iš kurių jie pagaminti, ir deda juos į atitinkamą atliekų rūšiavimo dėžutę.

Veiklos plėtojimas kituose kontekstuose

- Spalvotos dėžutės paliekamos bendro naudojimo patalpoje, vaikai pratinami nuolatos rūšiuoti atliekas, mesti šiukšles tik į joms skirtas dėžutes.
- Tyrinėjami augalai ugdymo įstaigos patalpose ir kieme, mokomasi juos tausoti: laistoma, saugoma, grožimasi.
- Išėjus pasivaikščioti, aplinkoje tyrinėjama, kaip rūšiuojamos šiukšlės, stebimi aplinką teršiantys objektai. Patariama pasivaikščiojimo metu surinkti aplinkoje randamas šiukšles, jas išmesti į tinkamą šiukšliadėžę ar konteinerį.

Patarimai tėvams

- Patartina kartu su vaiku šiukšles rūšiuoti namuose.
- Siūloma kuo daugiau su vaiku vaikščioti pėsčiomis, važiuoti dviračiu ir pasikalbėti, kodėl tai daroma: saugoma gamta, išmetamomis dujomis neteršiama aplinka ir pan.
- Vaikams rodomi teigiami gamtos tausojimo pavyzdžiai – kartu sodinami medeliai, gėlės, šiukšlės metamos į šiukšliadėžę ir pan.

Mieli vaikai,

rašau Jums, nes man labai bloga – man skauda pilvuką. Gal aš prarijau šiukšlę, kurią ant jūros kranto numetė žmonės? Gal pakilo vėjas ir numestas šiukšles atnešė į jūrą?

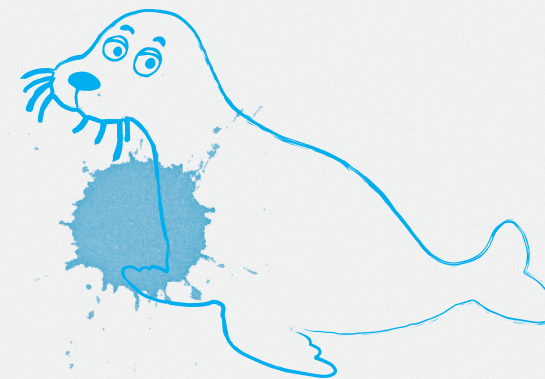
Aš esu mažas ir nesuprantu, ką galima valgyti, o ko ne. Turbūt todėl ir susirgau?

Aš turiu mažą sesutę, kuri taip pat gali susirgti. Aš nenoriu, kad ji susirgtų.

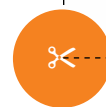
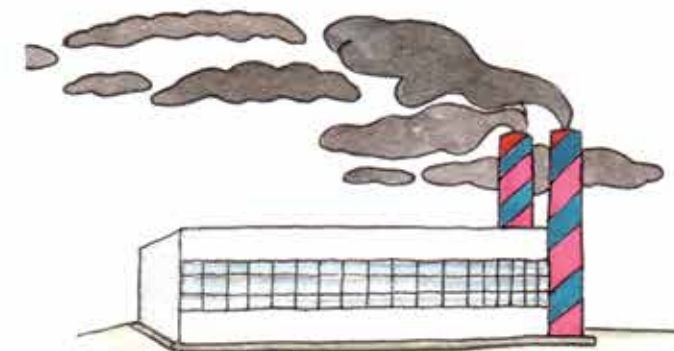
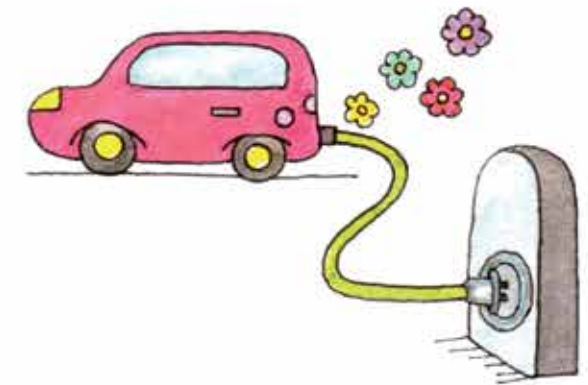
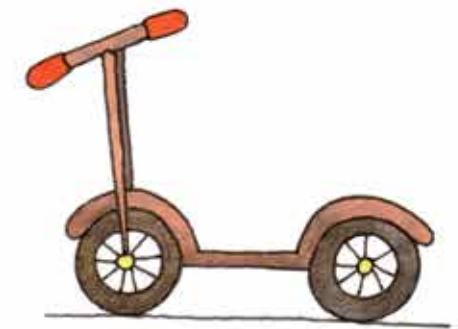
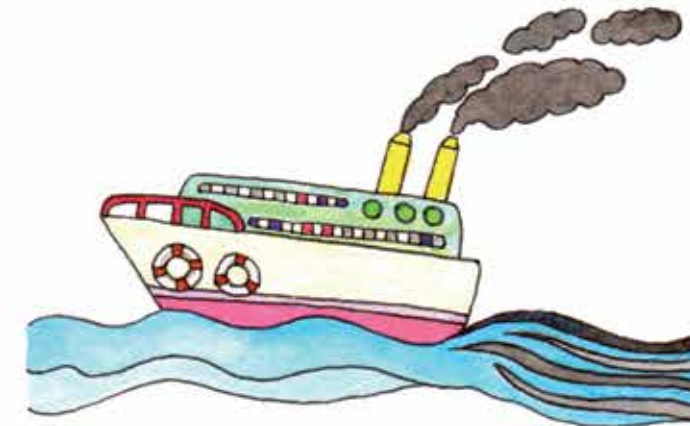
Prašau, padėkite sudrausminti šiukšlintojus. Kai pasveiksiu, mes abu su sesute jums vėl parašysime laišką.

Ačiū Jums, vaikai 😊

Jūsų Ruoniukas Lobi

Veikla „Mano Lietuva“

Numatomi vaiko pasiekimai

GEBĖJIMŲ SRITIS		VAIKAS GEBĖS
Kalbiniai gebėjimai	Klausymas / supratimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Klausytis draugų ir suaugusiųjų kalbos, pasakojimų, samprotavimų. ▶ Išgirsti pirmą ir paskutinį žodžio garsus, skiemenis. ▶ Suvokti pokalbio, pasakojimo eigą. ▶ Suprasti 3–4 dalių instrukciją, nurodymus.
	Kalbėjimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Kalbėti pagal bendravimo situaciją. ▶ Pasakoti, kalbėti apie savo patirtį. ▶ Komentuoti filmo vaizdus, klausti kitų, pasakoti savo įspūdžius. ▶ Kalbėtis apie spaudinių iliustracijas, fotoalbumų nuotraukas, apibūdinti, aiškinti.
	Skaitymas (itin pažengusiems)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Atpažinti / perskaityti žodį, kai yra paveikslėlis. ▶ „Skaityti“ Lietuvos žemėlapią.
	Rašymas (itin pažengusiems)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Iš raidžių kortelių sudėlioti žodį „Lietuva“. ▶ Perrašyti / Spausdintinėmis raidėmis kopijuoti žodžius. ▶ Piešiniuose užrašyti / priklijuoti atskirų objektų pavadinimus.
Kitų sričių gebėjimai	Savivoka ir savigarba	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Suvokti, kas yra šeima, bendruomenė, gimtinė, Tėvynė. ▶ Jaustis tautos, gimtinės, šalies atstovu.
	Aplinkos pažinimas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Įvardyti savo šalies ir sostinės pavadinimą. ▶ Domėtis Lietuvos gamta, kalbėti apie lankytinas Lietuvos vietas.
	Meninė raiška	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Drąsiai įgyvendinti savo sumanymus. ▶ Remtis spalvomis, formomis, vaizdais – pasakojant apie patirtus išgyvenimus, matytus objektus.

Veiklai naudojami priemonės, medžiaga

- Spalvotas popierius.
- Krepšelis ar dubenėlis.
- Lietuvos žemėlapis.
- Fotoalbumas, Lietuvos pilių nuotraukos.
- Lietuvos trispalvė.
- Filmas „Neregėta Lietuva“: <https://www.youtube.com/watch?v=oYuP3VDSrQk>
- Eilėraštis apie Lietuvą, kurį galima rasti šiuo adresu: <http://www.ltvirtove.lt/eilerasciai.php>
- Raidžių kortelės (žr. priedą leidinio pabaigoje).
- Žodžiai, kuriuos vaikai kopijuos arba iškirps ir priklijuos (žr. 119 psl.).
- Lietuvos žemėlapio kontūras (žr. 118 psl.).

Rekomenduojama ugdomosios veiklos eiga

1. Įvadas „Kalbų krepšelis“.	Iš spalvoto popieriaus sugniaužomi skirtingų spalvų kamuolėliai. Rato viduryje pastatomas nedidelis krepšelis, kuris gali būti papuoštas Lietuvos vėliava. Vaikų klausama, kokiomis kalbomis kalba Lietuvoje gyvenantys žmonės. Vaikai dalijasi savo mintimis. Įvardijus kokią nors kalbą, į krepšėlį įdedamas kamuolėlis. Veikla tęsiama apibendrinant, kad nors visos tautos turi savo kalbą, tačiau jos visos gali draugiškai gyventi vienoje šalyje. Vaikai kviečiami patyrinėti įvairių spalvų kamuoliukus krepšelyje – tai įvairių tautų žmonės, kurie kalba skirtingomis kalbomis ir gyvena Lietuvoje. Lietuva, kurioje gyvena daug skirtingų tautybių žmonių, kaip ir tas spalvotų kamuoliukų pripildytas krepšelis, tampa margesnė ir gražesnė.
2. Pokalbis „Mano kalbų pasaulis“.	Vaikų teiraujamasi, kaip jie kalba namuose su tėveliais, seneliais, kokia kalba žiūri animacinius filmus, TV laidas vaikams. Vaikai dalijasi savo mintimis. Aptariama, kas yra gimtoji kalba, valstybinė kalba, užsienio kalba. Klausama, kokių kalbų vaikai norėtų išmokyti. Įvardijus lietuvių kalbą, klausama, kodėl ją verta išmokyti, padedama atsakyti: „Kad galėtume žiūrėti filmus per televizorių ar kino teatre“ ir pan. Pasidžiaugiama vaikų išvalgomis, jie padrąsinami, skatinami mokytis kalbų.
3. Lietuvos žemėlapių ir pilių pristatymas.	Vaikams parodomas Lietuvos žemėlapis. Teiraujamasi, kokių spalvų mūsų šalies žemėlapyje daugiausia, ką jos reiškia. Jei gali, vaikai paaiškina, jog žalia spalva žymi miškus, o mėlyna – upes, ežerus, jūrą. Žemėlapyje randamas Vilnius, Trakai, Kaunas. Pasakojama apie šių miestų pilis, rodomos nuotraukos albumuose ar kompiuterio ekrane. Randamas Klaipėdos uostas. Aptariami vandens telkiniai, prie kurių yra šie miestai (upės, ežerai, marios, jūra). Vaikų klausama, kur jiems tekę lankytis. Žemėlapyje surandama vaikų gyvenamoji vieta.
4. Lietuvos žemėlapių dėlionė.	Dėlionei naudojamas tikras žemėlapis arba šiuo tikslu sukurtas žemėlapis – nupiešiami Lietuvos kontūrai, pažymimos anksčiau aptarti miestai, upės. Žemėlapis sukarponomas į tiek dalių, kiek yra dalyvių. Stengiamasi, kad kiekvienoje dalyje būtų aiški detalė: sienos kontūras, miesto pavadinimo, upės fragmentas. Vaikai išsidalija dėlionės dalis, įvardija ten atrastus fragmentus, tyrinėja draugų detales ir bendradarbiaudami stengiasi atkurti Lietuvos žemėlapi. Tai atlikę, pasako miestų, upių pavadinimus.
5. Filmo „Neregėta Lietuva“ peržiūra.	Vaikai kviečiami apžiūrėti Lietuvą iš paukščio skrydžio žiūrėdami filmą „Neregėta Lietuva“. Jei atpažįsta miestą, vietovę, objektą, raginami įvardyti. Žiūrėdami filmą, vaikai komentuoja atpažintus objektus, tačiau peržiūra nestabdoma. Jai pasibaigus, vaikai raginami išsakyti savo pastebėjimus apie pamatytas ar atpažintas Lietuvos vietas, gamtą. Filmą žiūrint antrą kartą, peržiūra gali būti sustabdoma, kai vaikai atpažįsta rodomą vietovę ir įvardija jos pavadinimą, komentuoja matomus vaizdus. Sustabdžius peržiūrą, vaikams siūloma Lietuvos žemėlapyje rasti rodytas vietas.
6. Dėlionė „Sugriuvusios pilys“.	Nuotraukos su Gedimino, Kauno ir Trakų pilies atvaizdais yra sukarponomos į tiek dalių, kiek yra dalyvių. Pasakoma, kad pilys sugriuvo, todėl reikia jas atstatyti. Vaikai išsitraukia po vieną nuotraukos detalę ir stengiasi nustatyti, kuriai piliai ji priklauso. Vaikai bendrauja vieni su kitais, ieško, kas dar turi tos pačios pilies nuotraukos detalę. Atkurtą pilį vaikai pristato: pasako jos pavadinimą, nurodo, kuriame mieste ji stovi.

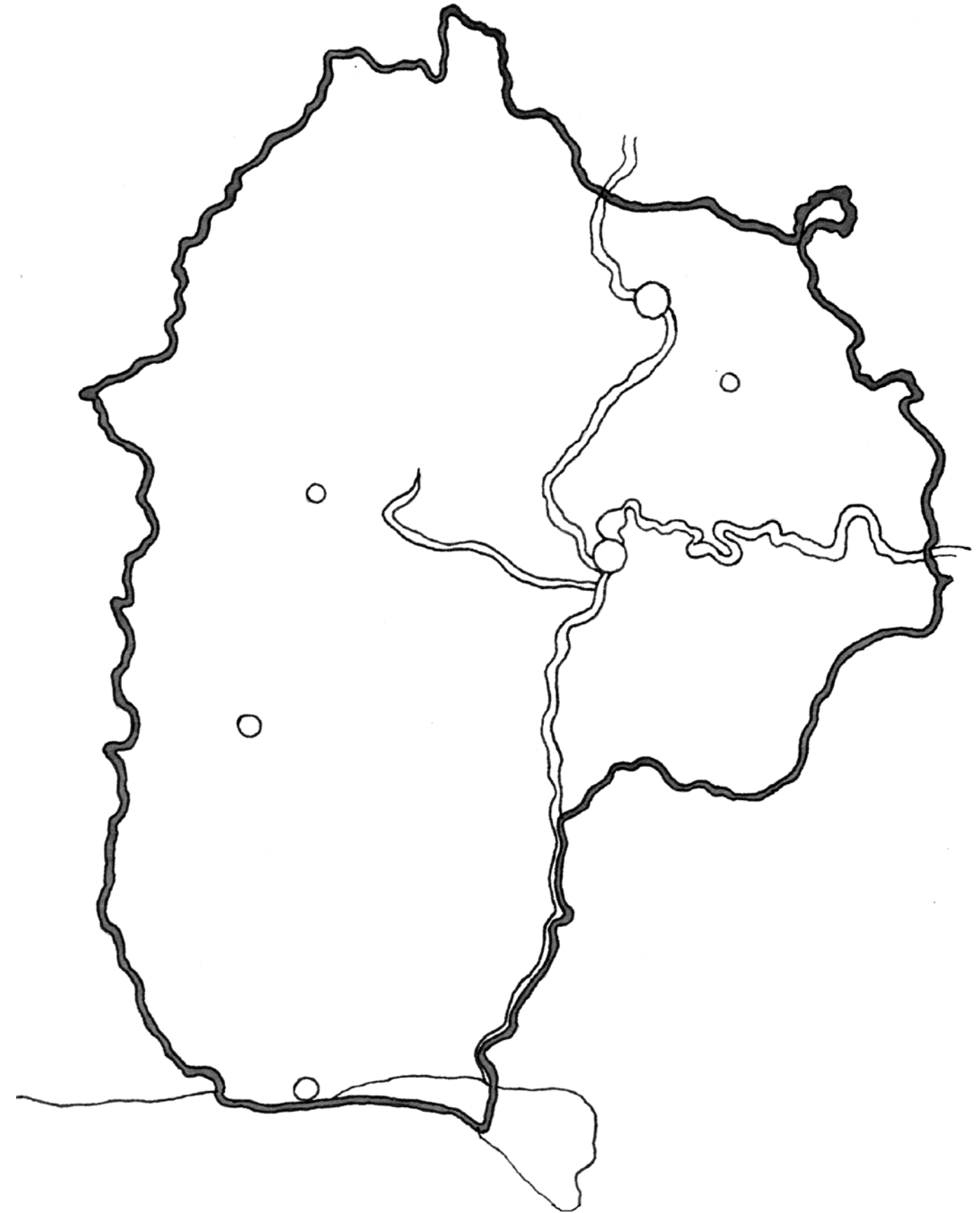
7. Dėlionė „Lietuvos trispalvė“.	Rodoma Lietuvos vėliava. Vaikai vardija jos spalvas, nurodo jų vietą vėliavoje (viršuje, viduryje, apačioje). Paaiškinama, jog geltona spalva – saulė, žalia – pievos ir miškai, raudona – Lietuvos laisvę gynusių ir žuvusių žmonių kraujas. Vaikai kviečiami apsidairyti grupės patalpoje ir rasti daiktų, kurie būtų Lietuvos vėliavos spalvos. Vaikai ieško įvairių daiktų (pieštukų, kaladėlių ir pan.), iš rastų daiktų kuriama / dėliojama didelė trispalvė vėliava. Prisimena, ką simbolizuoja kiekviena spalva, kartu pasidžiaugiama gražia dėlionė.
8. Eilėraščio klausymas ir piešimas.	Vaikams pasakoma, jog bus klausomasi eilėraščio apie gimtinę Lietuvą, pvz., A. Matučio eilėraščio „Aš tavo gimtinė“. Vaikai skatinami užsimerkti, atidžiai klausytis eilėraščio ir įsivaizduoti tai, ką girdi. Eilėraštis lėtai skaitomas keletą kartų. Išklause eilėraštyje, vaikai dalijasi pastebėjimais, kokias spalvas, vaizdus jie „pamatė“. Vaikams smalsaujant, paaiškinami nežinomi eilėraščio žodžiai. Vaikai kviečiami sukurti eilėraščiui iliustraciją – nupiešti eilėraštyje „pamatytą“ gimtinę Lietuvą. Piešiantys vaikai kalbinami, jų klausama, ką jie nori pavaizduoti. Džiaugiamasi jų kūrybiškumu ir fantazija.
9. Lietuvos žemėlapių kūrimas.	Vaikai tyrinėja Lietuvos žemėlapi, randa upes, miestus. Vaikai spalvina savo žemėlapius (žr. 118 psl.), kopijuoja arba iškirpę prikljuoja objektų pavadinimus (žr. 119 psl.). Žemėlapyje nurodo savo gyvenamąją vietą.
10. Žodžių dėlionė.	Ši veikla tinkama itin pažengusiems vaikams. Vaikai paprašomi skiemenuoti žodį „Lietuva“, įvardyti pirmą ir paskutinį šio žodžio garsą. Išdėliotose raidžių kortelėse (žr. priedą leidinio gale) vaikai ieško garsus žyminčių raidžių, jungia jas į skiemeni, į žodį. Tuomet vaikų klausama, kurio Lietuvos miesto / upės pavadinimą jie norėtų sudėlioti. Dėliojamas pasirinktas žodis.
11. Veiklos apibendrinimas, įsivertinimas.	Vaikų atsineštų nuotraukų paroda, aptarimas. Vaikai atsineša nuotraukų ar atvirukų su Lietuvos vaizdais, juos pristato (pvz., „Vasarą aš buvau prie Baltijos jūros. Čia yra Palanga.“). Žaidimas su kamuoliu „Atsakyk į klausimą“. Vaikai sustoja ratu. Pateikiamas klausimas, metamas kamuolys. Kamuolį pagavęs vaikas turi jį atsakyti. Atsakius kamuolys grąžinamas veiklos vedėjui. Galimi klausimai: „Kas yra Lietuvos sostinė?“ „Kokia upė teka per Vilnių?“ „Koks miestas yra uostas?“ „Garsus Lietuvos krepšininkas?“ ir kt. Klausimai gali būti kartojami. Vėliau vaikai patys užduoda klausimus ir meta kamuolį grupės nariams.

Veiklos plėtojimas kituose kontekstuose

- Naudojantis Europos, pasaulio žemėlapiu arba gaubliu vaikams siūloma Lietuvą palyginti su kitomis šalimis, rasti už ją mažesnių ar didesnių valstybių. Randamos artimiausios Lietuvos kaimynės, jų sostinės, tyrinėjamos šių šalių vėliavos. Šias šalis vaikai gali pažymėti ant lapo „Lietuvos žemėlapis“, kaimyninės šalies vietoje nupiešti jos vėliavą.
- Grupėje žaidžiamas lavinamasis žaidimas „Keliauk po Lietuvą“, stalo žaidimas „Pažink Lietuvą“.

Patarimai tėvams

- Patariama su vaiku kalbėtis apie lankomas Lietuvos vietas, skatinti juos domėtis vietovardžių, upių, ežerų pavadinimais. Siūloma kaupti aplankytų vietų atvir-laiškius, nuotraukas, skatinti vaiką savo įspūdžius nupiešti, papasakoti.
- Lietuvos pristatymą, supažindinimą su pagrindiniais jos simboliais galima kartu su vaiku stebėti internete: <http://mokinukai.lt/play.php?p=33&mod=14>.

B ALTIJOS JŪRA	B ALTIJOS JŪRA	B ALTIJOS JŪRA	B ALTIJOS JŪRA	B ALTIJOS JŪRA
K KURŠIŲ MARIOS	K KURŠIŲ MARIOS	K KURŠIŲ MARIOS	K KURŠIŲ MARIOS	K KURŠIŲ MARIOS
NEMUNAS	NEMUNAS	NEMUNAS	NEMUNAS	NEMUNAS
NERIS	NERIS	NERIS	NERIS	NERIS
NEVĖŽIS	NEVĖŽIS	NEVĖŽIS	NEVĖŽIS	NEVĖŽIS
VILNIUS	VILNIUS	VILNIUS	VILNIUS	VILNIUS
KAUNAS	KAUNAS	KAUNAS	KAUNAS	KAUNAS
KLAIPĖDA	KLAIPĖDA	KLAIPĖDA	KLAIPĖDA	KLAIPĖDA
ŠIAULIAI	ŠIAULIAI	ŠIAULIAI	ŠIAULIAI	ŠIAULIAI
PANEVĖŽYS	PANEVĖŽYS	PANEVĖŽYS	PANEVĖŽYS	PANEVĖŽYS
TRAKAI	TRAKAI	TRAKAI	TRAKAI	TRAKAI

Veikla „Pasidžiaukime kartu“

Paskirtis

- Informuoti tėvus apie vaikų ugdymosi pasiekimus. Pasidžiaugti visiems kartu bendrai veikiant, parodyti tėveliams, ko išmokome.
- Sudaryti galimybes vaikams patirti sėkmę ir pajusti pastangų ir pasiekto rezultato svarbą.
- Įtraukti tėvus ir vaikus į bendrą veiklą, kurti neformalius, bendruomeniškus santykius.
- Stiprinti vaikų, tėvų, pedagogų bendradarbiavimą.
- Stiprinti vaikų ir tėvų motyvaciją mokytis lietuvių kalbos.

Pasirengimas

- Tėvų informavimas. Tėveliai kviečiami ateiti į renginį patogiai apsirengę, nes numatoma su vaikais drauge žaisti, bėgioti ar sėdėti ant pagalvėlių. Tėvai paprašomi atsinešti pagalvėlių, jei darželis jų neturi.
- Aplinkos parengimas. Sukuriama jauki, šventiška, neoficiali aplinka. Paliekama vietos rato žaidimams. Parengiamos erdvės, kuriose vyks įvairios veiklos (stalai, lentos, pagalvėlės ir pan.). Paruošiamos priemonės, reikalingos veikloms vykdyti.
- Veiklų parinkimas. Nors numatoma smagi bendradarbiavimo su tėveliais popietė, o ne sceninis vaikų pasirodymas, visos renginio veiklos iš anksto gerai apgalvojamos, aptariamoms su vaikais, kai kurios dar kartą pakartojamos. Pedagogas kartu su vaikais sukuria renginio scenarijų. Svarbu, kad veiklos būtų įvairios, nenuobodžios, skatintų vaikus atsiskleisti, parodyti lietuvių kalbos gebėjimus. Ramios veiklos turėtų kaitaliotis su judriomis veiklomis.
- Laiko planavimas. Būtina atidžiai suplanuoti laiką, apgalvoti, kurią veiklą galima bus suorganizuoti papildomai, kurios atsisakyti, jeigu veiklos būtų atliekamos greičiau arba lėčiau nei numatyta. Kadangi veiklos su vaikais jau buvo atliktos, išbandytos, galima numatyti jų trukmę, parinkti vaikų mėgstamas. Siekiant renginio tikslių, visoms veikloms reikia skirti pakankamai laiko ir dėmesio.

Siūlomos veiklos

1. Pradžia.

- **Pasisveikinimo dainelė / skanduotė** (5 min.). Tėvai, vaikai ir pedagogai sustoja į bendrą ratą ir dainuoja vaikų mėgstamą dainelę arba skanduoja skanduotę. Svarbu, kad visiems būtų smagu, kad tėveliai dalyvautų bendroje veikloje, mėgdžiodami vaikų judesius. Daugiau informacijos apie pasisveikinimo dainėles rasite: „II dalis. Ritualai.“
- **Paslapčių maišelis** (10 min.). Visi susėda ratu ant pagalvėlių. Parodomas paslapčių maišelis su būsimo

renginio reikmenimis. Maišelis siunčiamas ratu, o vaikai su tėvais drauge bando atspėti, kas jame yra. Tuomet daiktai iškratomi į rato vidurį, vaikai skatinami pakomentuoti, kodėl vienas ar kitas daiktas atsidūrė maišelyje, kokia renginio veikla ar tema bus susijusi su šiuo daiktu. Taip yra pristatomas renginio planas. Daugiau informacijos apie „Paslapčių maišelį“ rasite: „II dalis. Žaidimai. Paslapčių maišelis.“

2. Vaidyba / pantomima.

- **Pasakos / istorijos inscenizavimas** (15 min.). Tėveliai paprašomi įsitaisyti ant pagalvėlių, o vaikai vaidina trumpą pasaką / istoriją arba sceną iš žinomos pasakos / istorijos. Vaidinimas neturėtų trukti ilgai, tačiau jame turėtų pasirodyti visi grupės vaikai. Daugiau informacijos apie pasakos inscenizavimą rasite: „II dalis. Vaidybinė veikla.“
- **Žaidimas „Atspėk, kas aš esu“** (10 min.). Visi susėda ratu ant pagalvėlių. Rato viduryje sudėtos užverstos

kortelės. Žaidėjai paeiliui atverčia kortelę ir judesiais vaizduoja, kas joje nupiešta. Kiti turi atspėti, ką žaidėjas vaizduoja. Žaidimą pradeda vaikai, vėliau įsijungia tėvai. Kortelėse gali būti pavaizduoti įvairių profesijų atstovai, sportininkai ar muzikantai. Žaidimui galima naudoti tik vienos temos korteles arba įvairių temų korteles. Tematiką patartina paskelbti iš anksto. Daugiau skaitykite: „III dalis. Profesijos.“

- **Emocijų teatras** (10 min.). Šiai veiklai gali vadovauti tėveliai. Vaikai sustoja ratu, o tėveliai paeiliui vardija emocijas, kurias vaikai turi suvaidinti judesiais, ges-

3. Rateliai-žaidimai.

- **Ratelis „Darbininkai“** (5 min.). Vaikai ir tėveliai sustoja rateliu, susikimba rankomis. Klausama, ar rate yra vairuotojų arba norinčių jais pabūti. Išrenkamas / išskaičiuojamas vaikas, kuris kartu su savo šeima stoji į rato vidurį. Prieš dainuojant naują ratelio posmą, pasakoma, kokios profesijos atstovas bus minimas, ir kviečiami savanoriai, norintys būti rato viduryje. Apie ratelį skaitykite: „III dalis. Profesijos.“

4. Komandiniai žaidimai / varžybos / viktorinos.

- **Komandinis „Domino“ žaidimas** (10 min.). Dalyviai suskirstomi į grupes po 6–8 žaidėjus. Svarbu, kad vaikai su savo tėveliais būtų vienoje komandoje. Paprasčiau į komandas paskirstyti tik vaikus – jie patys atsives savo tėvelius. Reikia pasistengti, kad visose komandose būtų po lygiai žaidėjų. Kiekviena komanda sustoja ratu aplink savo stalą ištiestos rankos atstumu. Ant kiekvieno stalo sudėtos išmaišytos „Domino“ kortelės. Stalo viduryje padėta viena atversta kortelė. Tikslas – kuo greičiau sudėlioti „Domino“ grandinę. Laimi komanda, greičiausiai atlikusi užduotį. Skelbiama pradžia. Komanda priartėja prie stalo ir varžybos prasideda. Daugiau informacijos apie „Domino“ žaidimą rasite: „II dalis. Žaidimai. Domino.“
- **Komandinės varžybos „Kas žino daugiau žodžių“** (15 min.). Dalyviai suskirstomi į dvi grupes. Svarbu, kad vaikai su savo tėveliais būtų vienoje komandoje. Grupės susėda į du pusračius viena priešais kitą. Į vidurį padedamos užverstos kortelės su lietuviškos abėcėlės raidėmis. Sutariama, kiek raidžių bus žaidime (pvz., 8). Vienos komandos atstovas atverčia pirmąją raidę, pvz., „K“. Komandos iš eilės pasikeisdamos turi pasakyti žodį, prasidedantį ta raide. Pvz., pirmoji komanda sako „katė“, antroji – „knyga“, pir-

5. Judrieji žaidimai.

- **Judrusis žaidimas „Keičiamės vietomis“** (15 min.). Žaidimui kviečiami vadovauti tėveliai. Žaidimą pradeda, pvz., mama, kurios vaikas jauniausias. Patalpos viduryje patiesiama skepeta. Žaidėjai sutopia aplink skepetą, įsikimba į kraštą, visi drauge ją pakelia ir ima darniai judinti / banguoti. Žaidėjams pasakomas požymis, pagal kurį jie turi pasikeisti vietomis (pvz., visi,

tais, mimika. Panašios veiklos aprašymą rasite: „III dalis. Emocijos, jausmai.“

- **Ratelis „Jurgeli meistrelis“** (5 min.). Vaikai ir tėveliai sustoja ratu ir susikimba rankomis. Išrenkamas vienas žaidėjas, Jurgelis meistrelis, kuris vaikšto rato viduryje. „Jurgelis“ atlieka savo sugalvotą judesį (ploja rankomis, šokinėja ir pan.). Kiti kartoja jo judesius. Pasibaigus melodijai, „Jurgelis“ renka kitą vaiką ar suaugusįjį, kuris stoji į rato vidurį. Apie muzikinius ratelius – žaidimus rasite: „II dalis. Rateliai – žaidimai.“

moji – „Kalėdos“ ir t. t. Kai kuri nors komanda nežino tinkamo žodžio, paskutinė žodį pasakiusi komanda pasiima tos raidės kortelę. Tuomet kitos komandos atstovas verčia antrą raidę ir t. t. Laimi komanda, surinkusi daugiausia raidžių kortelių. Tokias varžybas galima organizuoti pagal tam tikrą temą, pvz., gyvūnai, augalai, maisto produktai.

- **Komandinės varžybos „Kas greičiau sudės paveikslą“** (10 min.). Sudaromos 5–6 žmonių grupės. Jos susiburia aplink stalą, kur padėtos kokio nors paveikslėlio dalys. Davus ženklą, komandos stengiasi kuo greičiau sudėti paveikslą. Laimi komanda, pirmoji teisingai atlikusi užduotį. Dėlionei galima naudoti Lietuvos žemėlapi, kitų vaikams žinomų lankylinių objektų nuotraukas.
- **Viktorina** (15 min.). Dalyviai suskirstomi į dvi grupes. Kiekviena komanda iš tėvelių išsirenka oratorių, kuris garsiai skaito klausimus. Iš anksto paruošiama 10–15 klausimų. Komandos iš eilės traukia po klausimą ir bando jį atsakyti. Jeigu ištraukusi komanda atsakymo nežino, atsakyti bando antroji grupė. Viktorinai tinka faktai kokio nors vienoje temoje, pvz., apie Lietuvą, apie gyvenamą vietovę, apie vaikų mėgstamų pasakų, filmukų personažus, gyvūnus ir pan.

avintys rudus batus). Įvardyti žaidėjai neria po skepetą ir išnyra priešingoje jos pusėje. Skepeta judinama, kol nurodomas kitas požymis. Daugiau informacijos apie žaidimą rasite: „II dalis. Judrieji žaidimai.“

- **Judrusis žaidimas „Audra“** (15 min.). Ratu sustatomos kėdės – kiekvienam dalyviui po vieną ir viena papildoma. Kiekvienas žaidėjas gauna gamtos reiškinio pa-

veikslėlį. Jei žaidėjų daugiau nei gamtos reiškinių, tą patį paveikslėlį gauna du žaidėjai, tuomet turi būti dvi laisvos kėdės. Žaidimo vedėjas pasako gamtos reiškinio pavadinimą. Žaidėjas, turintis atitinkamą paveikslėlį, turi atsistoti ant laisvos kėdės. Galima žaidimo variacija: žaidėjai paprašomi apsikeisti vietomis, pvz., vėjas keičiasi vietomis su saule. Sušukus „Audra!“ visi keičiasi vietomis. Šis žaidimo formatas tinka ir kitoms temoms. Galima žaisti naudojant įvairių profesijų atstovų, gėlių, medžių ir pan. paveikslėlius.

- **Judrioji veikla „Sugriuvusios pilys / miestai“** (15 min.). Ši veikla itin tinkama dalyviams suskirstyti į grupes. Kiek numatoma grupių, tiek reikia paveikslėlių. Kiekvienas paveikslėlis sukarpomas į tiek dalių, kiek grupėje turi būti žaidėjų. Paveikslėlius patartina pasiruošti tuomet, kai aiškus žaidėjų skaičius. Visos paveikslėlių detalės sudedamos į maišelį, kiekvienas

6. Darbeliai.

- **Plakato kūrimas „Kas kur gyvena?“** (15 min.). Skirtingose patalpos vietose paruošiami trys plakatai: viename vaizduojama dirva, žolė, miškas, kitame – upė, ežeras, trečiame – dangus. Vaikai su tėveliais keliauja nuo plakato prie plakato ir piešia gyvūnus, gyvenančius šiose erdvėse. Jei dalyvių daug, galima padalyti vaikams po tris gyvūnų paveikslėlius, kuriuos jie priklijuoja ant tinkamo plakato. Kai visi nupiešia / priklijuoja po 3 gyvūnus, plakatai pakabinami ant sienos šalia vienas kito. Vaikų klausama, ką jie nupiešė / priklijavo. Daugiau informacijos apie šią veiklą rasite: „III dalis. Aplinka, ekologija.“

7. Pabaiga.

- **Atsisveikinimo dainelė / skanduotė** (5 min.). Renginys užbaigiamas atsisveikinimo dainele ar skanduote. Tėvai, vaikai ir pedagogai sustoja į bendrą ratą ir atsi-

žaidėjas išsitraukia vieną dalį. Visi juda patalpoje ir ieško savo grupės narių, turinčių to paties paveikslėlio detalę. Kai visi vieni kitus suranda, rato viduryje ant stalo / kilimo sudėliojami paveikslėliai ir įvardijama, kokia pilis, miestas ar vietovė vaizduojami jų paveikslėlyje. Plačiau skaitykite: „III dalis. Mano Lietuva.“

- **Judrusis orų žaidimas** (15 min.). Kartu su žaidėjais prisimenama, kaip gamtos reiškinius galima pavaizduoti judesiu. Šviečiant saulei, visi pakelia rankas ir sukioja delnus. Pučiant vėjui, visi laksto po patalpą ir švilpia lyg vėjas. Griaudžiant perkūnijai, žaibuojant, trypiama kojomis ir kartkartėmis suplojama rankomis. Esant rūkui, visi vaikšto ištiesę rankas lyg nematyti. Lyjant į grindis barbenama pirštais. Žaidėjai pasklinda patalpoje, jiems pasakomas kokio nors reiškinio pavadinimas, pvz., „Lietus!“ Visi tupia ant grindų ir ima barbenti pirštais. Tada skelbiamas kitas reiškinys ir t. t.

- **Darbeliai „Vienas medis – keturi metų laikai“** (15 min.). Dalyviai suskirstomi į 4 grupes. Susitariama, kas kokį metų laiką pasirenka. Kiekviena grupė įsitaiso iš anksto paruoštoje erdvėje, kur padėtas plakatas su ketvirtadaliu medžio ir reikiamos darbo priemonės. Visa grupė bando jį papuošti pasirinktam metų laikui būdingu apdaru. Vėliau 4 dalys suklijuojamos. Keturių metų laikų medis pakabinamas ant sienos ir pristatomas. Grupės nariai susitaria, kas pasakys, kokį metų laiką grupė pavaizdavo, kas jam būdinga, kodėl jį būtent taip papuošė. Plačiau apie tai skaitykite: „III dalis. Metų laikai, gamtos reiškiniai.“

sveikina. Svarbu, kad dainelė / skanduotė būtų linksmas, ją lydėtų judesiai, plojimai. Daugiau informacijos apie atsisveikinimo daineles rasite: „II dalis. Ritualai.“

Rrenginių pavyzdžiai

Tema „Profesijos“ (60 min.)

- Pasisveikinimo skanduotė (5 min.)
- „Paslapčių maišelis“ su darbo įrankiais (10 min.)
- Komandinis „Domino“ žaidimas: „Profesijos ir darbo įrankiai“ (10 min.)
- Ratelis-žaidimas „Darbininkai“ (5 min.)
- Judrusis žaidimas „Audra“ su kortelėmis (15 min.)
- Žaidimas „Atspėk, kas aš esu“ (10 min.)
- Atsisveikinimo skanduotė (5 min.)

Tema „Lietuva“ (60 min.)

- Pasisveikinimo dainelė (5 min.)
- Judrioji veikla „Sugriuvusios pilys / miestai“ (15 min.)
- Komandinės varžybos „Kas greičiau sudės Lietuvos žemėlapi“ (10 min.)
- Judrusis žaidimas „Audra“ su medžių, gėlių, gyvūnų kortelėmis (10 min.)
- Viktorina apie Lietuvą (15 min.)
- Atsisveikinimo dainelė (5 min.)

Įvairios temos (100 min.)

- Pasisveikinimo dainelė (5 min.)
- Pasakos inscenizavimas (15 min.)
- Judrusis žaidimas „Keičiamės vietomis“, tema „Drabužiai ir spalvos“ (10 min.)
- Judrioji veikla „Sugriuvusios pilys / miestai“, tema „Lietuva“ (15 min.)
- Žaidimas mažose grupėse „Atspėk, kas aš esu“, tema „Profesijos“ (10 min.)
- Plakato kūrimas „Kas kur gyvena“, tema „Gyvūnai“ (15 min.)
- Judrusis žaidimas „Audra“ įvairiomis temomis (10 min.)
- Komandinės varžybos „Kas daugiau žino žodžių“ įvairiomis temomis (15 min.)
- Atsisveikinimo dainelė (5 min.)

IV dalis

ATSAKYMAI Į DAŽNAI UŽDUODAMUS KLAUSIMUS

Šioje dalyje pateikiami atsakymai į dažnai užduodamus klausimus apie dvikalbystės aspektus, būdingus įvairaus amžiaus vaikams, gyvenantiems skirtingoje kalbinėje šeimos aplinkoje. Analizuojamos konkrečios probleminės situacijos, pateikiama patarimų tėvams / globėjams ir specialistams, kaip būtų galima spręsti su dvikalbio vaiko kalbos raida susijusias problemas.

Tėvams / globėjams

1. Mūsų vaikas – dvikalbis. Norėtume sužinoti, ar dvikalbystė visada lemia lėtesnę vaiko kalbos raidą. Kitaip tariant – ar lėtesnė vaiko kalbos raida dvikalbystės atveju yra normalu?

Moksliniais tyrimais įrodyta, kad maži vaikai visiškai lengvai išmoka dvi kalbas. Vienakalbio ir dvikalbio vaiko ankstyvosios kalbos raidos etapai iš esmės sutampa: tuo pačiu amžiaus laikotarpiu pradeda guguoti, 10–14 mėn. išmokstami pirmieji žodžiai, 18–26 mėn. pradami sudaryti dvižodžiai ir trižodžiai sakiniai. Vėliau, dvikalbiam vaikui augant, jo kalba pradeda skirtis nuo vienakalbio vaiko kalbos, tačiau šie skirtumai yra normalus raidos procesas ir neturėtų būti laikomi lėtinančiais bendrąją kalbos raidą. Pavyzdžiui, dvikalbis vaikas viename sakinyje gali vartoti abiejų kalbų žodžius (žr. atsakymą į 4-ą tėvų klausimą), vienos vaiko kalbos žodynas ir gramatika gali būti labiau išplėtoti nei kitos. Įprasta,

kad greičiau vystosi ta kalba, kurią vaikas dažniau girdi ir vartoja, tačiau, skiriant pakankamai laiko ir dėmesio silpnesniajai kalbai, ji gali pasivyti stipresniąją. Priešmokykliniame amžiuje dvikalbių vaikų žodynas, vertinant atskirai kiekvieną kalbą, yra siauresnės apimties nei vienakalbių vaikų, tačiau bendras įsivintas žodynas (vertinant abi kalbas) yra toks pat ar netgi platesnis nei vienakalbių vaikų. Vėliau, jau mokydami mokykloje, dvikalbiai vaikai žodyno apimtimi (bent vienos kalbos) dažniausiai pasiveja bendraamžius vienakalbius vaikus. Dvikalbiams vaikams daugiau laiko prireikia išmokti gramatikos taisykles (ir ypač – išimtis), tačiau laikui bėgant (ir nuosekliai mokantis) ir čia nelieka problemos.

2. Esame dvikalbiai tėvai, tačiau stengiamės auginti vaiką vienakalbėje aplinkoje, todėl namuose kalbame valstybine kalba. (Mes patys daug geriau kalbame savo gimtąja nei valstybine kalba.) Ar mūsų sprendimas teisingas?

Pirmiausia, svarbu paminėti, kad gimtosios kalbos vartojimas namuose nedaro neigiamo poveikio vaiko antrosios kalbos raidai. Pradėjęs lankyti darželį, daugiau laiko praleisdamas valstybine kalba kalbančioje bendruomenėje, vaikas natūraliai išmoka antrąją kalbą, todėl nebūtina nuo pat gimimo jam sudaryti vienakalbę aplinką. Antra, vaiko kalbos raidą (sėkmingą ar mažiau sėkmingą) ypač stipriai lemia tėvų kalbos kompetencija

(žodyno apimtis, gramatinių konstrukcijų sudėtingumas ir kt.), todėl su vaiku reikėtų bendrauti ta kalba, kurią geriausiai mokate. Augdamas natūralioje turtingoje dvikalbėje aplinkoje vaikas patirs daugiau naudos nei specialiai sukurtoje skurdžioje vienakalbėje. Patys gerai nemokėdami kalbos tėvai negali rodyti tinkamo kalbinio pavyzdžio, o pokalbių su vaiku tematika tampa labai ribota. Rekomenduojama namuose vartoti gimtąją tėvų kalbą.

3. Pastebėjome, kad mūsų dvikalbio vaiko kalba vėluoja ir nesivysto taip, kaip kitų dvikalbių jo bendraamžių. Kada reikėtų kreiptis į specialistus?

Kalbos vėlavimas ir vėluojanti raida yra skirtingi dalykai. Pirma, vienakalbio ir dvikalbio vaiko ankstyvosios kalbos raidos etapai iš esmės sutampa: tuo pačiu amžiaus laikotarpiu pradedama guguoti, 10–14 mėn. išmokstami pirmieji žodžiai, 18–26 mėn. pradedami sudaryti dviejų, trijų žodžių sakiniai. Ne visų dvikalbių vaikų abi kalbos vystosi vienodai (dažniau girdėdamas vieną iš dviejų kalbų, vaikas ją greičiau išmoks nei antrąją) – svarbu stebėti, ar bent vienos kalbos raida panaši į bendraamžių kalbines kompetencijas. Pastebėjus, kad ankstyvuojanti raidos etapu nėra viena kalba nesivysto panašiai

4. Mūsų dvikalbiam sūnui – treji. Bendraudami su vaiku, kiekvienas kalbame savo gimtąja kalba. Pastebėjome, kad vaikas kalbėdamas painioja abi kalbas, t. y. tuo pat metu kalba abiem kalbomis. Ar tai kalbos sutrikimo požymis?

Toks kalbėjimas vadinamas „kodų kaita“. Visi bet kurio amžiaus dvikalbiai kartais taip elgiasi, ir tai nelaikoma kalbos sutrikimu. Ankstyvojoje vaikystėje esama įvairių kodų kaitos priežasčių, dažniausia iš jų – nepakankamas vienos kalbos mokėjimas (ankstyvieji dvikalbiai labai retai įgyja abiejų kalbų įgūdžių lygiagrečiai vienodu lygiu). Kalbėdami vaikai linkę vartoti gerai žinomus žodžius ir ne visada sieja juos su konkrečia kalba, todėl neretai sudaro sakinių iš skirtingų kalbų žodžių. Kita vertus, maži dvikalbiai vaikai yra itin jautrūs pašnekovo kalbos pasirinkimui ir kalbinei kompetencijai. Netgi dvejų metų dvikalbiai vaikai geba prisitaikyti prie pašnekovo ir vartoti jo pasirinktą kalbą. Kalbėdami su tėvais dvikalbiai vaikai dažnai kaitalioja kalbos kodą (ypač, kai abu tėvai laisvai kalba

kaip bendraamžių vaikų kalba, rekomenduotina specialisto (logopedo, raidos psichologo) konsultacija, kad būtų nustatytos kalbos vėlavimo priežastys. Lyginant dvikalbio vaiko kalbos / kalbų raidą su bendraamžiais, svarbu atkreipti dėmesį, ar vėluoja tik vienos ar abiejų kalbų raida. Taip pat svarbu lyginti ne tik dvikalbių vaikų kalbos įgūdžius, bet ir konkrečios jų kalbos vartojimo / girdėjimo dažnumą: galbūt menkesnius kalbos įgūdžius lemia retesnis nei bendraamžių konkrečios kalbos vartojimas? (Žr. atsakymą į 1-ą tėvų klausimą.)

abiem kalbomis): jie palyginti anksti suvokia, kad visada bus suprasti – nepriklausomai nuo pasirinktos kalbos.

Iki ketverių metų visiškai susiformuoja kalbinė kompetencija, leidžianti vaikui tinkamai pasirinkti kalbą priklausomai nuo pašnekovo ir kalbinės situacijos. Šiuo laikotarpiu dvikalbio vaiko abiejų kalbų žodynas pasiekia reikiamą apimtį, tad vaikas jau geba sklandžiai kalbėti tiek viena, tiek kita kalba, jam nebereikia keisti kodo, kad užpildytų vienos kurios kalbos žodyno spragas. Taigi apibendrinant galima pasakyti, kad dvikalbiai vaikai visiškai lengvai išmoka tinkamai pasirinkti kalbą priklausomai nuo pašnekovo ir kalbinės situacijos. Tai būdinga ne tik normalios kalbos raidos, bet ir turintiems kalbos sutrikimų dvikalbiams vaikams.

5. Esame dvikalbiai tėvai ir su vaiku bendraujame abiem kalbomis, t. y. pokalbio metu kaitaliojame kalbas. Ar tai nekenkia vaiko kalbos raidai?

Viena iš įprastų taisyklių bendraujant su dvikalbiu vaiku – „vienas suaugęs – viena kalba“. Ji ypač rekomenduotina, kai skiriasi tėvų gimtosios kalbos ar kai vienas iš tėvų nekalba kito gimtąja kalba. Laikydami šios taisyklės, tėvai turėtų kalbėti su vaiku tik savo gimtąja kalba, net jei vaikas atsako kita kalba. Žinoma, ši taisyklė nėra vienintelė. Dvikalbių vaikų kalbos raidai visiškai nekenkia tai, kad kiekvienas iš tėvų su juo bendrauja abiem kalbomis; vaikų netrikdo ir kodų kaita. Tačiau reikėtų nepamiršti, kad nuo gimimo girdėdamas kalbos kodo

kaitaliojimą vaikas suvoks ir įsisavins kaip tam tikrą kalbos normą. Suprantama, kad toks kalbinis elgesys jokiū būdu nelaikytinas kalbos sutrikimu (priešingai – tai yra itin didelis kalbinis pranašumas), nors visuomenėje iki šiol dažnai klaidingai suvokiamas kaip kalbinės kompetencijos trūkumas. Taigi reikėtų atsižvelgti į visuomenėje susiformavusį stereotipą ir nepamiršti, kad viešojoje erdvėje kalbos kodų kaita gali būti (nors ir klaidingai) laikoma neigiamu dalyku. (Žr. atsakymą į 2-ą tėvų klausimą.)

6. Kokio amžiaus vaikas turėtų būti „supažindinamas“ su antrąja kalba? Ar reikėtų palaukti, kol susiformuos pirmosios kalbos įgūdžiai, ar kuo greičiau pradėti mokytis antrosios kalbos?

Kalbant apie ankstyvąją vaikystę, sunku tiksliai pasakyti, kada geriausia pradėti mokytis antrosios kalbos. Daugybė vaikų visame pasaulyje sėkmingai įsisavina dvi

kalbas nuo pat gimimo, dar daugiau vaikų vieną kalbą įsisavina namuose, o kitos sėkmingai išmoka darželyje. Nebūtina laukti, kol susiformuos pirmosios kalbos

įgūdžiai, – priešingai, rekomenduotina antrosios kalbos pradėti mokytis ne vėliau kaip sulaukus šešerių–aštuonerių metų. Pradėjus antrosios kalbos mokytis vėliau (vėlyvojoje vaikystėje, paauglystėje), dažnai girdimas pirmosios kalbos akcentas kalbant antrąją. Dviejų kalbų

raidos perspektyvoje visada svarbiau yra ne vaiko amžius, o aplinkoje girdima kokybiška kalba. Svarbu, kad vaikas kuo dažniau girdėtų abi kalbas, turėtų galimybę vartoti jas kuo įvairesnėse situacijose ir būtų kiek įmanoma lygiavertiškai lavinamas abiem kalbomis.

7.a. Kokia kalba reikėtų bendrauti su vaiku, jei darželyje ugdoma kita nei namų kalba, o vaikui tiek viena, tiek kita kalba kelia sunkumų? Ar reikėtų atsisakyti namų kalbos ir bendrauti su vaiku tik viena (valstybine) kalba? Kas atsitiks, jei mes (tėvai) atsisakysime namų kalbos, o seneliai ir toliau vartos ją bendraudami su vaiku?

7.b. Mūsų penkerių metų dvikalbiam vaikui diagnozuotas kalbos sutrikimas. Specialistai patarė kalbėti su juo tik viena – valstybine – kalba, tačiau mūsų šeimai tai nėra lengva: tiek mes, tiek kiti (vyresni) mūsų vaikai esame dvikalbiai. Ar reikėtų nepaisyti šių sunkumų ir laikytis minėto patarimo?

Ši rekomendacija (kad ir kaip būtų gaila – dažnai siūloma dvikalbių vaikų, turinčių kalbos sutrikimų, tėvams) kyla iš klaidingo įsitikinimo, kad dviejų kalbų mokymasis vienu metu vaikui yra pernelyg sudėtingas procesas ir gali dar labiau apsunkinti kalbos sutrikimą. Būtina pabrėžti, kad šios nuomonės iki šiol nepatvirtino jokie moksliniai tyrimai. Priešingai – vaikai, turintys kalbos sutrikimų, gali mokytis dviejų kalbų. Pavyzdžiui, esama nemažai atvejų, kai dviejų kalbų mokosi vaikai, turintys proto negalią, sergantys autizmo sindromu, disleksija ar turintys kitą kalbos sutrikimą. Suprantama, dvikalbis vaikas, kurio kalba sutrikusi, lėčiau mokysis kalbų nei vienakalbis vaikas, abiejose jo kalbose bus pastebima tam tikrų nesklaidumų, tačiau šie nesklaidumai yra labai panašūs į vienakalbio vaiko, turinčio kalbos sutrikimą, t. y. dvikalbystė pati savaime nesunkina kalbos sutrikimo simptomų.

Svarbu ir tai, kad dvikalbis vaikas augtų visavertėje dvikalbėje aplinkoje ir kultūroje. Dvikalbėje šeimoje būtų netgi žalinga leisti vaikui įsisavinti tik vieną iš jo gimtųjų kalbų – šis sprendimas pažeistų kalbinį ir kultūrinį vaiko identitetą, silpnintų ryšius su seneliais, formuotų atskirties pojūtį. Antrinio kalbos sutrikimo (kylančio dėl proto negalios ar autizmo) atveju dviejų kalbų mokymasis yra ypač rekomenduotinas, kad vaikas galėtų bendrauti ne tik su artimiausia aplinka (šeima), bet ir su sveikatos priežiūros, mokymo bei kitų sričių specialistais. Apibendrinant galima teigti, kad iš esmės nesama svarių priežasčių, dėl kurių reikėtų rekomenduoti atsisakyti vienos kalbos bendraujant su dvikalbiu vaiku, turinčiu kalbos raidos sutrikimą.

8. Ketiname leisti sūnų į darželį, kuriame ugdymo procesas vyksta valstybine kalba. Vaikui yra nustatytas kalbos sutrikimas. Ar jam nebus per sunku mokytis negimtąja kalba?

Iki šiol nesama išsamių tyrimų, kurie objektyviai atskleistų vaiko, turinčio kalbos sutrikimų, mokymosi procesą dvikalbėje ar vienakalbėje ugdymo įstaigoje, todėl sunku įvertinti galimus mokymosi sunkumus. Tačiau, nors ir negausūs, moksliniai tyrimai rodo, kad ugdymas ne namų kalba niekaip neveikia šių vaikų ugdymosi pasiekimų. Kita vertus, vaikams, turintiems kalbos sutrikimų, apskritai būdingi žemesni ugdymosi pasiekimai nei tipiškos kalbos raidos bendraamžių. Tautinių mažumų vaikai namuose su tėvais ir kitais artimaisiais kalba gimtąja kalba, o darželyje – valstybine kalba. Šie vaikai dažniausiai sklandžiai kalba antrąja kalba, nors ir patiria tam

tikrų sunkumų, nulemtų kalbos sutrikimo diagnozės.

Būtina paminėti esminius skirtumus tarp situacijos, kai tėvai sąmoningai sukuria vaikui dvikalbę aplinką (parenka darželį, kuriame vaikai ugdomi kita nei namų kalba) ir kai dvikalbystė yra neišvengiama (pvz., tautinių mažumų atveju). Sąmoningai sukurta dvikalbė aplinka kelia daugiau iššūkių tiek vaikui, tiek jo tėvams, taigi šiuo atveju būtina papildoma pedagoginė pagalba. Tėvai, norintys ugdyti vaiką kita nei namų kalba, turėtų atsakingai įvertinti savo pasirinkimą, motyvaciją, vaiko gebėjimus ir poreikius bei darželio galimybes teikti vaikui papildomą pedagoginę pagalbą.

9. Dukra sklandžiai kalba gimtąja kalba, tačiau jai kyla sunkumų mokytis antrosios kalbos. Ar tai gali būti vėluojanti kalbos raida arba kalbos sutrikimas, būdingas tik antrajai kalbai?

Kalbos vėlavimas ir kalbos sutrikimas priskiriami raišdos sutrikimams. Jie išryškėja ankstyviausiu vaiko gyvenimo laikotarpiu ir pasireiškia tam tikrais simptomais. Vienintelis kalbos vėlavimo ir kalbos sutrikimo skirtumas yra tai, kad vėluojančios kalbos simptomai dažniausiai savaime išnyksta pradėjus lankyti mokyklą, o kalbos sutrikimas, nors iš pradžių atrodo kaip kalbos vėlavimas, tęsiasi vaikui sulaukus mokyklinio amžiaus. Kalbos sutrikimas pažeidžia visą kalbinę sistemą, o dvikalbių vaikų atveju – abiejų kalbų sistemą; nebūna taip, kad kalbos sutrikimas pažeistų tik vieną vaiko kalbą iš dviejų.

Žinoma, dvikalbių vaikų – tiek normalios, tiek sutrikusios kalbos raidos – vienos iš dviejų kalbų dažniausiai mokomasi šiek tiek sunkiau nei kitos, tačiau tai jokiū būdu nelaikytina kalbos sutrikimu. Jei dvikalbiui vaikui

kyla sunkumų kalbėti viena kuria kalba, priešasčių reikėtų ieškoti kalbinėje aplinkoje. Jei vaikas antrąją kalbą girdi tik darželyje, jam gali prireikti mažiausiai 1–2 metų, kad pradėtų sklandžiai kalbėti šia kalba. Dar daugiau sunkumų kyla, jei vaikas darželyje, kuriame ugdoma antrąja kalba, bendrauja tik su savo kalbinės grupės atstovais: taip vienakalbystė dar labiau stiprėja, o antrosios kalbos išmokstama dar sunkiau. Mokantis antrosios kalbos dvikalbiams vaikams gali prireikti 3–5 metų, kad pasiektų vienakalbio gimtakalbio sakinės kalbos kompetenciją. Menkus antrosios kalbos įgūdžius gali lemti motyvacijos stoka, mokymosi sunkumai ar kitos priežastys, tačiau bet kuriuo atveju šio reiškinio negalima laikyti kalbos sutrikimu.

10. Kada galima diagnozuoti kalbos sutrikimą, jei vaikas skirtingų kalbų pradeda mokytis ne vienu metu? Kiek laiko vaikas turi būti mokęsis antrosios kalbos, kad išryškėtų galimas kalbos sutrikimas?

Mokantis antrosios kalbos dvikalbiams vaikams gali prireikti 3–5 metų, kad pasiektų vienakalbio gimtakalbio sakinės kalbos kompetenciją, ir net 5–7 metų, kad pasiektų atitinkamą rašytinės ir akademinės kalbos kompetenciją. Tokia ilga antrosios kalbos išmokimo trukmė apsunkina ankstyvąją dvikalbio vaiko kalbos sutrikimo diagnostiką. Viena vertus, dažnai vėluojama nustatyti kalbos sutrikimą, todėl logopedinės pagalbos sulaukiama pavėluotai ir netenkama dalies efektyvumo. Kita vertus, kalbos sutrikimas diagnozuojamas daliai sveikų dvikalbių vaikų, kurių antrosios kalbos raida šiek tiek vėluoja. Siekiant išvengti diagnostikos netikslumų, laikomasi kelių taisyklių. Pirmą, tiriami vaiko pirmosios

kalbos įgūdžiai. (Priminsime, kad kalbos sutrikimas visada pažeidžia abiejų kalbų sistemą, todėl pirmosios kalbos raidos nesklaidumai gali būti laikomi galimo kalbos sutrikimo simptomais.) Antra, dvikalbio vaiko kalbiniai gebėjimai lyginami ne su vienakalbiu, bet su dvikalbių vaikų kalbos kompetencijomis (nebent vaikas 3–5 metus būtų nuolat mokęsis antrosios kalbos). Šios taisyklės padeda objektyviau nustatyti galimą kalbos sutrikimą, tačiau negalima pamiršti, kad dvikalbio vaiko kalbos raidos diagnostika visada yra sudėtingesnė, o rezultatai – ne tokie tikslūs kaip vienakalbio vaiko. (Žr. atsakymą į 8-ą tėvų klausimą.)

Specialistams (pedagogams, logopedams)

1. Dirbu su vaikais, kurių šeimose kalbama dviem kalbomis. Ar dviejų kalbų įsisavinimas lėtina bendrąją vaiko kalbos raidą?

Jrodyta, kad maži vaikai geba vienu metu sėkmingai įsisavinti dvi kalbas. Vienakalbio ir dvikalbio vaiko ankstyvosios kalbos raidos etapai iš esmės sutampa: tuo pačiu amžiaus laikotarpiu pradedama guguoti, 10–14 mėn. išmokstami pirmieji žodžiai, 18–26 mėn. pradedami sudaryti dvižodžiai ir trižodžiai sakiniai. Vėliau, dvikalbiui vaikui augant, jo kalba pradeda skirtis nuo vienakalbio vaiko kalbos, tačiau šie skirtumai yra normalus raidos procesas ir neturėtų būti laikomi lėtinančiais bendrąją kalbos raidą. Pavyzdžiui, dvikalbis vaikas gali viename sakinyje varto-

ti abiejų kalbų žodžius (žr. atsakymą į 4-ą tėvų klausimą), vienos vaiko kalbos žodynas ir gramatika gali būti labiau išplėtoti nei kitos. Įprasta, kad greičiau vystosi ta kalba, kurią vaikas dažniau girdi ir vartoja, tačiau skiriant pakankamai laiko ir dėmesio silpnesniajai, ji gali pasivyti stipresniąją. Priešmokykliniame ir jaunesniajame mokykliniame amžiuje dvikalbių vaikų žodynas, vertinant atskirai kiekvieną kalbą, yra siauresnės apimties nei vienakalbių vaikų, tačiau bendras įsisavintas žodynas (vertinant abi kalbas) yra toks pat ar netgi platesnis nei vienakalbių vaikų.

2. Ką galima rekomenduoti dvikalbio vaiko, kuriam diagnozuotas kalbos sutrikimas, tėvams? Ar teisinga būtų patarti kalbant su vaiku vartoti tik vieną kalbą, kad vaikas sutelktų į ją visą dėmesį?

Ši rekomendacija (kad ir kaip būtų gaila – dažnai siūloma dvikalbių vaikų, turinčių kalbos sutrikimų, tėvams) kyla iš klaidingo įsitikinimo, kad dviejų kalbų įsisavinimas vienu metu vaikui yra pernelyg sudėtingas procesas ir gali dar labiau sustiprinti kalbos sutrikimą. Tačiau būtina pabrėžti, kad tokios nuomonės iki šiol nepatvirtino jokie moksliniai tyrimai. Priešingai – vaikai, turintys kalbos sutrikimų, gali išmokyti dvi kalbas. Pavyzdžiui, esama nemažai atvejų, kai dvi kalbas įsisavina vaikai, turintys proto negalią, sergantys autizmo sindromu, disleksija ar turintys kitą kalbos sutrikimą. Suprantama, dvikalbis vaikas, kurio kalba sutrikusi, lėčiau įsisavins kalbas nei vienakalbis vaikas, abiejose jo kalbose bus pastebima tam tikrų nesklaidumų, tačiau šie nesklaidumai yra labai panašūs į vienakalbio vaiko, turinčio kalbos sutrikimą, t. y. dvikalbystė pati savaime nesunkina kalbos sutrikimo simptomų.

Svarbu ir tai, kad dvikalbis vaikas augtų visavertėje dvikalbėje aplinkoje ir kultūroje. Esant dvikalbystės šeimose atvejui, būtų netgi žalinga leisti vaikui įsisavinti tik vieną iš jo gimtųjų kalbų – šis sprendimas pažeistų kalbinį ir kultūrinį vaiko identitetą, silpnintų ryšius su seneliais, formuotų atskirties pojūtį. Antrinio kalbos sutrikimo (kylančio dėl proto negalios ar autizmo) atveju dviejų kalbų mokymasis yra ypač rekomenduotinas, kad vaikas galėtų bendrauti ne tik su artimiausia aplinka (šeima), bet ir su sveikatos priežiūros, mokymo bei kitų sričių specialistais. Apibendrinant galima teigti, kad iš esmės nesama svarių priežasčių, dėl kurių reikėtų rekomenduoti atsisakyti vienos kalbos bendraujant su dvikalbiu vaiku, turinčiu kalbos raidos sutrikimą.

3. Koks darželis galėtų būti rekomenduojamas dvikalbiui vaikui, turinčiam kalbos sutrikimų? Ar tokiam vaikui lankant dvikalbį arba vienakalbį darželį nekils papildomų mokymosi sunkumų?

Iki šiol nesama išsamių tyrimų, kurie objektyviai atskleistų vaiko, turinčio kalbos sutrikimų, mokymosi procesą dvikalbėje ar vienakalbėje ugdymo įstaigoje, todėl sunku įvertinti galimus mokymosi sunkumus. Tačiau, nors ir negausūs, moksliniai tyrimai rodo, kad mokymasis ne namų kalba niekaip neveikia šių vaikų mokymosi pasiekimų. Kita vertus, vaikams, turintiems kalbos sutrikimų, apskritai būdingi žemesni mokymosi pasiekimai nei tipiškos kalbos raidos bendraamžių. Tautinių mažumų vaikai dažniausiai namuose su tėvais kalba gimtąja kalba, o darželyje ugdomi antrąja – valstybine kalba. Šie vaikai dažniausiai sklandžiai kalba antrąja kalba, nors ir patiria

tam tikrų sunkumų, nulemtų kalbos sutrikimo diagnozės.

Būtina paminėti esminius skirtumus tarp situacijos, kai tėvai sąmoningai sudaro vaikui dvikalbę aplinką (parenka darželį, kuriame vaikai ugdomi kita nei namų kalba) ir kai dvikalbystė yra neišvengiama (pvz., tautinių mažumų atveju). Sąmoningai sudaryta dvikalbė aplinka kelia daugiau iššūkių tiek vaikui, tiek jo tėvams, taigi šiuo atveju būtina papildoma pedagoginė pagalba. Tėvai, norintys ugdyti vaiką kita nei namų kalba, turėtų atsakingai įvertinti savo pasirinkimą, motyvaciją, vaiko gebėjimus ir poreikius bei darželio galimybes teikti vaikui papildomą pedagoginę pagalbą.

4. Kokia kalba turėtų vykti logopedinės pratybos? Namų kalba? Valstybine kalba? Abiem?

Idealiu atveju vaikui logopedinė pagalba turėtų būti teikiama abiem kalbomis. Sutrikusios kalbos vaikų abiejų kalbų sistema yra pažeista, todėl dvikalbės logopedinės pratybos padeda šalinti ir vienos, ir kitos kalbos nesklaidumus. Suprantama, dvikalbės logopedinės pratybos ne visada įmanomos: ne visi specialistai moka abi vaiko kalbas.

Kai nėra galimybių suteikti dvikalbę logopedinę pagalbą, kyla klausimas: kuria kalba teikiama pagalba būtų efektyviausia? Suprantama, dauguma specialistų gali kompetentingai teikti logopedinę pagalbą valstybine

kalba. Jeigu vaikui ši kalba nėra pagrindinė, logopedinės pagalbos poveikis bus menkesnis; tačiau tai nėra priežastis jos visiškai atsisakyti. Vaikui augant, jo kompetencija vartoti valstybinę kalbą tobulėja, tad ir logopedinė pagalba ilgainiui tampa visavertė. Dar naudingesnė logopedinė pagalba vaiko gimtąja kalba: nors iš pirmo žvilgsnio nepastebima, iš tiesų kalbiniai įgūdžiai dvikalbystės atveju perkeliama iš vienos kalbos į kitą. Taigi šių įgūdžių lavinimas viena kalba iš esmės teigiamai veikia ir antrosios kalbos raidą.

Parengta pagal J. Paradis ir kt. 2011.

Literatūra ir šaltiniai

Literatūra

- Bialystok, E. 2006. Bilingualism at school: Effect on the acquisition of literacy. In P. McCardle & E. Hoff (Eds.), *Childhood bilingualism: Research on infancy through school age*. Clevedon: Multilingual Matters, 107–124.
- Dabašinskienė, I. [Savickienė]. 2003. *Psicholingvistika: gimtosios ir svetimiosios kalbos mokymasis*. Kaunas: VDU.
- Dabašinskienė, I., Balčiūnienė, I., Krivickaitė, E. 2011. Ar ankstyvas užsienio kalbų mokymasis lemia požiūrį į gimtąją kalbą? *Kalbų studijos*, Nr. 19, 143–147.
- De Houwer, A. 2009. *Bilingual First Language Acquisition*. Multilingual Matters Limited.
- Genesee, F. 2008. *Dual language development in preschool children*. (Prieiga internetu: <http://www.psych.mcgill.ca/perpg/fac/genesee/Dual%20Language%20Development%20in%20Preschool%20Children%202008.pdf>).
- Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. 2014.
- Meisel, J. 2004. The Bilingual Child. In T. Bhatia and W. Ritchie (Eds.), *The Handbook of Bilingualism*. Blackwell Publishing Ltd., 91–113.
- Montrul, S. 2008. *Incomplete Acquisition in Bilingualism. Re-examining the Age Factor*. Amsterdam: John Benjamins.
- Paradis, J. et al. 2011. EU COST Veikla IS0804 *Daugiakalbės visuomenės kalbos sutrikimai: lingvistinių tyrimų gairės*.
- Paradis, J., Genesee, F., Crago, M. 2011. *Dual language development and disorders: A handbook on bilingualism and second language learning*. Baltimore, MD: Brookes.
- Pearson, B. Z. 2007. Social factors in childhood bilingualism in the United States. *Applied Psycholinguistics*, Volume 28, Issue 03, 399–410.
- Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa. 2014. (Prieiga internetu: http://www.smm.lt/web/lt/pedagogams/ugdymas/ugdymo_prog).
- Ramonienė, M. ir kt. 2012. *Lingvodidaktikos terminų žodynas*. Vilnius: VU leidykla.
- Romaine, S. 1999. Bilingual language development. In Barrett, Martyn ed. *The Development of Language*. Chapter 10. London: University College London Press, 251–276.
- Schmid, M., de Bot, K. 2004. *Language attrition. Handbook of applied linguistics*. Blackwell Publishing, 210–234.
- Sharwood, S., Michael, A. 1983. On first language loss in the second language acquirer: problems of transfer. In Susan Gass & Larry Selinker (eds.). *Language transfer in language learning*, Rowley, MA: Newbury House, 222–231.

Internetinių šaltinių sąvadas

Straipsniai:

- www.ikimokyklinis.lt/inde.php/straipsniai/bendri-straipsniai/lele-pagalbininke-ikimokyklinuku-uzsienio-kalbos-pamokose/9673 (Straipsnis apie lėlių naudojimo kalbos pamokose galimybes.)
- <http://www.mokslas.net/pedagogika/didaktiniai-zaidimai-struktura-rusys-ir-reiksme/> (Straipsnis apie žaidimų reikšmę ir paskirtį ugdymo procese.)
- <http://www.goethe.de/mmo/priv/6316252-STANDARD.pdf> (Straipsnis apie pastatomų knygelių naudojimą kalbų mokymui.)

Žaidimai:

- <http://kurybiskizaidimai.lt/> (Edukacijai tinkamų žaidimų kolekcija, kuri gali būti pritaikyta vyresniojo ikimokyklinio amžiaus vaikų veiklose.)
- <http://www.vaikams.lt/lietuviski-zaidimai/> (Įvairūs lietuviški žaidimai vaikams.)
- <http://pradinukas.jimdo.com/ivairus-zaidimai/kalbiniai-zaidimai> (Kalbiniai, judrieji žaidimai.)
- <http://www.gimtdienis.info/vaiko-gimtdienis/zaidimai/lietuvi-liaudies-zaidimai.html> (Žaidimai, rateliai.)

Pirštukų žaidimai:

- <http://www.elogopedai.lt/2011/02/27/pirstu-zaidimai-vaikams/> (Pirštukų žaidimų rinkinys. Video demonstracija.)
- <http://sesioszasys.blogspot.com/2011/02/pirstu-zaidimai-vaiku-darzeliams.html> (Pirštų žaidimai.)
- <http://eilerastukaivaikams.blogspot.ie/p/pirstuku-zaidimai.html> (Žaidimai pirštukams.)

Dainelės:

- <http://www.lopsiniuradijas.lt/> (Lopšinė.)
- <http://www.themusic.lt/kategorija-vaikiskos-daineles-25> (Įvairios dainelės vaikams.)
- <http://ru.calameo.com/read/0004144456e22b33d9c3a> (I.Steišiūnienė. Žaidimų ir dainelių rinkinys ikimokyklinio amžiaus vaikams „Dainuojantys piršteliai“.)

Pasakos:

- http://www.lrt.lt/mediateka/laidos/V/65569/vakaro_pasaka (Pasakos.)
- https://www.youtube.com/watch?v=W_Nm-_vJOSM (Raganiukės teatro pasakos.)
- <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.SneakyBox.LRTPasakos> (Programėlė išmaniesiems telefonams su aktorių įgarsintomis lietuviškomis pasakomis.)

Eilėraščiai:

- <http://www.vaikams.lt/eilerasciai/>
- <http://eilerastukaivaikams.blogspot.ie/>
- <http://www.tiputapu.lt/lt/rasytoju-tribuna/poezija/>

Animaciniai filmai:

- <http://www.vaikams.lt/filmukai/>
- <http://www.senoji-animacija.lt/>
- <http://www.pasakos.lt/senoji-animacija/>

Televizijos laidų įrašai LRT mediatekoje:

- http://www.lrt.lt/mediateka/laidos/G/1422/gustavo_enciklopedija
- http://www.lrt.lt/mediateka/laidos/L/1892/linksmoji_knyga/archyvas

Vaidybinės veiklos:

- http://issuu.com/tytoalba/docs/mazuju_vaidinimai (V. Kazragytės knygos „Mažųjų vaidinimai“ ištrauka.)

Universalūs puslapiai:

- <http://punkskas.pl/leidykla/vad/mok/pdf/Papildomi%20kuriniai.pdf> (Lietuvių liaudies pasakų, dainų, šokių ir ratelių rinkinys su natomis ir aprašymu.)
- <http://eilerastukaivaikams.blogspot.com/2011/08/vaiku-darzelis.html> (Eilėraščiai, mįslės, skaičiuotės, pasakos, senoji animacija, dainelės, melodijos, žaidimai.)
- http://pasakukampelis.lt/lt/?Zaisdami_mokomes (Žaidimai, Kodėlčiaus enciklopedija, užduotėlės.)
- <http://pasvaliospecialistai.jimdo.com/naudinga-specialistams/jdomu-vaikams/> (Piešimas ir darbeliai, spalvinimas, pasakos, eilėraščiai, mįslės, patarlės, įvairūs žaidimai.)

Interaktyvios kompiuterinės priemonės:

- <http://www.heuropa.eu/lietuviai.html> (Įvairios kalbinės užduotys ikimokyklinio, pradinio ir vyresniojo amžiaus vaikams.)
- http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/biblioteka/11?sub_items=10015 (Sąrašas priemonių, skirtų įvairiems ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų gebėjimams ugdyti. Daugelį pateiktų priemonių galima parsisiųsti, atsispausdinti.)
- http://www.frepy.eu/part_lt.html (Žaismingi lietuvių kalbos ugdymo žaidimai.)
- <http://www.tuciai.lt/> (Interaktyvi animacinė multimedijos priemonė lietuvių kalba, skirta ikimokykliniam ugdymui.)
- <http://bumbam.weebly.com/> (Interaktyvi knyga vaikams, kurioje galima skaityti animuotas pasakas.)
- <http://www.it.nim.kaunas.lm.lt/index.php/kompiuterines-mokomosios-priemones> (Kauno neprigirdinčiųjų ugdymo centro kompiuterinės mokymo priemonės, tinkamos ikimokyklinio amžiaus vaikams.)
- <http://www.elogopedai.lt/category/kalbos-lavinimas/> (Kalbos lavinimui skirtos interaktyvios priemonės, programėlės planšetėms ir telefonams.)
- <http://www.ziburelis.lt/nemokamai> (Mokomosios programėlės, skirtos ikimokykliniam, pradiniam ir specialiajam ugdymui. Dalimi programėlių galima naudotis nemokamai.)
- <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.SneakyBox.LRTPasakos> (Programėlė išmaniesiems telefonams su aktorių įgarsintomis lietuviškomis pasakomis. Taip pat galimybė piešti pasakos iliustraciją.)

A

A

B

C

Č

D

E

E

È

F

G

H

I

J

Y

J

K

L

M

N

O

P

R

S

Š

T

U

U

Ü

V

Z

Ž

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO
IR MOKSLO MINISTERIJA

antroji
KALBA
ankstyvajame amžiuje

Patarimai pedagogams, mokantiems lietuvių
kalbos 3–6 metų vaikus įstaigose, ikimokyklinio
ir priešmokyklinio ugdymo programas
vykdančiose tautinės mažumos kalba

Tiražas 2000 egz.

Išleido Nacionalinė švietimo agentūra
www.nsa.smm.lt

Spausdino UAB „Araneum“
J.Jasinskio g. 16 G, LT-03163 Vilnius
pardavimai@araneum.lt, www.araneum.lt

ISBN 978-609-95724-0-6

9 786099 572406